

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADININ ÇALIŞMA ŞEKLİNİN
BOŞANMALARA ETKİŐİ: BOŞANMIŞLARA
YÖNELİK BİR ALAN ANALİZİ**

**Mikail ÖZDEMİR
195017106**

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Kemal YILDIZ

BANDIRMA 2022

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADININ ÇALIŞMA ŞEKLİNİN
BOŞANMALARA ETKİSİ: BOŞANMIŞLARA
YÖNELİK BİR ALAN ANALİZİ

Mikail ÖZDEMİR
195017106

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Kemal YILDIZ

BANDIRMA 2022

ETİK BEYAN SAYFASI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (..../..../2022)

Mikail ÖZDEMİR

İmzası

ÖZET

KADININ ÇALIŞMA ŞEKLİNİN BOŞANMALARA ETKİSİ: BOŞANMIŞLARA YÖNELİK BİR ALAN ANALİZİ

Mikail ÖZDEMİR

Toplumun temel taşı oluşturarak aile ve ailenin en önemli bireylerinden kadının bir taraftan aile içi görevlerini yerine getirirken diğer taraftan da ailesine maddi destek sağlayacak bir işte çalışmasının günümüz şartlarında oluşturduğu bazı sıkıntılar mevcuttur. Bu çalışma ile ailedeki kadın bireyin çalışmasının evliliğe olan etkileri incelenmiş ve bu olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde ve özellikle esnek çalışma üzerinde durulmuştur. Çalışmaya literatür taraması yapılarak elde edilen veriler üzerinden başlanılmış, çalışma hayatına ve boşanmalara ilişkin istatistikler incelenmiş ve boşanmış kişilere uygulanan bir anket saha çalışması ile bu bilgiler değerlendirilmiş ve geliştirilmiştir. Son bölümde yapılan istatistiksel analiz ile elde edilen veriler detaylı şekilde incelenmiş ve sosyal yaşantıdaki gerçek durum çalışmaya gerçekçi bir şekilde yansıtılmıştır. Sonuç itibarı ile bu çalışmada ulaşılmaya çalışılan hedef, kadının bir taraftan iş hayatını sürdürürken diğer taraftan da aile yaşantısının etkilenip etkilenmediğinin tespiti ve ortaya çıkacak olumsuzlukların en aza indirilmesi için çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Kadın, evlilik, boşanma, çalışma, aile.

ABSTRACT

THE EFFECT OF WOMEN'S WORKING TYPE ON DIVORCE: A FIELD ANALYSIS FOR DIVORCED

Mikail ÖZDEMİR

The keystone of society is the family and one of the most important members of the family is the woman. In today's conditions, there are some difficulties caused by the fact that the woman is working in a job that will provide financial support to her family while fulfilling her family duties. In this study, the effects of the work of a female individual in the family on marriage were examined. And in a way to minimize the negative effects of her working, especially flexible working was emphasized. The study started with the data obtained by reviewing the literature, then this information was evaluated and developed with a survey field study applied to divorced people. In the last section, the data obtained with the statistical analysis were examined in detail and the real situation in social life was reflected in the study in a way. As a result, the aim that is tried to be achieved in this study is to offer solutions so that women can continue their business life on the one hand, and on the other hand, their family will be least affected by the negativities that may occur due to her work.

Keywords: Women, marriage, divorce, work, family.

ÖNSÖZ

Eğitim hayatım boyunca akademik gelişimime katkı sunan bütün öğretmen ve hocalarıma; tez yazım sürecinde bilgi ve tecrübesiyle çalışmama destek olan tez danışmanım kıymetli hocam Doç. Dr. Kemal YILDIZ' a, her zaman en büyük destekçilerim olan kıymetli aileme sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunmaktan onur ve gurur duyarım.

Mikail ÖZDEMİR

Bandırma 2022

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI.....	ii
ETİK BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar.....	x
GRAFİKLER.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ BÖLÜMÜ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
KADININ TOPLUMSAL STATÜSÜ VE ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ.....	3
1. Kavramsal Çerçeve.....	3
2. Dünyada Kadının Toplumsal Statüsü ve Çalışma Yaşamındaki Yeri.....	4
2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Dönem.....	5
2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Dönem.....	7
3. Türkiye’de Kadının Toplumsal Statüsü ve Çalışma Yaşamındaki Yeri.....	8
3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	10
3.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem.....	13
4. Standart ve Esnek Çalışma Şekillerinde Kadının Yeri.....	16
4.1. Kadınları Çalışmaya Yönelten Nedenler.....	17
4.1.1. Ekonomik Gerekçeler.....	18

4.1.2. Kültürel ve Sosyal Gerekçeler.....	19
4.1.3. Hukuki Düzenlemeler.....	19
4.2. Standart Çalışma ve Kadın.....	20
4.3. Esnek Çalışma ve Kadın.....	21
4.4. Çalışma Hayatının Sektörel Dağılımında Kadın.....	22
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
TÜRKİYE’DEKİ AİLE YAPISI VE TÜRKİYE’DE BOŞANMA.....	25
1. Kavramsal Çerçeve.....	25
1.1. Ailenin Tanımı.....	26
1.1.1. Dar Anlamda Aile.....	27
1.1.2. Geniş Anlamda Aile.	27
1.2. Ailenin Önemi.....	28
2. Türkiye’de Aile Yapısının Tarihsel Süreci.....	29
2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Aile Yapısı.....	29
2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Aile Yapısı.....	30
3. Boşanma.....	32
3.1. Boşanma Kavramı ve Boşanma Süreçleri.....	33
3.2. Dünyada Boşanma.....	33
3.3. Türkiye’de Boşanma.....	35
3.4. Boşanmanın Nedenleri.....	39
3.4.1. Aile İçi Şiddet ve Şiddetli Geçimsizlik.....	41
3.4.2. Boşanmanın Diğer Nedenleri.....	42
3.5. Boşanmanın Sonuçları.....	43
3.5.1. Boşanmanın Psikolojik Sonuçları.....	43
3.5.2. Boşanmanın Sosyal Sonuçları.....	44
3.5.3. Boşanmanın Ekonomik Sonuçları.....	44

3.5.4. Boşanmanın Hukuki Sonuçları.....	45
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	46
UYGULAMA.....	46
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	46
2. Araştırmanın Yöntemi.....	46
2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	46
2.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	47
2.3. Verilerin Analizi.....	47
2.4. Anket Soruları, Cevaplar ve Kodlama.....	48
3. İstatistik ve Analizler.....	52
3.1. Hipotez ve Değişkenler.....	52
3.2. Frekans (Sıklık) Tablosu.....	53
3.3. Çapraz Tablo (Crosstabs) ve Ki Kare Testi.....	60
3.4. Ölçek Skor Hesaplama.....	67
3.5. Anketin Güvenilirlik Analizi.....	67
3.6. Veri Keşfi ve Görselleştirme (Betimleyici (Descriptive) Analiz ve Normallik Normallik Testleri)	69
3.7. T Testi.....	71
3.8. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)	73
3.9. Korelasyon Analizi.....	78
3.10. Regresyon Analizi.....	81
SONUÇ BÖLÜMÜ.....	85
KAYNAKÇA.....	89

TABLÖLAR

Tablo 1.1	: Kadınları Çalışmaya Yönelten Nedenlere Göre Dağılımları.....	18
Tablo 1.2	: Mevsim Etkisinden Arındırılmış Sektöre Göre Kadın İstihdam Edilenler.....	23
Tablo 2.1	: Türkiye’de Nedenlerine Göre Boşanmalar (2001-2020).....	39
Tablo 3.1	: Sorular, Cevaplar ve Kodlama.....	47
Tablo 3.2	: Hipotez ve Değişken.....	52
Tablo 3.3	: Demografik Sorulara İlişkin Sıklık Tablosu.....	52
Tablo 3.4	: Boşanma Bilgileri Kapsamındaki Sorulara İlişkin Sıklık Tablosu.....	54
Tablo 3.5	: Boşanma Nedenleri Ölçeği ve Esnek Çalışma Ölçeğine İlişkin Sıklık Tablosu.....	58
Tablo 3.6	: Cinsiyet-Boşanma Durumu Çapraz Tablosu.....	60
Tablo 3.7	: Cinsiyet-Boşanma Durumuna İlişkin Ki Kare Testi.....	61
Tablo 3.8	: Cinsiyet-Boşandığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz Durumu Çapraz Tablosu.....	62
Tablo 3.9	: Cinsiyet-Boşandığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz Durumuna İlişkin Ki Kare.....	62
Tablo 3.10	: Cinsiyet-Erkek Ekonomik Gücü Bir Hükmetme Aracı Olarak Görüyor Muydu Durumu Çapraz Tablosu.....	63
Tablo 3.11	: Cinsiyet-Erkek Ekonomik Gücü Bir Hükmetme Aracı Olarak Görüyor Muydu Durumuna İlişkin Ki Kare Testi.....	64
Tablo 3.12	: Cinsiyet-Boşanmada Kararı Kim Verdi Durumu Çapraz Tablosu.....	64
Tablo 3.13	: Cinsiyet-Kadınların Çalışmasının Hayatın Olağan Durumlarından Biri Haline Geldiğini Düşünüyor Musunuz Durumu Çapraz Tablosu.....	65
Tablo 3.14	: Ortalama ve Standart Sapmalar.....	67
Tablo 3.15	: Betimleyici Analiz (Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri).....	68
Tablo 3.16	: Betimleyici Analiz (Cinsiyete Göre Esnek Çalışma Ölçeği).....	70

Tablo 3.17 : T Testi Sonuçları (Cinsiyet-Boşanma Nedenleri).....	71
Tablo 3.18 : T Testi Sonuçları (Boşanmaya İlişkin Durum-Boşanma Nedenleri).....	72
Tablo 3.19 : ANOVA Test Sonuçları (Boşanılan Eşle Nasıl Evlenildiği-Esnek Çalışma).....	73
Tablo 3.20 : ANOVA Test Sonuçları (Boşanılan Eşle Evlenmeye Ne Kadar Sürede Karar Verildiği-Boşanma Nedenleri).....	74
Tablo 3.21 : ANOVA Test Sonuçları (Kadının Çalışma Hayatına Katılmasının Sebebi-Boşanma Nedenleri).....	75
Tablo 3.22 : Post Hoc Test Sonuçları (Kadının Çalışma Hayatına Katılmasının Sebebi-Boşanma Nedenleri).....	76
Tablo 3.23 : Korelasyon Değeri-İlişki Durumu.....	77
Tablo 3.24 : Korelasyon Sonuçları (Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma).....	78
Tablo 3.25 : Korelasyon Sonuçları (Eğitim Durumu-Evlenme Öncesi Karar Süresi)...	78
Tablo 3.26 : Korelasyon Sonuçları (Çocuk Sayısı-Gelir Ortalaması).....	79
Tablo 3.27 : Korelasyon Sonuçları (Yaş-Evlilik Süresi).....	79
Tablo 3.28 : Regresyon Analizi Verileri (Boşanma Nedenleri-Eğitim Durumu).....	81
Tablo 3.29 : Regresyon Analizi Verileri (Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma).....	83

GRAFİKLER

Grafik 1.1 : Yıllara (2004-2021) göre 15 Yaş Üstü Kadın İstihdam Oranı.....	16
Grafik 2.1 : Ülkelere Göre Kaba Boşanma Oranları.....	33
Grafik 2.2 : Boşanma/Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme/ Boşanma Hızı (2010-2020).....	35
Grafik 2.3 : İllere Göre Kaba Evlenme Hızı (Çubuk).....	36
Grafik 2.4 : İllere Göre Kaba Evlenme Hızı (Daire).....	36
Grafik 2.5 : Aylara Göre Boşanma Sayısı (2019, 2020).....	37
Grafik 3.1 : Örnek Sıklık Histogram Grafikleri.....	59
Grafik 3.2 : Histogram, Q-Q ve Box Grafikleri (Stres Skoru).....	69
Grafik 3.3 : Boşanma Nedenleri-Eğitim Durumu Serpilme Diyagramı.....	81
Grafik 3.4 : Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma Serpilme Diyagramı.....	82

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	: Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AP	: Avrupa Parlamentosu
BM	: Birleşmiş Milletler
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	: Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Çalışma Örgütü
RG	: Resmî Gazete
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü

GİRİŞ BÖLÜMÜ

İş ve aile hayatı arasındaki dengenin altında yatan politikalar, iş ve aile hayatı arasındaki içsel çatışmayı çözmeyi amaçlamaktadır. Hedef, cinsiyete dayalı iş bölümüne gömülü aile sorumlulukları ve özel sektörde cinsiyete dayalı eşitsizliklerdir. Bu politikalar, aile kaynaklarının yeterliliğini sağlamalı, çocukların gelişimini artırmalı ve iş, bakım, cinsiyet eşitliği ve istihdam fırsatları ile ilgili ebeveyn seçimini kolaylaştırmalıdır. Avrupa'da bu dengeyi sağlamak için pek çok politika uygulansa da cinsiyetler arasında eşit işbölümü ve cinsiyet eşitliği dengesi yeterli düzeyde sağlanamamıştır. Yine de bu tür politikalar kadınları işgücü piyasası faaliyetlerine yönlendirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Türkiye'de son dönemde kadınların işgücüne katılımının artırılmasına yönelik politika hedefi, ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilgili hemen hemen tüm politika belgelerinde tartışılmış ve yer almıştır. Kadın istihdamı 2000'li yılların başından itibaren kamuoyunun gündeminde üst sıralarda yer almış, iş ve aile yaşam dengesi çoğunlukla kadın istihdamı ve çocuk bakımı düzenlemeleri arasındaki ilişkiden oluşan politikalar, kadın istihdamı kadar kamuoyunun gündeminde yerini almıştır. Kadın istihdamının artmasına paralel olarak kadınların çocuklarına bakmaları ve çalışmaları gerektiğinden yarı zamanlı ve esnek çalışma fırsatları da artmıştır.

Çocuk bakımı ile ilgili kapsamlı kamu hizmetlerinin bulunmaması ve erkeklerin çocuk bakımı konusunda sınırlı sorumluluk alması nedeniyle bu görev sosyal ve kültürel olarak kadınlar üzerine inşa edilmiştir.

Her geçen gün artış gösteren boşanmaların, Türk toplumunda önemli bir rol üstlenen “aile” kavramını zedeleyerek, gelecekteki toplumsal yapının beraberinde getirebileceği risklerin önlenmesi için doğru analizlerle teşhisin ortaya konulması gerekmektedir. Kadınların çalışma hayatına katılmalarıyla toplumun kendilerine biçmiş olduğu aile içi sorumluluklarını ne denli ihmal ettikleri ve kadınların iş ve evlilik yaşantısı arasındaki ilişkinin boşanmalara etkisi irdelenmiştir.

Kadınların, değişen koşullar nedeniyle çalışma hayatına katılımı düşük de olsa genel olarak artmaktadır. Kadın istihdamındaki değişim sektörel olarak da incelenmiştir. Türkiye’de günden güne artan boşanmaların, kadının çalışma hayatına girmesi, çalışma

şekli veya çalışma hayatına girmemesi ile ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlişkinin boyutuna göre, kadınların çalışma hayatına aktif katılımın nasıl sağlanacağı, hızla artan boşanmaların önüne nasıl geçileceği ile aile birliğinin devamına yönelik neler yapılabileceği araştırılmıştır.

Çalışmamızda özetle, evlilik birliği sona ermiş bireylerin, kadının çalışma şeklinin boşanmalara etkisine yönelik görüşleri nicel anket yöntemiyle elde edilerek, öneriler sunulmaya çalışılmıştır. Çalışma üç bölümde ele alınmış olup birinci bölüm; teori kısmı olarak ele alınmış ve bu kısımda kadının toplumsal statüsü incelenerek geçmişten bugüne kadının çalışma hayatındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, Türkiye’deki aile ve boşanma ile ilgili tarihsel süreç ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, konu hakkında nicel özellikli anket çalışması boşanmış çiftlere yöneltilmiştir. Ankette, boşanmada kadının çalışma hayatına katılımı, çalışma şekli veya çalışmamasının boşanmaları üzerinde bir etkisinin olup olmadığı ölçülmüştür. Çıkan sonuçlar ışığında, kadının çalışma hayatına aktif katılımını sağlayacak alternatif çalışma önerileri üzerinde durulmuş ve kadının çalışma şeklinin, boşanmalar üzerine etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise yapılan anket sonuçları, araştırılacak konular çerçevesinde bir istatistik programı ile analiz edilmiş ve ortaya konulan hipotezler test edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADININ TOPLUMSAL STATÜSÜ VE ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ

1. Kavramsal Çerçeve

Dünyada kadın ve erkek nüfusu birbirini dengelemektedir. Geçmişten günümüze hem ekonomik yaşamın hem de toplumsal yaşamın iki parçasını kadınlar ve erkekler oluşturmuştur. Ancak bu iki faktörün ekonomik yaşamdaki faal olma durumları ile toplumsal ve ekonomik ilerlemeden faydalanma düzeyleri aynı doğrultuda değildir. Ne yazık ki çoğu toplumlarda kadınların erkeklere nazaran daha geride kaldıkları söylenebilir (Gökkaya ve Kocacık, 2005: 195-196).

Filolog ve Hümanizm felsefesinin Türkiye’deki önemli düşünürlerinden Azra Erhat “İşte İnsan” adlı kitabında “Kadın İnsan mı? İnsancı olmayı erek bilen koca akımlar bile hep bu sözcükten (adam) çıkmış yola: Homo, humanus, humanismus, ama insan iki cins değil mi, kadın ve erkek? Kadın bu akımların neresinde?” diye sormuştur (Erhat, 2003: 83-85). Tarihin her döneminde toplumların kadınlara vermiş olduğu değer onların yaradılış özelliğinden değil, içinde bulundukları toplumların kadınlara biçmiş olduğu zihniyet yapısıyla kadın varlığını sürdürmeye çalışmıştır (Çetin, 2017:19).

KSGM’nin (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) yayımlamış olduğu Ulusal Eylem Planı’nda “Toplumsal cinsiyet ilişkileri hayatın birçok alanında, erkeklerin daha baskın olduğu kadınların genellikle ikinci plana itildiği eşit olmayan güç ilişkisi içermektedir” ifadesi yer almaktadır (KSGM, 2008: 15). Toplumdaki bu adaletsiz güç dengesi devletin kadınlar için ayrımcılığı önleyici politikalarla düzeltilebilir.

Kadınlar, toplumsal gelişme için önemli bir konuma sahiptir. Eğitimli ve üretken kadınlara sahip toplumlar daha ilerilere gidebilirler. İstikrarlı bir ilerleme için kadınların çalışma hayatına katılması önemlidir. Kadınların çalışma hayatına katılması toplumsal hayatta da onların daha fazla yer almasını sağlamaktadır (Karabıyık, 2012: 240). Gelişmiş modern teknolojilere sahip toplumlarda kadınlar her ne kadar kitlesel ölçekte çalışma ve bireysel uzmanlık konusunda yeni sayılsa da kadınların çalışma ve becerileri, insanlık tarihi kadar eskidir (Lewenhak, 1980). Kadınların çalışma hayatındaki varlığı, insanlık

kadar eski olsa da istihdama ücretli olarak katılması “sanayi devrimi” ile; istihdama katılımının artmasını “savaşlar” ile; kadınların istihdamdaki yapısal değişiminin ise “hizmet sektörünün gelişmesi” ile gerçekleşmiş olduğunu belirtmek mümkündür (Karagöz, 2020: 20).

2. Dünyada Kadının Toplumsal Statüsü ve Çalışma Yaşamındaki Yeri

Kadın her dönem birey olarak toplum içinde var olmaya çalışmıştır. Ancak kadınların hayatın her alanında daha aktif yer alma çabası ait olduğu toplumun yapısına göre değişiklik göstermiş ve bu çaba zamanla gelişerek çeşitli aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalarda kadınlar içinde bulundukları toplumların yapısına göre bazen daha aktif bir rol oynarken bazen daha pasif bir role bürünmüştür. Kadınlar her ne kadar üretim süreçlerinde asırlardır var olup emek harcamış olsalar da sosyal ve ekonomik anlamda hak ettiği değere yeterince sahip olamamış ve dünya genelinde yoksulluğu en fazla yaşayan kesim olmuştur (Özer ve Biçerli, 2003: 56).

Tarihsel süreç boyunca kadınlar omuzlarındaki ağır yükler ve zorluklar nedeniyle ekonomik ve sosyal hayatta erkeklere nazaran daha geride kalmışlardır. Kadının doğurganlık özelliği ve anne olması sosyal hayat içinde yüklenmiş olduğu sorumluluk sebebiyle onu “ev kadını”rolüne büründürmüştür. Kadının sosyal hayatta büründüğü rol ekonomik hayatta bir değer taşımamaktadır. Toplum içerisinde kadının sahip olduğu bu tutumlar toplumsal hayatı olumsuz etkilemektedir. İnsanlığın yerleşik yaşam düzenine geçmesiyle birlikte kadınlar toprakla uğraşmaya başlamış, çeşitli meslek ve konumlarda yer almaya çalışmışlardır. Sanayi devrimi öncesine kadar devam eden bu süreç sanayi devrimi sonrası değişmeye başlamıştır. Kadın sanayi devrimi sonrası ekonomik manada çalışmaya başlamış ve toplumsal statüsü daha da önem kazanmaya başlamıştır (Dublen, 2014: 32). Toplumun kadın ve erkeğe biçmiş olduğu roller öylesine kökleşmiştir ki bu algıyı hem aile içinde hem toplumda değiştirmek yoğun bir emek istemektedir (Blue ve Ferber, 1990: 24).

Kadının çalışma hayatı içinde yer alması insanlık kadar eskidir. Kadın hayatın her döneminde ve değişen tüm koşullarda çalışma hayatında rol almıştır. Geçmişten günümüze kadın ilk insandan beri erkek kadar olmasa da hem ev içinde hem de dışarıda çalışma

hayatında aktif bir şekilde var olmaya çalışmıştır. Kadının ücret karşılığında işçi statüsü kazanması ise Sanayi Devrimi ile mümkün olabilmiştir (Ertürk, 2008: 7). Kadının çalışma hayatındaki konumu ve toplumsal statüsü incelenirken konuyu “Sanayi Devrimi Öncesi” ve “Sanayi Devrimi Sonrası” şeklinde ayırmak daha uygun olacaktır.

2.1. Sanayi Devrimi Öncesi Dönem

Tarihsel sürecin ilk zamanlarında toplumların anaerkil bir yapı içinde olduğu, bu nedenle güç ve otoritede annenin söz sahibi olduğu görüşü hakimdir. Bu dönem insan topluluklarının göçebe bir hayat sürmeleri onların avcılık ve toplayıcılıkla uğraşmalarını sağlamıştır. Erkekler avcılık görevini icra ederken, kadınlar toplayıcılık yapmaktadır. Kadının toplayıcılık görevinin yanında pişirme görevini de üstlenmesi onların aile içinde sosyo-ekonomik statülerini de yükseltmiştir. Anaerkilliğin hâkim olduğu bu dönemde kadın aile içinde güçlü konumdadır. Çocukların bakımı ve ev ihtiyaçlarının giderilmesinde de kadın söz sahibidir. Toplumsal iş bölümünün bu dönemde cinsiyetlere uygun şekilde düzenlendiği söylenebilir (Can, 2013: 71).

Göçebe bir hayat bir sürdüren ilkel toplumlar geçim faaliyetlerini avcılık ve toplayıcılık ile sağlamışlardır. Erkekler bu dönemde avcılıkla uğraşırken, kadınlar da toplayıcılık ve çocukların bakımı ile ilgilenmişlerdir. (Aytaç vd., 2002)

Kadının toplumsal statüsünün yüksek olduğu bu dönemde kadına biçilen değer çok farklıdır. Kadın toplum bilincini aşıl原因, kadın ve erkeğin ortak yaşamasını sağlayan ve üretime katkı sunan bir değerdir. Mağaralara çizilmiş ilk insan figürlerinde kadın simgelenmiştir. Kadının doğurması ise bereket olarak görülmüştür. Mağaralarda kadın figürlerinin betimlenmesi, kadınların ne derece yaratıcı ve üretici bir güce sahip olduklarının göstergesidir. Özel mülkiyetin olmadığı bu dönemde kadın ve erkek birlikte yaşamak durumunda kalmışlardır. Kadın ve erkek birbirlerini ne ekonomik ne de toplumsal konuda ezmekte ve sömürmemektedirler (Michael, 1993: 25-30).

Sanayi Devrimi öncesi kadın çalışma hayatında farklı konumlarda yer almıştır. İşçilik, kölelik, çıraklık, kalfalık, hizmetçilik kadının bu dönemde sahip olduğu bazı sıfatlardır. İlkel toplumlarda kadın ve erkeğin iş bölümleri de farklıdır. Kadın daha çok bitki toplama ve çocuklara bakma görevini üstlenmiş, erkek ise hem avcılık hem de aile

fertlerini yırtıcı hayvanlara karşı koruma sorumluluğunu üstlenmiştir (Altan, 1994: 12). Sosyologların bu dönemle ilgili elde edilmiş kalıntılarla yapmış oldukları araştırmalarda; kadınların tohum ekim biçimiyle uğraştıklarını, balçığı şekillendirerek bazı malzemeler elde ettiklerini ve iplerle bez dokudukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu dönemle ilgili elde edilen bir diğer bulgu ise kadının toplumsal statüsünün ve saygınlığının iyi bir konumda olduğudur (Yurdakul, 1994: 13). İlkel avcılık ve toplayıcılık toplumlarında anaerkil bir aile yapısı hakimdir (Ertürk, 2008: 7).

İnsanoğlu zamanla yaşam tarzlarını değiştirerek göçebe yaşamdan yerleşik yaşam düzenine geçmiştir. Bu yaşam tarzındaki değişiklik insanların hem sosyal hem siyasal hem de ekonomik yaşantılarında da önemli değişikliklere neden olmuştur. Yerleşim merkezlerinin inşasıyla beraber mübadele ekonomisinin oluşmasıyla, ticaret hayatı da başlamıştır. Ortaya çıkan değişimler neticesinde birçok yeni işkolu ortaya çıkmış, yeni üretim araçlarının geliştirilmesiyle tarımsal alanda da önemli gelişmeler olmuştur (Çoban, 2013: 4).

Göçebe yaşam sonrası yerleşik düzenle birlikte toplumsal yapıda da birçok değişiklik meydana gelmiştir. Yerleşik düzenle birlikte kadının “gelenekselci” rolü öne çıkmıştır. Üretim faaliyetlerinde toplumsal güç erkekteyken, üretime katkılarının yanında bu faaliyetlerin sorumluluğu da kadına aittir. Bu dönemde kadınların yapmış olduğu işlerin görünmez kılınması ve ikinci plana atılmasının nedeni kadının ev işleriyle birlikte tarımsal üretim faaliyetlerinde göstermiş oldukları emeğin bir bütün halinde görülmesidir (Candan ve Günal, 2013: 93-101).

Göçebe yaşam sonrası yerleşik düzenle beraber tarımsal faaliyetler, balıkçılık ve madencilik gibi faaliyetler ortaya çıkmıştır. Kadınların toplum içindeki rolleri ikinci plana atılmıştır. Yerleşik düzenle birlikte toplumda ataerkil bir aile düzeni ortaya çıkmış cinsiyete göre iş bölümü yapılmıştır (Aytaç ve diğerleri, 2002: 18).

Tarım toplumuyla birlikte anne otoritesinin yerini baba otoritesi almıştır. Çünkü bu yeni dönemde toprakla uğraşmak ve sabanı kullanmak erkeğin görevi olmuştur. Kadının sosyo-ekonomik statüsü bu dönemde azalırken, erkeğin hem aile içinde hem de ekonomik ve sosyal statüsünün arttığı bir dönem olmuştur (Can, 2013: 71).

Erkeğin toplumsal statüsünün güçlendiği bu dönemde kadının ikinci plana itilerek erkeğe nazaran daha pasif konumda olduğu söylenebilir. Erkek, bu dönemde avcılığın yanı

sıra, maden işleme, üretim araçları yapma, çobanlık, balıkçılık ve askerlik gibi fiziki güç isteyen işlerle uğraşır; kadınlar ise yemek, temizlik, çocukların bakımıyla ilgili geleneksel ev işlerini görev edindiklerinden aktif üretime katılmak yerine evlerine çekilmişler ve bu durum neticesinde ataerkil bir aile düzeni toplumda ortaya çıkmıştır (Ertürk, 2008: 8).

2.2. Sanayi Devrimi Sonrası Dönem

Kadının işgücüne katılımı tarihsel süreç içinde incelendiğinde Sanayi Devriminin etkisi görülmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte kadının toplumdaki ve çalışma yaşamındaki konumu da değişmiştir. Kadın sanayi öncesi dönemde ev hanımlığı, eş ve anne rollerinin yanı sıra çalışma hayatına katılması Sanayi Devrimi sonrası gerçekleşmiştir (Özer ve Biçerli, 2003: 56).

Sanayi Devriminin en çok etkili olduğu alan çalışma hayatı olmuştur. İstihdam olanaklarının artması insan hakları gibi kavramları ortaya çıkarmış ve toplumda kadına karşı bakışı da değiştirerek, kadınlar için daha adil politikaları gündeme getirerek kadınların çalışma hayatında daha aktif olmalarını sağlamıştır (Can, 2010: 9).

Sanayi Devrimi ilk olarak İngiltere’de başlamış ve dokuma sektöründe uygulanmıştır. Buharlı makinaların icadıyla birlikte kitlesel üretimin hızlanması bu sistemin uygun zeminli başka Avrupa ülkelerine yayılmasını sağlamıştır. Sanayi Devriminin etkisiyle üretimde kadın emeği artmıştır. Bu yeni dönem ülkeler için üretimde de birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Kadın emeği daha çok dokuma sektöründe kullanılmıştır. Kadın bu dönemde emeğini ilk kez ücretli olarak satmıştır. Tüm bu gelişmeler yaşanırken ekonomide katı bir liberallik hakimdir. Ancak bu anlayış neticesinde kadın emeğine, erkek emeğine nazaran daha az ücret biçilmiştir. Sanayi Devrimi beraberinde düşük ücretli kadın işgücüyü sömürü anlayışını da getirmiştir (TİSK, 2002: 36).

Kadınların ücretli olarak tarih sahnesine çıkması Sanayi Devrimi ile olmuştur. Sanayi Devrimi ile dokuma sektöründe yaşanan gelişmelerle birlikte kadın işgücü sayısında hızlı artış olmuştur. Makinelerin icadıyla gelişen ve basitleşen teknik gelişmelerle iş bölümü ve uzmanlaşmanın artması kadın emeğinden yararlanmayı kolaylaştırmıştır (Altan, 1994: 21).

Kadının istihdamında önemli bir role sahip olan Sanayi Devrimini Birinci Dünya Savaşı takip etmiştir. Kadın; fabrika işçiliği, memurluk, hemşirelik ve öğretmenlik gibi mevcut meslekleri dışında da çalışma imkanına sahip olmuştur. Birinci Dünya Savaşıyla birlikte erkek işgücünün fazla olduğu sektörlerde de kadınlar istihdam edilmiştir. 1921 ve 1931 yılları arasında yaşanan ekonomik krizlerden en fazla zarar gören ve etkilenen kesimler kadınlar olmuştur (Gözener, 2012: 8).

Sanayi devrimi sonrası çalışma hayatında kadın emeği her ne kadar artmış olsa da ikinci dünya savaşı sonuna kadar kadın emeği, erkek emeğine “yedek iş gücü” olarak görülmüştür. Erkek emeğinin yetmediği dönemlerde kadın bu boşluğu doldurması için çağırılmış ancak ihtiyaç olmadığına ise tekrar evlerine gönderilmişlerdir. Bu nedenle kadın emeğinin yedek emek kaynağı niteliği taşıdığı söylenebilir (Çitçi, 1982: 22-23).

Sanayileşme ve sanayi devrimi neticesinde yaşanan hızlı kentleşme ve göçler sonrası kırsallarda ücretsiz şekilde aile işçisi olan kadın, kent yaşamı sonrası evinin kadını olmuştur. Kadının sahip olduğu eğitim seviyesi de iş gücüne katılımlarını etkilemiştir. Eğitim seviyesi düşük olan kadın işgücü piyasasında da yeterli düzeyde gelişme gösterememiştir (Gönüllü ve İçli, 2001: 82-83)

Sanayi devrimi bir taraftan kadınların çalışma hayatında aktif olmasını ve ekonomik anlamda özgür olmasını sağlarken, bir diğer taraftan da kadının ailedeki ağırlığını azaltmıştır. Sanayi öncesinde kadın aile içinde sosyo-ekonomik olarak belli bir söz sahibiyken, sanayileşme sonrasında bu özelliğini kaybetmiştir. Kapitalizmin etkileri aile içlerine kadar yayılmıştır. Kadın emeğinin aile içinde ekonomik bir değerinin olmaması kadınların evde yaptıkları işlerin önemsiz görülmesine ve kadın emeğinin değersizleşmesine sebep olmuştur (İçli, 2020: 31).

3. Türkiye’de Kadının Toplumsal Statüsü ve Çalışma Yaşamındaki Yeri

Türkiye’de kadın emeği bütün dünyada olduğu gibi içinde bulunduğu toplumun değişen şartlarına göre hem ekonomik hem sosyal faktörlere bağlı şekilde ekonomik faaliyetlerde var olması, “ücretli, işçi konumunda bulunması, başkası adına çalışması” Sanayi Devriminin etkisiyle kendini göstererek ve değişim yaşayarak bugünlere gelmiştir. Tanzimat dönemiyle birlikte kadının çalışmasıyla ilgili mevzuat düzenlemeleri Osmanlı

imparatorluğu döneminde öngörölmüşse de kadın emeğiyle ilgili gelişmeler Cumhuriyet Dönemiyle olmuştur (Önder, 2013: 37).

Atatürk döneminde kadınların çalışma hayatındaki oranlarıyla ilgili ilk sanayi sayımı yapılmıştır. Veriler hiçbir kısıtlama olmadan Türkiye'deki tüm sanayi kuruluşlarının dahil edilmesiyle 1927 yılında elde edilmiştir. Elde edilen bu verilere göre 14 yaş üstündeki kadın çalışan oranı %23,73, 14 yaş altındaki çalışan kadın oranı ise %35,74 civarındadır. Bu iki gruptaki kadın işçilerin oranı %25,58'dir. Tüm bu verilerle çalışma hayatındaki her dört kişiden birinin kadın işçi olduğu saptanmıştır (Makal, 2010: 21).

Türk toplumunda da kadınların çalışma hayatına katılmalarıyla ilgili farklı görüşler vardır. Ancak toplumdaki genel kanı kadınların çalışma hayatına katılmaması gerektiği görüşüdür. Bu toplumsal algı kadının toplum tarafından kendisine biçilen geleneksel roller içinde yaşadığını göstermektedir (Kılıç ve Öztürk, 2014: 120).

Türkiye'de ataerkil bir aile yapısı hakimdir. Kadının çalışmasında almış olduğu eğitim önemli bir etkindir. Kadın eğitim seviyesine uygun olarak toplumun kendilerine uygun görmüş olduğu işlerde çalıştırılır. Kadından istenilen aile yapısına zarar vermeden iş ve aile arasındaki dengeyi sağlamaktır (Küçük, 2015: 3).

Atatürk, kadın ve erkeğin her alanda eşit olmasını belirterek, bu eşitliğin kadının hakkı olduğunu ifade etmiştir. 1923 yılında Konya'da yaptığı bir konuşmasında kadınlar için söyledikleri şöyledir (Kaymaz, 2010: 345): "Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadının kadar emek verdim diyemez. Belki erkeklerimiz memleketi istila edenlere karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini vermekle hazır bulundular. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulleri pazara götürüp paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü, hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükran ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim".

3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türk kadınının varlığını sürdürdüğü dönemin özelliklerine göre toplumsal ve ekonomik hayattaki konumları da paralel bir değişim göstermiştir. Kadın eski Türk toplulukları döneminde göçebe bir hayat sürerken toplum içinde erkeklerle benzer rolleri üstlenmişlerdir. Zamanla değişen toplumsal yapı toplumun sahip olduğu din anlayışına ve özümstedikleri biçime göre değişiklikler göstermiştir (Kırkpınar, 1999: 44-45).

Göçebe dönemde Türk kadını, erkeklerle benzerlik göstermekteydi. Erkek gibi at biner, kılıcını kuşanır ve savaşa katılırdı. Kadın üretime daha aktif katılmaktaydı. Yerleşik yaşama geçilmesiyle Türk kadını toplum içinde daha pasif bir role bürünmüştür (Tan, 1979).

Göçebe dönemde Türkler geleneklerinden dolayı kadınlara toplumda aktif bir kişilik kazandırmıştır. İslamiyet öncesi Türklerde M.Ö. 4000’li yıllara bakıldığında kadının analık sıfatının yanında kahraman olarak da kabul edilmekteydi. Erkeğin sahip olduğu savaşçı özelliklere kadın da hakimdir. Aile içinde kadın söz sahibidir. Eski Türk topluluklarında anne ve babanın soyu birbirlerine denk kabul edilmiştir. Bu dönemde kadınlar meclislere de katılmışlardır. Kutadgu Bilig’in aksine, Cumhuriyet öncesi dönemde kadına verilen değeri Oğuz Kağan Destanı, Orhun Kitabeleri ve Dede Korkut hikayelerinde görebiliriz (Sağ, 2001: 11-12).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde toplumun inancı ve değerleri kadının çalışma sistemini ve koşullarını da etkilemiştir. Müslüman olan kadınlar daha çok tarımda ve küçük atölyelerde çalışırken, Rum ve Ermeni kadınlarının bazı fabrikalarda çalışma imkanlarına sahip oldukları görülmektedir. Osmanlı zamanında on dokuzuncu yüzyılda kadınlar imalatçılığı meslek olarak edinmiştir (Yüksel ve Ören, 2018: 1254).

Bir kadın dayanışması olan Bâciyân-ı Rûm XIII. yüzyıl Anadolu’sunda göçmen Türkmen hanımların oluşturduğu bir gruptur. Bu isimle ilk olarak onlardan bahseden XV. yüzyıl Osmanlı tarihçisi Âşıkpaşazâde’dir. Ne var ki, diğer tarihî kaynaklarda doğrudan böyle bir teşkilattan söz edilmediği için Bâciyân-ı Rûm’un mahiyeti tam olarak aydınlatılamamıştır. Mevcut bilgilerden yola çıkarak; Bâciyân-ı Rûm’un, Hacı Bektâş-ı Velî’nin manevî desteğiyle sufi Türkmen hanımlarca kurulmuş, halka hizmeti esas almış bir teşkilat olduğu söylenebilir (Çubukçu, 2015: 217-231).

Tanzimat Fermanı Osmanlı'da toplumsal yapının değişmesinde önemli bir role sahiptir. Bu fermanla birlikte önemli ve kapsamlı gelişmeyle yeni bir dönem başlamıştır. Osmanlı'da toplum yapısı hızla değişim sürecine girerken, Türk kadınının toplumdaki konumu da değişime uğramıştır. Tanzimat'la birlikte kızlar için okulların açılması, eski kanunların düzenlenerek kadınlar lehine daha esnek hale getirilmesi vb. birçok olumlu değişiklikler yapılmıştır. Tanzimat Fermanının kadına yönelik bir diğer olumlu gelişmesi sanat ve edebiyat alanlarında da kadının toplumsal konumuna ve sorumluluklarına yer verilerek kadının toplum içindeki konumu yansıtılmaya çalışılmıştır (Ünal, 2014: 530).

Cumhuriyet öncesi dönemde kadınların çalışma hayatında yer almasını sağlamak için erkeklerin kurduğu cemiyetler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1916'da Enver Paşa tarafından kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi'dir. Bu cemiyetin amacı kadının namusuyla yaşamını sürdürerek çalışma hayatında uygun işlere yönlendirmektir. Bu cemiyet Osmanlı Devleti'nde en çok kadın işçi çalıştıran kurum olmuştur (Karali, 2016: 14).

Kadınların çalışma hayatına katılmaları için eğitilmiş kadınlarca da çeşitli dernekler kurulmuştur. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Cemiyet-i İmdadiye, Teâlî-i Nisvan Cemiyeti (Kadınları Yükseltme Cemiyeti), Esirgeme Derneği, Müdafaa-ı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, Mamulât-ı Dahiliye İstihlâk-ı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi, Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi, Hilâl-i Ahmer Kadınlar Cemiyeti, Kadıköy Fakirperver Hanımlar Cemiyeti, Himaye-i Etfâl Cemiyeti, Şişli Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniyesi, Bîkes Ailelere Yardımcı Hanımlar Cemiyeti, Asri Kadınlar Cemiyeti'dir. Bu kurulan yeni derneklerin amacı; kadınlara eğitim, evlilik, sanat ve kadınların iş hayatına kazandırılması konusunda yardımcı olmak ve modernleşmesini sağlamaktır (Kodaman, 2014: 135-182).

Cumhuriyet öncesinde kadın tarlada, bağda, pazarda çalışıyor ve üretime birebir katkı sunuyordu. Kadının sunduğu bu katkılar toplumsal konumlarıyla da ilişkilidir. Osmanlı'da maddi durumu iyi olan ve şehirde yaşayan kadınlar gayrimüslimlerin okullarında veya evlerinde almış oldukları derslerde öğrendikleriyle çalışırken; şehirde düşük geliri olan kadınlar ise şehirlerde kurulan atölyelerde evini geçindirebilmek amacıyla günde ortalama 14-15 saat çalışmak durumunda kalmışlardır. Köyde yaşayan kadınlar da halı dokuyarak ücret kazanıyorlardı. Bazı kadınlar ise ücret almadan aile işçiliği yaparak üretime katkı sağlıyorlardı. Batılı ülkelerdeki kadınlar gibi Osmanlı'da da

kadınlar çalışma hayatına özel sektörle dahil olmuştur. Kesinliği olmamakla birlikte 1908 yılında toplam 250 bin sanayi işçisi bulunduğu, bu işçilerin 75 bininin de kadın olduğu belirtilmektedir. Kadınlar kamu çalışma hayatında daha geç yer almıştır (Aslan, 2006: 121).

Kamusal alanda kadının çalışması Tanzimat dönemiyle olmuştur. Kadın kamuda ilk olarak öğretmenlik yapmıştır. 1913 yılında da telefon hizmetlerinde görev almıştır. Kadının bu dönemde belli kazanımları elde etmesi kolay olmamıştır. Ulviye Mevlan tarafından kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti'nin üyelerinden Bedra Osman Hanım'ın telefon şirketine memurluk için yaptığı başvurusunun reddedilmesi üzerine olayın cemiyet tarafından basın aracılığıyla halka duyurulması üzerine Bedra Osman Hanım memuriyete kabul edilmiştir (Aslan, 2006: 128). Ne yazık ki kadınların memuriyet hayatları uzun sürmemiştir. Çünkü 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kadın memurların yerini erkek memurlar almıştır.

Bu şekilde ikinci plana itilen kadınlara yedek iş gücü ordusu tabiri de kullanılmıştır. Kadınların çalışma yaşamında erkeklere göre eşit olmayan koşullar altında olmalarının nedeni ataerkil toplumsal yapı kadar kapitalist üretim ilişkileridir. Kapitalizm toplumsal cinsiyeti etkin bir biçimde kullanarak kadınları bir yedek işgücü ordusu olarak konumlandırmış bulunmaktadır. Her ne kadar, bazı görüşler, kadın işgücünün yedek işgücü olarak değerlendirilmesinin doğru olmadığını ileri sürse de kadın işgücü gerektiğinde kapitalist sistem tarafından yedek işgücü ordusu olarak etkin bir biçimde kullanılabilmektedir (Omay, 2011: 137-165).

Osmanlı'nın savaş halinde olması ve erkeklerin askerde olması nedeniyle çalışma hayatında bir boşluk oluşmuştur. Bu durumun ekonomik açıdan da toplum üzerinde yük ortaya çıkarması nedeniyle bu boşluğu doldurmak kadınlara kalmıştır. Önceleri evinde çalışan kadınlar artık fabrikalarda da çalışmaya başlayarak yeni fırsat elde etmiştir (Makal, 2012: 40).

I ve II. Dünya Savaşları nedeniyle çalışma hayatındaki işgücü boşluğunu her alanda kadının doldurmaya çalışması kadın istihdamını arttırmıştır. Kadın tarım dışı alanda işgücüne özellikle II. Dünya Savaşından sonra dahil olmuştur. Kadınların çalışmaya başlaması bu süreçte hızlanmıştır (Öztürk, 2007: 17).

Savaş döneminde kadınlar bankalar, PTT, hastanelerde memurluk ve hizmetli olarak maaşlı çalışmaya başlamıştır. Terzilik ve hemşirelik gibi askeri geri hizmette ihtiyaç duyulan alanda da çalıştırılmışlardır. Çalışmaya ihtiyacı olan kadınların işe girmelerine aracılık yapmak için bu dönemde Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi de kurulmuştur (Çitçi, 1982: 87). Erkekler tarafından kurulan bu derneğin tüm üyeleri erkeklerden oluşmaktadır (Sancar, 2017: 97).

I. Dünya Savaşı dünya ülkelerinde olduğu gibi Osmanlı devletinde de kadınların toplumsal hayattaki rolleri açısından birçok farklılığın ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Erkeklerin savaşta olması kadınlara toplumsal hayatta ve çalışma hayatında yeni istihdam alanları oluşturmuştur. Kadın hem kamusal alanda hem de fabrikalarda çalışma imkânı elde etmiştir (Tekin, 2010: 88).

3.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet Döneminde yapılan ekonomik, hukuki ve kültürel düzenlemeler kadın işgücünün çalışma hayatında yer almasını daha da yaygınlaştırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile ülkenin ekonomik olarak kalkınması ve sanayileşme hareketlerinin benimsenerek, yerli sanayinin kurulması ve desteklenmesi için çalışmalar başlamıştır (Çakır, 2011: 54).

Sanayileşme yönünde atılan adımlar doğrultusunda 1923 yılında İzmir’de İktisat Kongresi düzenlenmiştir. Bu kongreye sanayiciler, tüccarlar, işçiler ve çiftçiler katılmış ve her meslek grubunun sorunları tartışılarak sorunlara çözüm önerileri sunularak çözüm odaklı kararlar alınmıştır (Ekin, 1994: 217).

Türkiye (İzmir) İktisat Kongresinde kadın işçileri temsilen kadın temsilciler de katılmıştır. Kongrede alınan kararlar neticesinde, Türkiye’de kadınların maden işçisi olmasının yasaklanması, her ay için kadına üç gün izin hakkı verilmesi hem doğumdan önce hem de doğumdan sonra sekizer hafta ücretli izin kullandırılması kararlaştırılmıştır (Önder, 2013: 39).

Kadın tarımsal alan dışında gerçek anlamda çalışmaya 1950 yılından sonra tarımda makineleşmenin artmasıyla başlamıştır. Makineleşmenin tarımsal alanda artmasıyla çalışma hayatında Türkiye hızlı bir dönüşüm içine girmiştir. Köylerden kentlere göç, yeni

yaşam şartlarına uyum sağlamayı gerektirmiştir. Kadının toplumsal konumu ve aile içindeki konumu çalışma hayatındaki yerini belirlemiştir (Berber ve Yılmaz, 2008: 3).

Sanayileşme ve kentleşme toplumun değer yargılarında da değişimler yaşanmasına sebep olmuştur. Toplumsal ve kültürel alanda yaşanan değişimler, ailenin işlevlerini koruyarak sadece aile yapısında değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Geniş aile yapıları yerine daha küçük aile yapıları ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde, geleneksel geniş aile modellerinin yerini çekirdek ailelerin almasıyla kadının aile içinde bakmakla yükümlü olduğu insan sayısı azalmış ve kadın böylece çalışma hayatında daha aktif olabilmıştır (Kaya, 2009: 36-37).

1961 Anayasası ile çalışma hayatındaki kadınların korunmasına yönelik hukuksal düzenlemeler sağlanmıştır. 1971 yılında yürürlüğe giren 1475 sayılı İş Kanunu (RG, 1971: 13943) ile çalışma hayatındaki kadınları korumaya yönelik hükümlerle birlikte “eşit işe eşit ücret” ilkesi de kabul edilmiştir. Uzunca bir yıl yürürlükte olan bu kanun yerini 10 Haziran 2003’te, 4857 sayılı yeni İş Kanunu’na bırakmıştır. 4857 sayılı yeni İş Kanunu’nun önceliği kadın erkek eşitliğidir (Doğan, Korkusuz ve Çelik, 2011: 7).

Atatürk İzmir’de yaptığı bir konuşmada, kadının konumunu şöyle ifade etmiştir: “Kadının en büyük vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu vazifenin ehemmiyeti layıkıyla anlaşılır” (AYK, 2006).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kadınların çalışmasına: aile içindeki sorumluluklarını aksatabilecekleri gibi gerekçelerle karşı çıkmaktadır (Kurnaz, 1991; Sancar, 2014). 1926 yılı Türk Medeni Kanunu’nda ise kadının rolü için şöyle denilmektedir: “Kadın, müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin (yardımcı) ve müşaviridir (danışman). Eve, kadın bakar” (Madde 153). Anneliğin kutsallığına vurgu yapılarak, kadınların “gelecek neslin anneleri” olarak geleceğin vatandaşlarını yetiştirme görev ve sorumluluğuna sahip oldukları ifade edilmektedir (Saygılıgil, 2016: 13).

Cumhuriyet sonrasında kadın, yapılan hukuki düzenlemeler ve modern bir toplum oluşturma gayretiyle çalışma hayatında var olmuştur. Kadınlara 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi’nde işçileri temsil hakkı verilmiştir. 1924 yılındaki Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile de kadına öğrenmede erkeklerle eşit hak tanınmıştır. Nezihe

Muhittin Cumhuriyet'in en başlarında kadınların dayanışması için Türk Kadınlar Birliğini kurmuş ilk Türk kadınıdır (Gündoğdu 2018: 13-14).

Anayasal değişiklikle 5 Aralık 1934'te kadına seçme ve seçilme hakkı tanınarak milletvekili seçimlerine girme şansı verilmiştir. Kadın ilk olarak 8 Şubat 1935 tarihinde yapılan genel seçimlere katılmıştır. Seçim sonucunda Türk kadını, 18 sandalye ile mecliste kendisine yer edinmiştir (Demirkazık ve Köbke, 2012: 14).

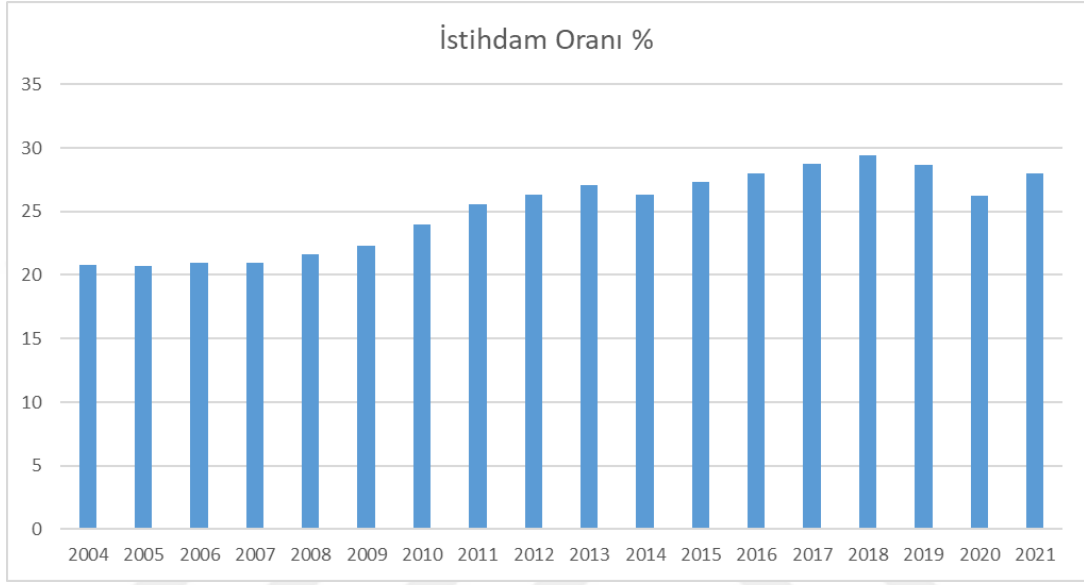
Cumhuriyet döneminde 743 sayılı Medeni Kanun'un kabulüyle kadın büyük kazanımlar elde etmiştir. Bu kazanımlar neticesinde; kadın ve erkek hem kanun önünde hem aile hayatında eşit görülmüş, kadına boşanma hakkı verilmiş, çocukların cinsiyet ayrımı olmadan mirası eşit olarak bölüşmesi sağlanmış, çok evlilik yasaklanarak tek kadın ile resmi nikahlı evlilik zorunluluğu getirilmiş, çocukların eğitimi ve terbiyesi için anne ve babalarına sorumluluklar yüklenmiş ve mesleki hayatta fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır (Gündoğdu, 2018: 13-14).

Türkiye'de istihdamın gelişmesinde 1950'lerde yapılan göçlerin önemi büyüktür. Kırsaldan kentlere göç aile içindeki kadının çalışma durumlarını da etkilemiştir. Kadınlar çalışma hayatına girmeyerek ev kadını olmuş veya bazı sektörlerde güvencesiz olarak çalışmıştır. Kadınlar bu dönem içinde giyim, gıda tarzı sektörlerde yoğunlaşmışlardır (Can, 2010: 25). Ayrıca Songül SALLAN GÜL çalışmasında, kırsaldan kentlere göç eden kadınların işsizlik ve maddi sıkıntılar nedeniyle geleneksel ve yarı kentsel yardımlaşma yöntemlerini geliştirdiği ve yoksulluk yardımlarından faydalanmayı da önemli bir yaşam stratejisi haline getirdiğini ifade etmiştir (Sallan Gül, 2005: 25-45)

Günümüzde kadının çalışması toplumsal ve ekonomik bir gelişme olarak görülmektedir. Düzenlenen kanunlarla da kadının daha eşitlikçi yapıda çalışması sağlanmıştır. Ne var ki kadın istihdamı ülkemizde istenen düzeyde olmamış ve birçok ülkenin gerisinde kalmıştır. Bunun nedeni kadının çalışmasını kolaylaştırıcı yeterli mekanizmanın oluşturulamamasıdır. Kadına yönelik toplumun önyargısı ve geleneksel bakışı kadının bazı işlerde ve mesleklerde çalışmasına engel olmuştur (Alıcı, 2008: 23).

Atatürk, Türk kadınının mücadelesini ve fedakarlığını takdir ederek, kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi konumlarını iyileştirici düzenlemeler yapmıştır. Türk kadınını -ikinci sınıf- insan olma durumundan kurtarmanın öneminden bahsetmiştir (Atatürk Araştırma Merkezi, 2015). Türkiye'de yıllara (2004-2021) göre 15 yaş üstü kadın

İstihdam oranı Grafik 1’de sunulmuştur. Kadın istihdam oranı yıllara göre çok fazla olmasa da düzenli olmayan bir artış göstermektedir. 2004 yılında %20’nin biraz üzerinde olan oran günümüzde %30 oranına yaklaşmıştır.

Grafik 1.1. Yıllara (2004-2021) göre 15 Yaş Üstü Kadın İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2021.

4. Standart ve Esnek Çalışma Şekillerinde Kadının Yeri

Standart çalışma biçimi pazartesten başlayıp cumaya kadar olan, sekiz-beş çalışma saati aralığında, belirli bir mekânda gerçekleşen çalışmadır. Bu tipik çalışma modelinin dışındaki çalışma şekilleri ise esnek çalışma veya atipik çalışma olarak ifade edilir. Bu çalışma modelleri standart çalışmadan farklı olarak, işçinin ihtiyaçlarını dikkate alır ve iş dizaynını işçiye göre yapar ve belirlenen çalışma sürelerine bağlı kalmayı içerir (Günay, 2004: 175). Centel, T. (1992)’ye göre; kadınların çocuk sahibi olması, ailede çocuğun bakımını üstlenmiş olmaları, eğitim seviyelerinin düşük olması, çalışma hayatında kadına yönelik önyargılar nedeniyle kadın tam süreli standart çalışma yerine, kısmi süreli esnek çalışmayı tercih etmektedir. Kadınların aile içindeki sorumlulukları kadını bu tercihe yönlendirmektedir.” Kadın ve erkeğin çalışma yapıları farklıdır. Kadının esnek çalışmayı tercih etmesi çalışma hayatına olumlu katkı sağlamaktadır. Kadınlar böylelikle çalışma

hayatlarında daha aktif durumda olabilmelerinin yanı sıra aile içinde kendilerine biçilmiş rollerin gereklerini de yerine getirebilmektedirler (Tuncay, 2001).

1973 yılında yaşanan petrol krizi sonrası ekonomide yaşanan olumsuz durumlar uluslararası rekabeti arttırarak, esneklik ve esnek çalışma şekillerini ortaya çıkarmıştır. Aslında iş hukukunda önceden vardiya çalışması altında esneklik çalışma hayatında vardı. Esnekliğin kavram olarak kullanılması ise 1967’de Almanya’da gerçekleşmiştir. O dönemde esnek çalışmaya duyulan ihtiyaç, trafikte yaşanan sorunlar sebebiyle çalışanların işe geç kalmalarını önlemek içindir. Zamana dayalı bir esnek çalışma modeli uygulanmıştır. Esnekleşmenin çalışma hayatında varoluş sebepleri arasında; olumsuz ekonomik koşullar, artan uluslararası rekabet, teknolojinin gelişip yaygın kullanımı, işgücünde yaşanan talep daralması, esnekliğin hem işgücü piyasasında hem de işgücü politikalarında artması gösterilebilir (Şahin, 2014: 33).

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak 1970 sonrasında üretim şekillerinde ve yapısında da değişim yaşanmıştır. Fordist sistem üretimde iş bölümü ve standart istihdamı benimserken, esneklikle birlikte arz ve talepte yaşanan değişikliğe ve ekonomik dalgalanmalara kolaylıkla uyum sağlayan esnek üretim ve esnek çalışma modelleri benimsenmiştir. Yaşanan değişimler neticesinde Fordist üretimin tipik çalışma modeli olan standart çalışma modelinden, atipik çalışma modeline, yani esnek çalışma modeline geçilme gereği duyulmuştur (Yavuz, 2000: 619).

4.1. Kadınları Çalışmaya Yönelten Nedenler

Kadınların çalışma hayatına katılma nedenleri; ekonomik, hukuki, kültürel ve sosyal nedenler olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 1.1’deki Tatlı ve Koç’un çalışmasına göre; kadın çalışanlara “Çalışma nedeniniz nedir?” diye sorulmuş; ve verilen cevaplar doğrultusunda dağıtım şu şekildedir: Kadınların; %33,8’i çalışmaktan hoşlandığından, %33,8’i ekonomik bağımsızlığını kazanmak istediğinden, %10,3’ü mesleki kariyer elde etmek istediğinden, %4,4’ü çevre/saygınlık kazanmak istediğinden, %17,6’sı ekonomik nedenlerinden dolayı çalışma hayatına katılmak istediklerini belirtmişlerdir (Tatlı ve Koç, 2017: 152).

Tablo 1.1. Kadınları Çalışmaya Yönelten Nedenlere Göre Dağılımları

Nedenler	Sayı	%
Ekonomik nedenler	12	17.6
Çevre/Saygınlık kazanmak	3	4.4
Ekonomik bağımsızlık	23	33.8
Mesleki kariyer elde etmek	7	10.3
Çalışmaktan hoşlanmak	23	33.8
Toplam	68	100.0

Kaynak: Tatlı ve Koç; 2017, s. 152

Kadınların çalışma hayatında yer almayı istemelerinin nedeni hem iş hem de sosyal hayatta konumlarının artması ve söz sahibi olmaktır. Bunun yolunun ise çalışma, statü ve para kazanmak olduğunu düşünmektedirler. Bu yüzden kadınlar çalışma hayatında daha aktif yer alarak, çalışma hayatında konumlarını yükseltmeyi istemektedirler (Türkkahraman ve Şahin, 2010: 82).

4.1.1. Ekonomik Gerekçeler

Kadınların çalışma hayatına katılma amaçlarının önceliği ailesinin geçimine katkı sağlamaktır. Kadınlar bu nedenle çalışma hayatlarında kayıt dışı çalışma, kısmi süreli çalışma veya evde çalışmayı kendilerine uygun görmektedirler (Bolcan, 2006: 93). Kadının çalışma hayatında aktif olma isteğinin bir diğer nedeni de ekonomik özgürlüğe sahip olma arzusudur. Bu sayede kadın ekonomik olarak erkeğe bağımlı olmaktan kurtulacaktır (Koray, 1992: 95). Ekonomik özgürlükle birlikte kadın hem ücret sahibi olurken hem de toplumsal hayatta özgüvenli bir şekilde konumunu güçlendirmiş olacaktır (Koray, Demirbilek ve Demirbilek, 1999: 12). Anneler, kız çocuklarının ekonomik açıdan özgür olabilmesi için kızlarını eğitime yönlendirmektedirler. Kadının eğitim sayesinde beceri

kazanması ve üretime katılması sayesinde gelir elde etmesinde pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü,1999: 29).

4.1.2. Kültürel ve Sosyal Gerekçeler

Zamanla kadının görev ve sorumluluğuna yönelik toplumdaki bakış açısı değişmiş olsa da kadının çalışma hayatında aktif olması konusunda ön yargılar devam etmektedir. Bu önyargılar kadının sadece çalışma hayatındaki sorumluluğuna dair değil, kadının davranış ve kişiliğine yönelik de söz konusu olabilmektedir. Günümüzde bazı ailelerde kadının çalışmasında söz hakkı halen eşine aittir. Kadının kararı eşinin rızasından sonra gelmektedir. Toplumdaki cinsiyetçi ayrımcılıklar, kadınların işgücüne katılımlarını olumsuz etkilemektedir (Bolcan, 2006: 93). Toplum nazarında kadına biçilen öncelikli rol kadının eş ve annelik görevidir. Kadının çalışma hayatına katılması bir diğer anlamıyla kadının sahip olduğu statünün özgürleşmesi anlamına gelmektedir (Koray, Demirbilek ve Demirbilek, 1999: 22).

4.1.3. Hukuki Düzenlemeler

Kadınların çalışma hayatında korunması için hukuki birçok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerde insan hakları metinlerindeki eşitlik konuları öncelikli olarak ele alınmaktadır. 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 2. Maddesine göre “herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli ya da içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu Beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir”. 23. Maddeye göre de;

- ◆ Her insanın çalışmaya, işini özgürce seçmeye, adil ve uygun çalışma şartlarına sahip olma ve işsizlikten korunma hakkı vardır.
- ◆ Tüm çalışanların hiçbir ayrım olmadan, eşit işe eşit ücret alma hakkı vardır.

- ◆ Çalışanların kendisine, ailesine ve insanlık onuruna yakışır bir hayat yaşaması için, sosyal olarak korunan ve devletçe desteklenen adil ve uygun bir ücretle çalışma hakkı vardır.
- ◆ Çalışanların sendika kurma ve sendikalara katılma hakları vardır.

Çalışma hayatında cinsiyet ayrımı yapmadan tüm çalışanların eşit olması gerektiğine dair özellikle kadın çalışanları korumaya yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Yorgun, 2010: 177-178).

Dünyada kadın çalışanların korunmasına yönelik uluslararası birçok düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlar;

- ◆ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,
- ◆ Birleşmiş Milletler (BM),
- ◆ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO),
- ◆ Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO),
- ◆ Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Çalışma Örgütü (OECD)

gibi kuruluşlardır. Birçok ülkenin onaylamış olduğu sözleşmeler, aldıkları kararlar, yayınlamış oldukları bildirgeler, Avrupa Birliği'nin (AB) tüzük, yönerge, tavsiye kararları ve görüşler oluşturmaktadır (Demirhan, Elif ve Ekonomi, 2005: 57).

4.2. Standart Çalışma ve Kadın

Standart ya da tipik iş ilişkisi denildiğinde; işçinin belli bir ücret karşılığında, bir işverene ait olan işyerinde, işverene bağlı şekilde ona ait işi tam gün süreli olarak yapan ve varlığı kanunen korunan, ücret ve çalışma koşullarının düzenlendiği, yaptığı işe karşılık aydan aya ücret ödemesinin yapıldığı bir iş ve hizmet ilişkisini ifade etmektedir (Akyiğit, 2008). Standart çalışma 4857 Sayılı İş Kanunu'na dayanır. Bir tarafın işçi olarak iş yaptığı, diğer tarafın ise işveren olarak ücret ödediği bir iş sözleşmesine dayanan haftalık 30 saatten fazla, en fazla 45 saat çalışılan iş olarak ifade edilebilir. Standart çalışma ayrıca tam zamanlı yapılan ve kalıcı (daimî ve belirsiz süreli) olan istihdam şeklini tanımlamaktadır (Karadeniz, 2011: 85).

4.3. Esnek Çalışma ve Kadın

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de esnek çalışma kadınların çalışma hayatına katılmaları için önemli bir çözümdür. Bunun için gerekli yasal düzenlemeler sağlanmıştır. İşgücünde kadın istihdamının düşük olması, ataerkil zihniyete göre değil, kadının aile içindeki rollerinin etkisiyle çalışma hayatına katılmamasına (Karakoyun, 2007: 113) bağlanmaktadır. Esnek çalışma bu aşamada evli ve çocuklu kadınlar için çare olarak görülmüştür. Kadınlar böylece hem görevlerini yerine getirebilecek hem de ev ekonomisine destek olabileceklerdir.

Kadınların iş bulmadaki olumsuz durumuna sebep olan ana faktörler mesleki yapısal problemler ve çalışabileceği işlere olan coğrafi uzaklıktır nokta mesleki eğitimler ve mobilite düzenlemeleri ile birlikte esnek çalışma şekillerinin yaygınlaştırılması kadınların iş hayatına girişini kolaylaştırıcı etkenler olarak görülmektedir (Yıldız, 2014: 31).

Esnek çalışma ve güvenceli esneklik beraberinde tartışmalar da doğurmaktadır. Bu sistemin uygulanması ülkelere ve genel istihdam durumlarına göre farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Esnek çalışma sisteminin bazı çıkmazları da vardır. Bunlar; çalışanların sürekli yenilenmesi gerektiği, vasıfları gereği yaşam boyu eğitime tabi tutulması ve çalışanlar için iş gücünden uzak kalınması sonrası yeterli geliri elde etmeye olanak sağlayacak sosyal güvenlik güvencesinin olmayışıdır. Birçok ülkede uygulanan esnek çalışma modelleri son yıllarda birçok AB ülkesinde tercih edilen esnek çalışma modelleri, (geçici çalışma, çağrı üzerine çalışma, kısmi süreli çalışma gibi) çalışanların gelir, kariyer ve işte ki güvencelerini azaltmıştır. Kadınların bu çalışma modeliyle düzenli ve güvenceli bir işte çalışma ihtimalleri azalmıştır (Çakır, 2009: 92).

Esnek çalışma modeli piyasaların küreselleşmesi neticesinde zorunlu hale gelmiştir. Üretim süreciyle birlikte iş piyasasında emeğin esnekleşmesi sağlanmıştır. Kadınlar da bu süreçte aile içindeki sorumluluklarına rağmen işgücüne aktif katılım sağlayarak esnek çalışma modeliyle dengeyi korumaya çalışmıştır. Esnek çalışma modelinin olumlu yanlarının bulunmasının yanı sıra olumsuz yanları da vardır. Kadın eski zamanlarda olduğu gibi istihdamda erkeğin yedeği olarak görülebilmektedir. Çünkü kadın bu sistemde yarı zamanlı olarak düşük ücretle çalışmaktadır (Fudge ve Owens, 2006: 3-27).

Esnek üretim modellerinde standart çalışma modelinden farklı olarak çalışma süreleri ve çalışma yerleri standart değildir. Katı iş bölümünün yerine çalışan farklı görevler alabilmektedir. İşçiler bu çalışma modelinde kendi çalışma sürelerini belirleyebilirler. Bu sistemle işçilere ve işverenlere karşılıklı avantaj sağlayan ve tam zamanlı olmayan sisteme geçilmiştir. Kadınlar çalışmak için önemli imkân elde etmiştir. Esnek çalışma sayesinde işgücü piyasasındaki kadın emeğinde artış yaşanmıştır (Özer ve Biçerli, 2003: 59-60).

Esnek çalışma modeli kadın istihdamını arttırmış olsa da standart dışı işlerin monoton işler oldukları ve ilerleme yönlerinin yeterince bulunmadığı bilinmektedir. Bu sistem erkelere nazaran iş gücünde daha vasıfsız olan, çalışma hayatında uyumlu ve rahat kontrol edilebilen, her türlü olumsuz çalışma koşullarına rıza gösterebilen kadın emeğine talebi arttırmıştır (Filiz, 2011: 35-36).

4.4. Çalışma Hayatının Sektörel Dağılımında Kadın

Zamanla değişen koşullar kadınların çalışma hayatında ki konumlarının ve çalışma biçimlerinin değişmesine neden olmuştur. Sektörel açıdan bu değişimin irdelenmesi önemlidir. Çünkü istihdamdaki sektörel dağılım, bir ülkenin kalkınmışlık seviyesinin göstergesidir (Şahinli ve Şahbaz, 2013: 86). Bir ülkenin sağlıklı şekilde gelişip gelişmediğini anlamak için öncelikle sektörel dağılımına bakılmalıdır. Ülke ne ölçüde gelişirse, ülke sanayisi de bu gelişmişliğe paralel olarak artmaktadır. Bir ülkede istihdam tarımda yoğunlaştıysa bu o ülkenin gelişmekte olduğunu, sanayi sektöründe yoğunlaştıysa gelişmiş ülke olduğunu göstermektedir (Apaydın, 2018: 175).

Sektörel değişim sayesinde kadının işgücüne katılımı da artmıştır. Bunun nedeni hizmet sektöründeki hızlı artıştır. Tarım sektörünün azalıp hizmet sektörünün artması kadın için olumlu bir gelişmedir. Hizmet sektöründeki olumlu gelişme nitelikli kadın çalışanlar için yeni fırsatlar oluştururken, niteliksiz kadın çalışanlar içinde çalışma hayatına katılma fırsatı oluşturmuştur (Yorgun, 2010: 174-175).

Tablo 1.2. Mevsim Etkisinden Arındırılmış Sektöre Göre Kadın İstihdam Edilenler

Yıllar	Çeyrek	Bin kişi					Yüzde (%)				
		Toplam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Toplam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2014	I.	7.464	2.397	1.262	81	3.723	100.0	32.1	16.9	1.1	49.9
	II.	7.591	2.449	1.234	75	3.834	100.0	32.3	16.3	1.0	50.5
	III.	7.563	2.329	1.222	87	3.926	100.0	30.8	16.2	1.2	51.9
	IV.	7.744	2.400	1.255	79	4.010	100.0	31.0	16.2	1.0	51.8
2015	I.	7.818	2.416	1.235	67	4.099	100.0	30.9	15.8	0.9	52.4
	II.	7.964	2.454	1.242	81	4.187	100.0	30.8	15.6	1.0	52.6
	III.	8.061	2.444	1.244	69	4.304	100.0	30.3	15.4	0.9	53.4
	IV.	8.236	2.488	1.250	66	4.432	100.0	30.2	15.2	0.8	53.8
2016	I.	8.220	2.373	1.241	76	4.530	100.0	28.9	15.1	0.9	55.1
	II.	8.288	2.342	1.258	92	4.596	100.0	28.3	15.2	1.1	55.5
	III.	8.297	2.348	1.230	88	4.632	100.0	28.3	14.8	1.1	55.8
	IV.	8.401	2.415	1.233	87	4.666	100.0	28.7	14.7	1.0	55.5
2017	I.	8.517	2.439	1.258	83	4.737	100.0	28.6	14.8	1.0	55.6
	II.	8.543	2.357	1.266	79	4.841	100.0	27.6	14.8	0.9	56.7
	III.	8.735	2.422	1.288	85	4.940	100.0	27.7	14.7	1.0	56.5
	IV.	8.988	2.518	1.326	84	5.061	100.0	28.0	14.8	0.9	56.3
2018	I.	9.006	2.407	1.367	94	5.138	100.0	26.7	15.2	1.0	57.1
	II.	9.036	2.380	1.368	90	5.198	100.0	26.3	15.1	1.0	57.5
	III.	9.034	2.327	1.365	82	5.259	100.0	25.8	15.1	0.9	58.2
	IV.	8.994	2.285	1.368	65	5.274	100.0	25.4	15.2	0.7	58.6
2019	I.	8.958	2.255	1.349	80	5.274	100.0	25.2	15.1	0.9	58.9
	II.	8.964	2.244	1.383	70	5.267	100.0	25.0	15.4	0.8	58.8
	III.	8.912	2.255	1.348	57	5.252	100.0	25.3	15.1	0.6	58.9
	IV.	8.945	2.261	1.334	65	5.285	100.0	25.3	14.9	0.7	59.1
2020	I.	8.447	1.862	1.331	60	5.194	100.0	22.0	15.8	0.7	61.5
	II.	8.017	1.895	1.280	79	4.763	100.0	23.6	16.0	1.0	59.4
	III.	8.317	1.950	1.319	73	4.975	100.0	23.4	15.9	0.9	59.8
	IV.	8.386	1.944	1.353	66	5.023	100.0	23.2	16.1	0.8	59.9
2021	I.	8.582	1.991	1.416	74	5.101	100.0	23.2	16.5	0.9	59.4
	II.	8.793	1.989	1.483	83	5.238	100.0	22.6	16.9	0.9	59.6
	III.	9.224	2.083	1.532	92	5.518	100.0	22.6	16.6	1.0	59.8
	IV.	9.530	2.132	1.597	90	5.711	100.0	22.4	16.8	0.9	59.9

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri (2022)

Sektöre göre 15 yaş üstü kadın istihdam oran ve sayıları (mevsim etkisinden arındırılmış) 2014-2021 yılları için dörder çeyrek halinde Tablo 1.2’de sunulmuştur.

Tabloda sunulan verilere göre toplam kadın istihdam sayısında sürekli bir artış gözlenmiştir. En çok kadın istihdamı hizmet sektöründe bulunmaktadır. En az kadın istihdamı ise inşaat sektöründe gerçekleşmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DEKİ AİLE YAPISI VE TÜRKİYE’DE BOŞANMA

1. Kavramsal Çerçeve

Toplumu var eden en önemli kurumların başında aile kurumu gelmektedir. Toplumu oluşturan kurumların görevi, belli bir amaç doğrultusunda örgütlenerek sosyal örüntü içinde yapılaşmaktır. Bu tür kurumlar mekâna ve yere bağlı değildir. Her kurum içinde bulunduğu insan grubunun kategorisini oluşturmaktadır. Aile örüntülerinin içerisinde de evlenme, tanışma, nişanlanma, çocuk-ebeveyn ilişkileri, akrabalık vb. gibi ilişkiler vardır. Tüm bunlar aile kurumunu oluşturmaktadır (Aydın, 2011: 13-16)

Ülkemizde ailenin kanunda yer alması 1926’da kabul edilen Türk Medeni Kanunu’yla olmuştur. Tanzimat ile birlikte aile nüfusunun tespiti için nüfus daireleri tarafından nüfus sayımları yaptırılmıştır (Ortaylı, 2006: 42).

Toplum içinde sadece tek tip aile yapıları yoktur. Çünkü aile yapıları toplumun yaşam tarzlarına göre farklı farklı şekillenen bir yapıdadır. Aileler büyüklüklerine göre “geniş aile” ve “çekirdek aile” olarak ikiye ayrılır. Çekirdek ailenin sahip olduğu aile bağları geniş aileye görece daha zayıf kalmaktadır (Özkeraz ve Baş, 2016: 88). Zamanla yaşanan değişikliklerle geleneksel ve geniş yapıda olan aileler küçülerek çekirdek aile yapısına dönüşmüştür. Toplumda çekirdek aileler her ne kadar çoğunlukta olsa da geleneksel aileler de varlığını sürdürmektedir (Yıldırım, 2013). Tarımsal toplumlarda daha çok geniş aile modeli yaygınken, endüstri toplumlarında çekirdek aile modeli yaygındır (Güler ve Ulutak, 1992: 52).

Toplum içinde yaşanan sosyal değişim, sadece ailenin yapısını, işlevini, ailevi ilişkilerini etkilemez, toplumun boşanmaya bakışını ve boşanmanın nedenlerini de etkilemektedir (Taylan ve Daniş, 2016: 54). Aile kurumu toplumun yapı taşıdır. İnsanlar bu kurumun toplumda varlığını sürdürebilmesi için yasal yollarla hayatlarını birleştirerek evlenirler. Evlilik birliği nasıl ki yasal yollarla kuruluyorsa aynı şekilde yasal yollarla da boşanma adı altında sona erdirilmektedir (Aksu, 2018: 69). Boşanmanın geçmişi insanlık

tarihi kadar eskilere dayanmış olsa da 18. yüzyılda Batı Avrupa'dan başlayıp tüm dünyaya yayılmıştır (Sarpkaya, 2013: 30).

1.1. Ailenin Tanımı

Aile kelime olarak Arapça kökenlidir. Türk Dil Kurumunda ise aile: “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK). Aile, toplum yapısının çekirdeğini oluşturması nedeniyle önemlidir. Yüzyıllardır aile kavramına yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Gelecekte de bu araştırmaların devam edeceği düşünülmektedir. Önceleri aile kurumuna yönelik hukuk alanında yapılan çalışmalar, günümüzde sosyal alanların da konusu olmuştur (Güvenç, 1979: 270).

En kapsamlı aile tanımlarından birinde ise; aile sayesinde insan neslinin devamının sağlandığı, sosyalleşmenin ilk aşamasının gerçekleştiği, cinsel hayatın düzenlendiği, üyelerinin arasında samimiyet bağının kurulduğu, ekonomik etkinlikleri de olan sosyal bir kurum” olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1976: 357). Mevcut düzende ideal ve sağlıklı aile tanımına dair henüz uzlaşa sağlanamamıştır. Hem fikir olunan konu, sağlıklı bir aile içerisinde sorunların az olması ve normal düzende sorumluluklarını yeterince yerine getirmesidir (Nazlı, 2013: 25).

Amerika Nüfus Bürosu, yaptığı analizlerle tüm aile türlerini kapsayabilecek geniş aile tanımında aileyi; doğum, evlenme, evlat edinme ya da kendi tercihiyle ilişkisi olan ve aynı ev içinde beraber yaşayan iki ya da daha çok insanın oluşturmuş olduğu gruptur (Strong ve Cohen, 2014: 11) şeklinde belirtmiştir. Gladding'e (2002: 54) göre ise aile; aralarında doğum, evlenme veya evlat edinme nedeni akrabalık bağı bulunan, biyolojik veya psikolojik olarak iki veya daha fazla insanın aynı çatı altında oluşturduğu birliktir. Aile, kan bağına dayanan hısımlık ilişkisi, evlenme, evlat edinme yollarıyla kurulan ve aile üyelerinden oluşan toplumsal bir kurumdur (Rıza, 1991: 81). Ailenin cinselliğine ve mahremiyetine vurgu yapan Marshall aileyi; kan bağı, cinsel ilişki veya yasal yollarla birbirine bağlanmış insanların oluşturduğu, mahremiyetle örülü bir grup olarak

tanımlamıştır (Marshall, 1999: 7). Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda ise ailenin temelleri; kan bağı-evlilik-yasal yollarla kurulan hısımlık ilişkisine, aile üyelerinin aynı çatı altında yaşamalarına, üyelerinin insani ihtiyaçlarının karşılanmasına, toplum içindeki uyum ve katılımlarının sağlanmasına dayanmaktadır (DPT, 1989: 3-4).

Aile üyelerinin birbirlerine karşı da sorumlulukları bulunur. Her ailenin sorumlulukları toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir (Dedeoğlu, 2000: 151). Aile evrensel bir kurumu ifade etmektedir. Dünyada ailenin işlevi, yapısı ve oluştuğu üyeler konusunda birçok çeşitlilik bulunmaktadır (Eşsizoglu, 2012: 4). Öncelerde ailenin varlığı için evlilik akdi veya nikah şartı aranırken zamanla bu şart değişmiş ve akite gerek olmadan da aile olunabileceği belirtilmiştir. Aile olabilmek için biyolojik bağın olması gerekmemektedir (Ertan, 2012: 247).

1.1.1. Dar Anlamda Aile

Sadece eşlerden oluşan ve evlilik birliği diye adlandırılan aileye dar anlamda aile denilmektedir (Ayan, 2004). Doğan çocuklarla birlikte aile üye sayısı artmakta ancak yine dar anlamda aileyi temsil etmektedir. Türk Medeni Kanunu'nda evlilik birliğine yönelik olarak aile hukuku kitabı birinci kısımda evlilik hukuku başlığında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir (Akıntürk ve Ateş, 2017). Dar anlamda aile karşılıklı olarak eşlere hak ve sorumluluk yüklemiştir.

Eskiden aileyi koruma görevi aile kurumuna aitken günümüzde bu görev devlete aktarılmıştır. Kendini koruma eğiliminde olan geniş aile bunu ancak fert sayısının fazla olması ile sağlayabilmekteydi. Ailenin kendini koruma görevi ortadan kalkınca aile yapısında da dolaylı küçülme yaşanmıştır. Devletin otorite gücü neticesinde ailelerin daralması, laikleşmesi sağlanmıştır (Çimen, 2008: 394).

1.1.2. Geniş Anlamda Aile

Geniş aileler geleneksel ve kırsal toplumlarda daha yoğun görülmektedir. Bu aile yapısında birden fazla kuşak birlikte yaşamaktadır. Ortak mülkiyet, birlikte üretim ve

tüketim vardır. Çekirdek aile üyelerine ek olarak kardeşler ve evlenmiş çocuklar da bu geniş aile yapısının parçasıdır. Çocuklar evlenmiş olsalar bile aile bağları kuvvetli kalabilmektedir. Böylece aile üyeleri arasında bütünlük bozulmamakta ve aile bağları zayıflamamaktadır (Ozankaya, 1986: 292). Aile üyeleri arasında yaş, cinsiyet, ataerkil soy çizgisi ve statüsüne göre biçimlenmiş bir düzen ve işleyiş yapısı vardır. Tüm aile üyeleri bu sıralı yapıya uyum sağlayarak, iş birliği ve iş bölümü içinde hayat sürerler. Geniş aile yapısı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki kırsal kesimde yaygın bir biçimde görülmektedir (Taylan, 2003: 10-11). Aile üyeleri arasında dayanışma gücü kuvvetlidir. Aile içi sorumluluklar nedeniyle üyelerin kişisel sorumlulukları azalmış ve davranış özgürlükleri sınırlandırılmıştır. Aile olabilme güdüsü, tüm bireysel ihtiyaçların ve isteklerin üstünde tutulmuştur. Ailenin tek bir gelir kaynağı vardır. Bu durum neticesinde üyelerin sosyal gelişme gayretleri ve çalışma arzuları körelmekte ve sosyal hareketlilikleri de kısıtlanmaktadır. Üretimin toprağa bağlı olması nedeniyle üyelerin coğrafi hareketliliği de kısıtlıdır. Aileye ait değerler her şeyin üstündedir (Özgüven, 2001: 10-11)

Aile ilişkilerinde eşitlik yoktur. Yaşlılar küçük aile üyelerinden, erkekler de kadın aile üyelerinden daha üstün bir konuma sahiptir. Cinsiyet eşitsizliği iş bölümünde de vardır. Kadınlar daha çok ev işleri ile erkekler de ev dışındaki işlerle uğraşmaktadır. Erkek evlatlar babalarına yardımcı olurken, kız evlatlar da annelerine yardımcı olmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, <http://www.megep.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 12.08.2021).

1.2. Ailenin Önemi

Tüm insanlar toplum içinde bir aileye üyedir. Aile bağı üyenin doğumuyla başlayıp, ölünceye kadar devam etmektedir. Çocuk doğumuyla birlikte fiziksel ve sosyal hayata uyum sürecine girer. Bu süreçte çocuğun koruyuculuğu ve destekçiliği anne-babasına aittir. Çocuk özgürleşmeyi ve özgünleşmeyi ailesi sayesinde öğrenir (Yavuzer vd., 2013). İnsanlar doğduklarında savunmasız olduklarından başkalarının desteğine muhtaçtırlar. İnsanoğlu yapısı gereği hem doğduğunda hem de daha sonraki yıllarda ailenin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Sosyal kurumlar toplum hayatında ilk olarak aile içerisinde şekillendiğinden aile kurumunun zamanla diğer kurumların oluşumuna temel teşkil ettiği söylenebilir (Merter, F.,1990).

Kişiler şefkati, ilgiyi, sevgiyi ve bakımı ailenin doğal ortamında öğrenir. Fiziksel ve psikolojik halleri aile içinde korunur. Kişi için aile mutlu hissedilen bir yerdir. Kişiler aile içinde mutlu olursa toplumda mutlu olur. Aile insanın mutluluk kaynağıdır. Aile, kişiler ve toplum arasındaki dengeyi düzenler (Arıkan, 1996). Aile kurumu toplumda birçok sorumluluğu üstlenmektedir. Bunlar çocukların bakımları, beslenme, sağlık, eğitim vb. konulardır (Güvenç, 1979: 110). Kişinin sosyalleşmesi ve topluma faydalı bir insan olabilmesi aileden başlamaktadır (İlter, 2008: 31).

Güçlü bir topluma sahip olabilmek için aile yapıları da güçlü olabilmelidir. Aile yapısı ve aile üyelerinin hakları hukukla teminat altına alınmalıdır (Akıntürk, 2017).

2. Türkiye’de Aile Yapısının Tarihsel Süreci

Türkiye’de aile yapısının değişmesinde sanayileşmenin etkisi büyüktür. Bu değişimle birlikte sanayileşme öncesi dönemden sanayileşme sonrası döneme doğru yeni bir geçiş ailesi ortaya çıkmıştır. Tüm bu değişimler toplumun kadına yönelik beklentilerinde, kadının rol ve davranışlarında aynı etkide bir değişim göstermemiştir (Öztürk, 2017: 5).

Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra aile yapıları da İslamiyet’in kurallarına göre yeniden şekillenmiştir.

Sanayileşme sonrasında aile yapısal değişiklikler içerisine girmiştir. Bu yapısal değişimin aile üyeleri arasında eşitlik sağladığı da söylenebilir. Aile ilişkileri de geleneksel otorite rolünden cinsiyetçi bir rol dağılımına yönelerek; modernlikçi ve eşitlikçi bir cinsiyetçi role bürünmüştür (Taylan, 2009: 118). Ancak yapısal fonksiyonel kurama göre geniş ailenin daha çok ekonomik ve siyasal bir birlik olarak çekirdek aileden daha fazla fonksiyona sahip olduğu da bir avantaj olarak öne çıkmaktadır.

2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Aile Yapısı

Yapılan araştırmalar neticesinde Türk Ailesinin, göçebe bir topluluk yapısına sahip olduğu, bu nedenle yerleşik hayata yönelik izler görülmemektedir. İslamiyet kabul

edilmediğinden bu dönemde dinin baskın etkilerine rastlanmamaktadır. Genelde küçük aile tipi aileler vardır ve aile dışından evlenme “exogami”önemli bir unsurdur (Donuk, 1982: 163). Türk aile yapısında tek eşliliğin hâkim olduğu söylenebilir (Fındıkoğlu, 1946: 272). Eski Türk geleneklerine göre eşi ölmüş kadın, kocasının kardeşiyle evlendirilirdi. Zina büyük bir suç olarak görülmektedir ve cezası da ölümdür (Donuk, 1982: 162).

Eski Türk toplumunda toplumsal yapının çekirdeği ailedir. Ailenin reisi olarak da erkek görülmektedir. Aile içinde baba, oğul ve torunlar ailenin esas çekirdeğini oluştururken, evlenerek aileden ayrılan kızlar ve onların çocukları aile içinden dışlanarak aileden sayılmazlardı (İlgen, 1999: 827). Yine bu dönemde, eski Türk toplumunun din değiştirmesi ve İslamiyet’e geçmesi de toplumsal yapıyı oldukça etkilemiştir. İslam dininde aile hayatı bir öneme sahiptir. İnsan kimliği aile içinde şekillenmekte, din ve ahlak ailede öğretilmekte, sevgi, saygı, fedakârlık, birliktelik ve hoşgörü aile içinde paylaşılmaktadır (Selman, 2018: 14). Müslüman Türk toplumlarına etki etmiş olan Hoca Ahmet Yesevi, Yusuf Has Hacib ve Kaşgarlı Mahmut toplumun günlük hayatı ve aile değerleri konusunda da görüş bildirmişlerdir. Genel kanı kadının geri planda durarak evinde kalması, kendini erkekten sakınması gerektiğidir (Doğan, 2009: 35).

Ailenin toplum için önemi büyüktür. Birçok milletten oluşan Osmanlı’da aile bir üretim mekanizması olarak görülmüş ve alınan vergilerle ve imparatorluğun asker ihtiyacının karşılanması nedeniyle imparatorluğun kaynağının da aile olduğu ifade edilebilmektedir (Ortaylı, 2006: 36). Osmanlı Devleti kadının ve ailenin korunmasına önem vermiştir. Osmanlı’da bir aile ortalama 5 kişiden oluşmaktadır. Aileler, sadece kendi çocuklarının değil kimsesiz, yetim ve fakir çocukların da bakımlarını üstlenmişlerdir (Tabakoğlu, 2009: 178-179).

2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Aile Yapısı

Cumhuriyetle birlikte yeni bir yapıya bürünen ailenin yapısal değişimi hala sürmektedir. “Geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına tamamen geçiş sağlanmış mıdır?” tartışması halen vardır. Ailelerin fiziki ve sosyo-ekonomik koşulları yaşam biçimlerini de şekillendirmektedir. Son zamanlarda aile içinde boşanmaların fazlaştığı ve

aile kurumunun tehlikede olduğuna yönelik söylemler de tartışma konusudur (Samancı ve Ekici, 1998: 47).

Cumhuriyet sonrası aile yapısı zamanla değişime uğrayarak bugünkü modernize olmuş modern aile yapısını oluşturmuştur. Bunun en büyük nedenlerinden biri büyük göçlerin ve kentleşme hareketlerinin varlığıdır. Bu durum kadınlar açısından avantajlı ve dezavantajlı durumları ortaya çıkarmıştır. Rol dağılımının eşit olarak sağlanması, eğitimin artması avantajlı durumken, boşanma oranlarında yaşanan artış, dayanışmanın azalması dezavantajlı durumdur (Canatan ve Yıldırım, 2016: 138).

Cumhuriyet sonrası kabul edilen Türk Medeni Kanunu aile yapısını kanuni olarak güvence altına almıştır. Madde 185, evlenme neticesinde evlilik birliğinin kurulduğunu, eşlerin beraber yaşama, sadık bir hayat sürme, birbirlerine yardımcı olma zorunluluğunu, eşlerin aile birliğini ve mutluluğunu birlikte sağlama, çocuklara bakma, onların eğitim ve gözetimlerine birlikte özen gösterilmesi gerektiğini kabul eder. Madde 186, eşlerin oturacakları konutu beraber seçme, bu birliği beraber yönetme, giderlere güçleri ölçüsünde katılma hakları vardır. Madde 188, eşlerin her birinin ortak yaşam boyunca evlilik birliğini beraber temsil ettiğini kabul eder. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 41. Maddesi ise ailenin korunması hususunu şu ifade ile içermektedir: “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.”

Cumhuriyet sonrası, Tanzimat ile süregelen aile ve kadına yönelik modernleşme hareketleri hızlanmıştır. Modernizm, küreselleşme ve bilgi toplumu olmanın da etkisi ile birlikte aile hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. Ailenin dönüşüm yaşamıyla birlikte ailenin baş aktörü olan kadın da bu değişim dönüşümden nasibini almıştır. Toplumun en önemli kurumu olan aile ve ailenin mihenk taşı olan kadın, modernleşmenin etkisiyle birlikte değişim göstermiş; aile ve kadın belirli çözümler yaşamış bu durum sosyal problemlere yol açtığı varsayımından hareketle aile merkezli bir toplumun oluşturulması ve kadının yeniden inşası gerekmiştir (Karşlı, 2019: 1-14).

Dolayısıyla bu süreçte kadınlara yönelik birçok yenilik hayatımıza girmiştir. Bunlar Eğitim ve Öğretim Hakkı-Kılık Kıyafet Kanunu-Türk Medeni Kanunu-Seçme Hakkı-

Muhtar Seçilme Hakkı-Seçme ve Seçilme Hakkı gibi haklardır. Bu haklar neticesinde Cumhuriyet sonrası Türk Aile yapısı da doğal olarak değişmiştir.

3. Boşanma

Boşanma, eşlerin ömür boyu beraber yaşama ve birbirlerine destek olma düşüncesiyle kurulan resmi birlikteliğin sonlandırıldığı hukuksal süreci ifade etmektedir (Berkun, 2005: 5). Türk Medeni Kanunu'na göre ölüm, gaiplik, evliliğin hükümsüzlüğü gibi evliliği sona erdiren sebepler boşanmayı oluşturmaktadır. Eşler arasındaki evlilik birliği böylece hâkim kararı ile sonlandırılmaktadır (Öztürk, 2010: 5).

Farklı yaşantı ve alışkanlıklara sahip iki insanın ortak noktada buluşarak birlikte yaşama ve yeni alışkanlıklar kazanmaları zordur. Bu yeni duruma uyum sağlanılamaması halinde evlilik birliğinin sarsılması ve eşlerin artık birlikte yaşaması zor hale gelebilmektedir. Evlilik bağının zayıflaması neticesinde eşler boşanma kararı alabilmektedir. Boşanma, hukuki olarak evlilik bağının kesilmesidir (Tarhanacı, 2017: 89).

Boşanma her ne kadar bireysel bir durum olarak görünse de toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan aile birliği boşanma neticesinde bozulacağından bu durum dolaylı olarak toplumu ve devleti de alakadar etmektedir. Çünkü aile toplumsal oluşumun varoluşu için çok önemlidir. Toplamların gelişmişliği, sağlıklı yapıya sahip olabilmeleri, ahlaki tutumları, hukuksal ve ekonomik göstergeleri aile için belirleyici bir roldür (Özgüven, 2001: 306).

Boşanmalar dinlere göre de farklı bakış açlarına sahiptir. Örneğin Musevi ve Cermen hukukuna göre erkeğin kadını boşama hakkı varken, kilise hukukuna göre ise cinsel ilişki sonrası çiftler arasında boşanma yasaklanmıştır.

Boşanmaya yönelik tutumlar coğrafi yaşam, toplumsal, dinsel ve kültürel biçime göre değişebilmektedir. Müslümanlarda ise boşanma yasaklanmış bir durum değildir. Ancak İslam hukuku belli şartlar altında boşanmaya izin vermektedir. Daha çok tek taraflı olarak erkeğe verilen boşanma hakkının kadının tamamen eşine bağımlı bir hayat sürmesi nedeniyle kendisini değersiz görmesine sebep olarak kadının toplumsal konumunu küçülebilmektedir (Kaya, 2009: 51).

İslâm dini aileye çocuk eğitimi de dahil olmak üzere önemli görevler vermektedir. Bu görev ve ilişkiler de uyumlu bir aile birlikteliğini gerektirmektedir. Eş seçiminde hata yapılmış olması, sonradan ortaya çıkan huy ve alışkanlıkların ilişkiyi zedelemesi ve beraberliği katlanılamaz hale getirmesi olasılığı her zaman mevcuttur. Bu durumda evliliği kâğıt üzerinde devam ettirmenin anlamı bulunmamaktadır. İslâm dini bu gerekçeleri göz önüne alarak makbul saymamakla beraber, gerektiğinde boşanmayı, evlilik birliğine son vermeyi uygun görmüştür (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/237/230-ayet-tefsiri>)

3.1. Boşanma Kavramı ve Boşanma Süreçleri

Boşanma kararı almak eşler açısından kolay değildir. Bu karar birçok soruna da sebep olabilmektedir. Boşanma aşamasında kadınlar, erkeklere nazaran daha güç durumdadır (Can ve Aksu, 2016: 893).

Boşanma düşüncesi kadınlar için bazı tedirginlikleri de hissettirmektedir. Kadınlar boşanma sonrasında çocuklarının gelecekleri, mahalle ve toplum baskısı, aile ve çevrenin kadına bakışı, barınma sorunu, çocukların ihtiyaçları, eski eş tarafından rahatsız edilme korkusu, güven kaybı gibi endişelerdir (Birol, Temel ve Aydın, 2017: 53).

Eşler tarafından boşanma kararı alınmadan önce birçok süreçten geçilmektedir. Boşanma süreçleri; (a) boşanma öncesi eşlerin duygusal yönden yabancılaşmaları "duygusal boşanma", (b) ayrılma sonrası parasal konuları kapsayan "ekonomik boşanma", (c) hukuki prosedürlerle ilgili "hukuki boşanma", (d) sosyal ortam değişimi nedeniyle "sosyal boşanma", (e) eşlerin çocuklarla ilgili velayet hakları nedeniyle "aile boşanması", (f) boşanma sonrası kişisel sorunlarla ilgili "psikolojik boşanma" gibi aşamalardan geçmektedir (Özgüven, 2001).

3.2. Dünyada Boşanma

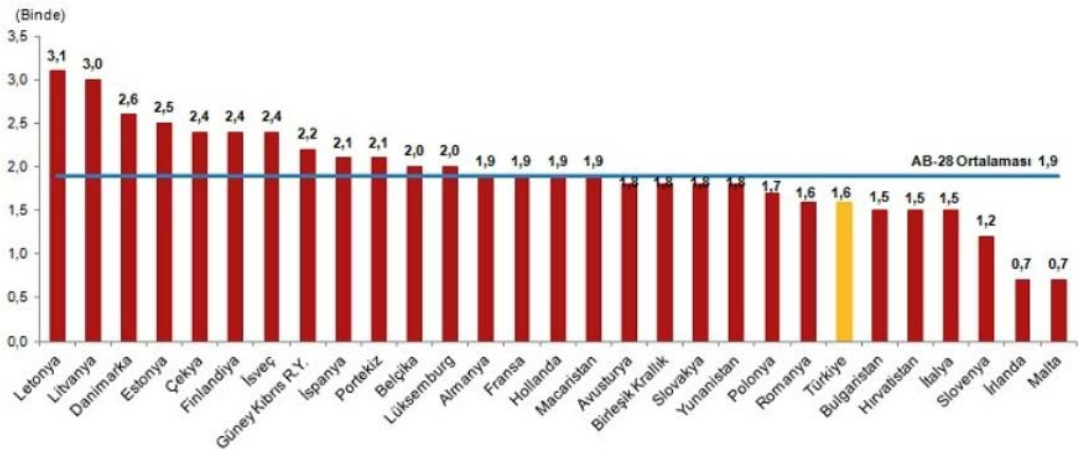
Boşanma durumu evrensel bir sorundur. Dünya genelinde yapılan araştırmalarda, boşanma oranlarının ciddi bir şekilde arttığı görülmektedir (Çiçek, 2014: 95). Modern

toplumlardaki yapısal değişme nedeniyle, refah toplumu olarak kabul edilen sanayileşmiş ülkelerde evlenenlerin oranı düşerken, boşananların oranları artmaktadır. Sanayileşmiş toplumlarda yalnız yaşama ve çiftlerin nikâhsız birliktelikleri gibi alternatif yaşam tarzları da görülmektedir (Aydın ve Baran 2010: 123).

Toplumların ülkeleri içindeki konumları da boşanmada etkilidir. Asya, Afrika ve Pasifik'in uzak bölgelerinde yaşayan toplulukların geleneksel aile yapıları fazla değişmezken; Avrupa kültürüne konum olarak daha yakın ülkelerin aile yapıları hızla değişebilmektedir (Yıldırım, 2004: 61).

ABD'de yapılan bir araştırmada boşanmaların %90'ının eşlerin aldatma ve sadakatsizliği nedeniyle olduğu görülmektedir. Ulusal Bilim Vakfı raporuna göre her yıl ABD'de yaşayan kadınlarda %7, erkeklerde %12 evlilik dışı ilişki yaşanmaktadır. Washington Üniversitesi'nin 60 yaşın üstünde olan erkek katılımcılarla yaptığı araştırmaya göre de, 1991'de %20 olan yaşam boyu sadakatsizlik, 2006'da %28'e çıkmıştır. 60 yaş üstündeki kadınlarda ise bu oran 1991'de %5, 2006 yılında da %15 olmuştur (Zare, 2011: 182, akt: Dızman Şentürk, 2019, s. 549).

Türkiye'deki kaba boşanma hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması Grafik 2.1'dedir. Buna göre, Avrupa Birliği üye ülkeleri kaba boşanma hız ortalaması %19 olarak tespit edilmiştir. AB üyesi ülkelere kaba boşanma hızı 2017 yılında en yüksek olan ülke % 31 ile Letonya, en düşük kaba boşanma hızının olduğu ülkeler ise % 7 ile Malta ve İrlanda olmuştur. Ülkemizin 2017 yılı kaba boşanma hızı Avrupa Birliği ortalamasının altında yer almış ve %16 olarak belirlenmiştir.

Grafik 2.1: Ükelere Göre Kaba Boşanma Oranları
Kaynak: Eurostat Veritabanı (2017)

Amerika’da evliliklerin yarısı, Fransa’da ise dörtte biri boşanmayla sonlanmaktadır. İngiltere’de ise son yirmi yılda boşananların oranı dört kat artmıştır. İngiltere, boşanma konusunda Batı Avrupa’da en yüksek orana sahip ülkedir (Çiçek, 2014: 95).

3.3. Türkiye’de Boşanma

Türk Medeni Kanunu’nun (2001) 161’den 166’ıncı maddesine kadar olan kısım da boşanma sebepleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- ◆ Zina (Madde 161): Eşlerden birinin zina etmesi durumunda diğer eş boşanma davası açabilmektedir.
- ◆ Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış (Madde 162): Eşlerden birinin diğerinin hayatına kastetmesi veya kötü davranması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunması sebebiyle mağdur olan eş boşanma davası açabilmektedir.
- ◆ Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme (Madde 163): Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, mağdur olan eş her zaman boşanma davası açabilmektedir.
- ◆ Terk (Madde 164): Eşlerden biri, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk ettiği veya haklı bir sebep olmadan ortak konuta dönmediği takdirde kanunun belirttiği zaman süreleri geçtiğinde mağdur olan taraf boşanma davası açabilmektedir.
- ◆ Akıl Hastalığı (Madde 164): Eşlerden birinin akıl hastası olması ve bu durumdan dolayı diğer eş için hayat çekilmez hale geldiğinde boşanma davası açabilmektedir.
- ◆ Evlilik Birliğinin Sarsılması (Madde 166): Eşler arasında ortak hayatın sürdürülmesinin mümkün olmadığı durumlarda boşanma davası açabilmektedir.

Ülkemizde kentleşme, göç, geleneksellikten modernliğe geçiş, kadının aktif olarak çalışma hayatında yer alması, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, toplumdaki cinsiyet rolünden değişen algı, küreselleşme, dünyada yaşanan değişimler

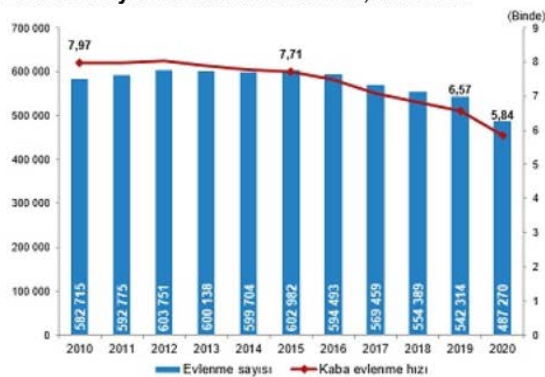
Türkiye aile yapısındaki değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu durum boşanmaların günümüzdeki değişiminde de belirleyici olmuştur (Taylan ve Danış, 2016: 54).

Türkiye’de flört evresi sonrası evlenenlerin, görücü usulü ile evlenmiş çiftlere göre boşanma oranı daha yüksektir (Aydın ve Baran, 2010: 123). Çünkü flört sürecinde bireyler daha duygusal olduklarından gerçek karakterlerini gizlemektedirler. Ancak bireyler birbirlerinin karakterlerini yapılarını iyi çözmeli, ailelerinin öngörülerini dikkate almalıdır. Evlilik öncesi ailelerin birbirlerini tanınması huzurlu bir birliktelik için önemlidir (Dürüst, 2017: 13).

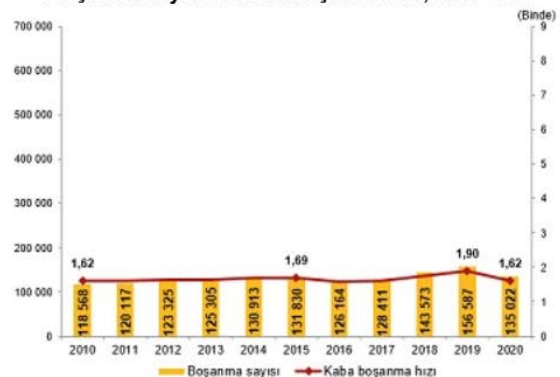
Ülkemizde de boşanmalar son yıllarda artış göstermektedir. Evlenme ve boşanma sayıları; TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) veri tabanından elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

2010-2020 yılları arasında gerçekleşen boşanma/evlenme sayısı ve kaba evlenme/boşanma hızı Grafik 2.2’de görülmektedir. Bu grafiğe göre, evlenme sayısı 2019 yılında 542 bin iken 2020 yılında %10,1 azalarak 487 bin civarında olmuştur. Kaba evlenme hızı (bin nüfus başına düşen evlenme sayısı) 2020 yılında %58,4 olarak gerçekleşmiştir. Boşanma sayısı ise 2019 yılında 156 binden fazlayken 2020 yılında %13,8 azalarak 135 bin olmuştur. Kaba boşanma hızı da 2020 yılında %16,2 olarak gerçekleşmiştir.

Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı, 2010-2020

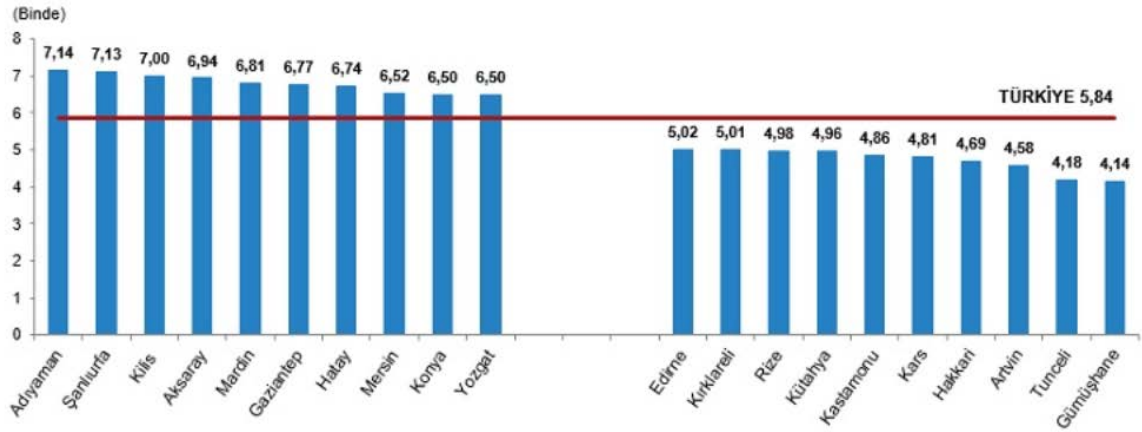
Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2010-2020

Grafik 2.2: Boşanma/Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme/ Boşanma Hızı (2010-2020)

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı: 37211 (25 Şubat 2021)

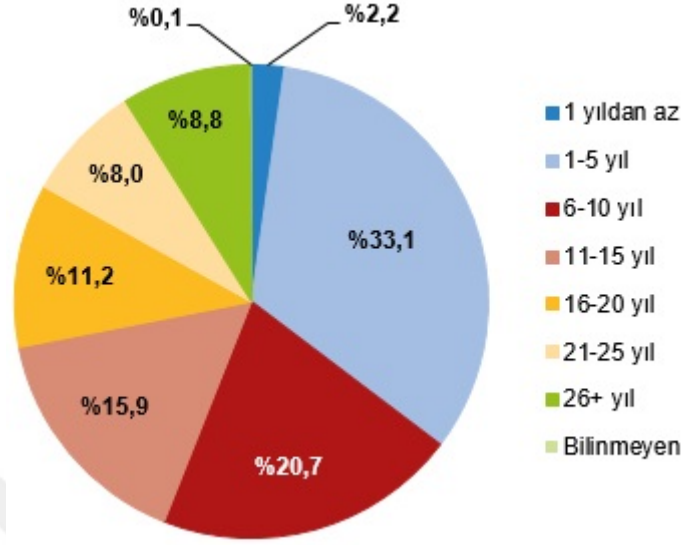
İllere göre (oranların yüksek ve düşük olduğu 20 il) kaba evlenme hızı Grafik 2.3’dedir. Bu oranın 2020 yılında en yüksek olduğu il %71,4 ile Adıyaman’dır. Bunu %71,3 ile Şanlıurfa, takip etmektedir. Kaba evlenme hızının en düşük olduğu il ise %41,4 ile Gümüşhane olmuştur. %41,8 ile Tunceli, %45,8 ile Artvin takip etmektedir. Grafikteki yatay çizgi Türkiye ortalamasını (%58,4) göstermektedir.

Grafik 2.3: İllere Göre Kaba Evlenme Hızı (Çubuk)

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı: 37211 (25 Şubat 2021)

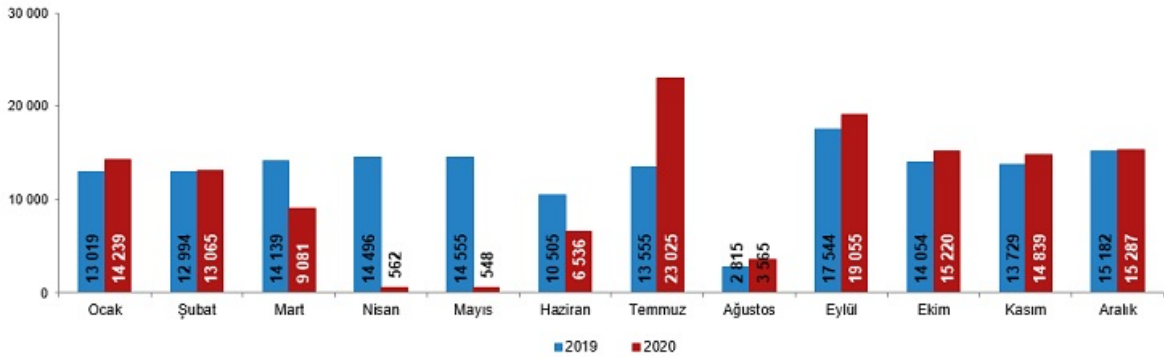
2020 yılı için evlilik süresine göre boşanma oranları Grafik 2.4’de sunulmuştur. Bu çerçevede, boşanmaların %35,3’ü evliliğin ilk 5 yılı, %20,7’si ise evliliğin 6-10 yılı içinde gerçekleşmiştir. Yani boşanmaların yarısından fazlası (%56) evlilikten sonraki ilk 10 yıl içerisinde meydana gelmiştir.

Grafik 2.4: İllere Göre Kaba Evlenme Hızı (Daire)

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı: 37211 (25 Şubat 2021)

Aylara göre boşanma sayısı (2019, 2020) Grafik 2.5'dedir. Boşanma sayıları incelendiğinde, 2019 yılı Nisan ayında yaklaşık 15 bin iken %96 azalmayla 2020 yılı Nisan ayında 562 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı Mayıs ayında yine yaklaşık 15 bin olan boşanma sayısı 2020 yılı Mayıs ayında 548 olmuştur. Bunun temel nedeninin Pandemi olduğu değerlendirilmektedir. Diğer taraftan 2020 yılının Temmuz ayında bir önceki yıla göre boşanma sayısında artış gözlenmiş, 2019 Temmuz ayında 13 bin 555 olan sayı, %70 civarında artarak 23 bine ulaşmıştır. Ağustos aylarında boşanma sayısının, adli tatil nedeniyle azaldığı görülmüştür.

Grafik 2.5: Aylara Göre Boşanma Sayısı (2019, 2020)

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni Sayı: 37211 (25 Şubat 2021)

Ülkemizde boşanma durumu önceleri genel olarak istisna bir durumdu. Genellikle eşlerin yararı için toplumsal hayatta yer almıştır. Bu nedenle boşanma son zamanlara kadar büyük bir sorun olarak görülmemiştir (Ayhan, 2018: 15).

3.4. Boşanmanın Nedenleri

Kadının ekonomik olarak bağımsızlık kazanması, evlilik nedeniyle sağlanan ekonomik güvencenin öneminin azalması ve genel refahın artması nedeniyle geçinme kaygısının azalması gibi durumlar boşanma oranlarını arttırmaktadır (Eyce, 2002: 87).

Medeni kanuna göre boşanma nedenleri özel ve genel olarak sınıflandırılmıştır (Çiçek, 2014: 80). Bu sınıflandırmada yasal olarak boşanmaya sebep olan olayların somut, açık ve kesin olayların belirtilip belirtilmediğine bakılır (Uzunoğlu, 2016: 45).

Boşanmaların tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artış göstermesinin nedeni sosyal yapıdaki değişimdir (Yıldırım, 2004: 76). Kadının boşanma sebepleri arasında çocuğunun olmaması, gelin-kaynana geçimsizliği, kaynanaların çocuklarını gelinlerinden kıskanmaları, eşlerin ailelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak aynı seviyede olmamalarıdır (Yıldırım, 2004: 68). Boşanmanın birçok sebebi vardır. Bunlar: ekonomik sorunlar, çiftlerin sosyokültürel farklılıkları, cinsel problemler, iletişim bozukluğu, ihanet, keyfi ayrılık, aile içi şiddet, çiftlerin birbirlerini ihmal etmeleri, ailelerin evlilik birliğine çok karışması, eşlerin ailelerine aşırı bağlılığı, çocuk sahibi olmamaları, ekonomik ve sınıf farklılıkları, eşler arasında yaş farkının olması, erken evlilik, aile baskısı nedeniyle evlendirmeler, eşlerin kişilik ve yaşam pratiklerinin değişmesi, psikolojik sorunlar ve madde bağımlılığıdır (Sucu, 2007: 20). Özgüven'e (2001: 309) göre de Türk Medeni Kanunu'na göre boşanmanın sebepleri özel ve genel nedenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Boşanmanın özel nedenlerini zina, cana kast, kötü veya onur kırıcı davranışlar, suça bulaşma ve haysiyetsiz bir hayat sürme, terk olarak sıralanabilir. Boşanmanın genel nedenleri ise akıl hastalığı ve eşler için evlilik birliğinin sarsılmasıdır (Özgüven, 2001: 309).

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (ASAGM) 2010 yılında yayınlanan, Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre, erkeklerin yüzde 29'u, kadınların da yüzde 21'i en önemli boşanma sebebi olarak aldatmayı görmektedir. Boşanmış kadınların

yüzde 11'i, erkeklerin de yüzde 5'i eşi tarafından aldatılmış olmaları nedeniyle boşandıklarını açıklamışlardır. Türkiye’de yıllık gerçekleşen boşanma sayı ve oranları ile nedenleri Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1. Türkiye’de Nedenlerine Göre Boşanmalar (2001-2020)

Yıl	Toplam	Boşanma nedeni							
		Zina	Cana kast ve pek fena muamele	Cürüm ve haysiyetsizlik	Terk	Akıl hastalığı	Geçimsizlik	Diğer	Bilinmeyen
2020	135022	105	16	59	85	18	131235	967	2537
2019	156587	104	36	47	127	45	152570	750	2908
2018	143573	102	40	45	163	47	140549	732	1895
2017	128411	97	28	40	131	39	125634	752	1690
2016	126164	86	27	44	163	43	123052	978	1771
2015	131830	103	38	35	210	57	128152	1149	2086
2014	130913	107	31	36	200	61	126732	1280	2466
2013	125305	80	31	37	238	40	121627	1149	2103
2012	123325	71	30	26	276	52	119921	1050	1899
2011	120117	85	35	35	288	58	116153	957	2506
2010	118568	90	32	37	317	42	113039	1414	3597
2009	114162	76	29	42	285	38	108560	1156	3976
2008	99663	73	37	24	258	37	94567	882	3785
2007	94219	77	24	29	230	56	88533	551	4719
2006	93489	78	26	36	283	37	88455	684	3890
2005	95895	67	36	39	257	45	91989	539	2923
2004	91022	81	12	20	262	31	86900	444	3272
2003	92637	68	29	21	252	21	88220	615	3411
2002	95323	64	12	21	275	24	89939	454	4534
2001	91994	75	17	27	337	31	86271	333	4903
Toplam	2 308 219	1 689	566	700	4 637	822	2 222 098	16 836	60 871
Yüzde	100%	0.00073	0.00025	0.00030	0.00201	0.00036	0.96269	0.00729	0.02637

Kaynak: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (2021)

Boşanma nedenleri; zina, cana kast, haysiyetsizlik, terk, akıl hastalığı, geçimsizlik ve diğer sebeplerden oluşmaktadır. Boşanma sayısının zamanla arttığı ve 2020 yılında 135 binin üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Geçimsizlik neden ile boşanma %96 ile en sık karşılaşılan boşanma nedenidir.

3.4.1 Aile İçi Şiddet ve Şiddetli Geçimsizlik

Aile içi şiddet sebebiyle boşanmaya karar veren kadınların çoğu bu süreci paylaşabilecekleri ve yanında olduklarını hissedebileceği insanlara ihtiyaç duymaktadır. Yassı'nın (2014: 116) araştırmasına göre; evlilik hayatında ve evlilik sonrasında şiddete maruz kalan kadınlar öncelikli olarak %48'ailesine, %28 akrabalarına, %18 arkadaşlarına, %4 hastaneye başvurmakta

r. Şiddete uğrayan kadınların %6'sı ise karakol ve mahkeme dahil olmak üzere hiçbir yere başvurmamaktadır. Kadınlar yaşadıkları şiddet sonrası en büyük desteği ailelerinden beklemektedir (Yassı, 2014)

Aile içi şiddete en çok uğrayan kadın ve çocuklardır. Kadının ekonomik yönden erkeğe bağlı olması, erkeğe nazaran fiziksel olarak daha zayıf olması ve toplumun cinsiyetçi yaklaşımı kadınları olumsuz olarak etkileyebilmekte ve şiddete karşı onları güçsüzleştirmektedir. Şiddet de amaç, kadına korku vererek onu kontrol etmektir. Bu güç dengesizliği tamamen kadının aleyhine bir durumdur. Daha çok ataerkil toplumlarda aile içinde kadın emeğine yeterince değer verilmemesi, kadının statü olarak erkekle eşit konumda görülmemesi kadına yönelik şiddete yol açmaktadır (Akkaş ve Uyanık, 2016: 37).

KSGM'nin, 2014 yılı, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması raporuna (KSGM 2015: 84) göre; ülkemizde kadınların %36'sı hayatının bir döneminde kocasından veya birlikte yaşadığı partnerinden fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Kadına şiddet oranının en fazla olduğu bölge %42,8 ile Orta Anadolu Bölgesi'dir. %26,8 ile kadına şiddet en az Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşanmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün 2009 yılında yaptığı Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na (KSGM 2009: 46-58) göre ise; ülkemizde kadınların %39'u hayatında bir kez de olsa fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Yapılan bu araştırmaya göre evli kadınların %15'i cinsel şiddetten en az birini, %44'ü ise duygusal şiddetten en az birini yaşamıştır. Araştırmada yer alan kadınların %40'ı ise ekonomik olarak şiddete uğradıklarını belirtmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün yapmış olduğu, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'na (KSGM 2015:136-138) göre, şiddet gören kadınların intihara meyli, şiddet görmeyen kadınlara göre üç kat, intihara

teşebbüs durumları ise şiddet görmeyen kadınlara göre 5 kat daha fazla olarak tespit edilmiştir.

3.4.2. Boşanmanın Diğer Nedenleri

Şiddetli geçimsizlik birçok ailede yaşanabilecek bir durumdur. Eşlerin aile yapılarının farklı olması şiddetli geçimsizliğe sebep olabilmektedir. Eşler arasında sevgi ve saygı eksikliği, ekonomik menfaatlerin ön planda olması gibi sebepler şiddetli geçimsizliğin temelini oluşturabilmektedir (Yıldırım, 2004: 76).

Türk Medeni Kanunu'na göre boşanma sebebi olarak görülen aldatma, boşanma aşamasında en fazla ortaya atılan nedenlerden biridir. Bu konuyla ilgili Türkiye Aile Yapısı 2011 yılı raporuna göre kadınlarda boşanma nedenlerini aldatma olarak belirtenlerin oranı %9,6, erkeklerde ise %4,8'dir. Taraflar aldatma fiilini bir kez bile olmuş olsa birinci derece bir boşanma nedeni olarak görmektedir (Taya, 2014: 204).

Türk toplumunda son yıllarda nikah dışı birliktelik artarak sosyal bir gerçekliğe dönüşmektedir. Eşlerin nikah yoluyla bağlanmasının bir belge olmaktan öte, ortak sorumluluk bilincine sahip olarak hareket edilmesinin önemi anlatılmalıdır (Süleymanov, 2009: 10). Evliliklerde çiftlerin evlilik öncesindeki arkadaşlarıyla var olan bağları bazen kıskanç bir eş için sorun olabilmektir (Levinger, 1976: 27).

Eşler arasında yaşanan çatışma durumu aile yapısını bozabilmektedir. Eşlerin kendi çabaları ya da ailelerin araya girmesi evlilik birliğinin bozulmasına engel olabilmektir. Bazen uzman kişilerden de destek alınmaktadır (Erkan, 2017: 5).

Evliliklerde geçimsizlik sebepleri şu şekilde sıralanmaktadır; her 5 erkekten 4'ünün belirli aralıklarla eşlerini fiziksel şiddete maruz bırakmaları, kadınların evlilikleri boyunca hem sözlü hem de fiziksel şiddete uğramaları, kocanın alkol ve kumar düşkünlüğü %48, akrabalarla olan ilişkiler %44, maddi problemler %45, cinsel problemler ise %27 oranında etkili olmaktadır. Geçimsizlik durumlarında kadınların daha çok akrabalarına danıştıkları görülmektedir. Akrabalarına ve arkadaşlarına danışanların oranı ise %26'dır (Arıkan, 1992).

3.5. Boşanmanın Sonuçları

Boşanmalardaki artış evlenme çağındaki yeni nesiller için de kötü örnektir. İstatistiklere göre anne-babası boşanmış çocukları, kendilerinin de boşanma ihtimallerinin yüksek olduğunu düşünmektedir (Şen, 2013: 27). Buna sebep olan düşünce sürekli sevgi arayışında olmaları ve yalnız kalma korkularıdır. Bu düşünceler çocukları gelecekte aceleci davranmaya ve onları yanlış ilişkiler kurmaya yönlendirmektedir. Çocukluğunda, anne ve babası boşanmak yerine bunun üstesinden gelen ailelerin çocukları gelecekte daha temkinli ve sağlam adım atmaktadır (Aydın ve Nazlı, 2014: 129-130).

Evliliklerde boşanma istenmeyen bir durumdur. Çünkü boşanma aileyi yıkmaktadır. Aile içinde başlayan bu yıkım toplumun genelinde de dolaylı olarak yıkıma yol açmaktadır. Böylelikle toplumsal hayatta sosyal bir sorun ortaya çıkar (Ayhan, 2018: 3). Boşanma sonrasında ortak çocuklar için eski eşlerin iletişim halinde olma zorunluluğunun olması bazen yeni evlilikler için de sorun oluşturabilmektedir. Çocuğunun velayetini alan eş, çocuğa ve eski eşine karşı sorumludur. Boşanma sonrasında eşlerin yeni hayatı ve yeniden ilişkiye başlaması bazen sorunlara yol açabilmektedir. Şiddet ve cinayet olayları yaşanabilmektedir. Genellikle kadının boşanma sonrası yeni bir ilişkiye başlaması eski eşi tarafından hoş karşılanmamakta ve şiddet olaylarının yaşanmasına sebep olabilmektedir. Erkek eski eşini halen namusu olarak görmekte ve eski eşini sözlü ve fiziksel olarak taciz edebilmektedir. Bu durum ataerkilliğin kültürel olarak yanlış kodlanmasıdır (Sarı, 2018: 241).

3.5.1. Boşanmanın Psikolojik Sonuçları

Hasanoğlu'na göre, "Aile, iletişim ve ilişki içerisinde sürdürülen bir kurumdur. Ailenin aile olabilmesi için yakınlık, sınır koyma, özel hayat ve süreklilik olması gerekmektedir". Boşanmadan sonra eşler, birlikte yaptıkları aktiviteleri artık yalnız yapacaklardır. Çocukların sorumluluğunu tek üstlenmek, iş hayatı, ekonomik geçim zorluğu, yalnızlık duygusu zamanla daha da ağır gelecektir. Evlilik sürecinde yaşanan sorunlar tarafların yeniden evlenme düşüncelerini de etkilemektedir. Boşanma sonrası kadın ve erkeğin yaşayacağı travmanın nasıl atlatılacağı da önemlidir. Boşanma sonrasında

kadınlar; akraba-arkadaş-psikolog desteğine ihtiyaç duyabilirken, erkekler yeni bir ilişkiye daha kolay başlayabilmektedir (Hasanoğlu, 2010: 156).

3.5.2. Boşanmanın Sosyal Sonuçları

Mehmet Serkan DEMİRCİ tarafından, Ankara’da oturan, boşanma sonrası ikinci evliliklerini yapan 20 katılımcıyla (10 kadın, 10 erkek) gerçekleştirilen görüşmede boşanma sebeplerinde toplumsal cinsiyet etkisinin, fazla olduğu bu etkinin yeniden evlenme düşüncesine yol açtığı, yeniden evlenme yoluyla önceki evlilikleri sonrası yaşamış oldukları sorunlardan etkilendikleri, çocuklarının üvey ebeveynleri arasındaki ilişkinin yeni evliliklerin geleceğini de belirlediği görülmektedir. Erkekler, boşanma sonrası evlilik birliğini yürütemedikleri nedeniyle başarısızlık hissine kapılırlar. Kendilerini dış çevreye karşı ispat gayreti içerisine girebilmektedir. Erkekler, boşanma sonrası yeniden evlenmeyi; sosyal statülerini geri kazanmak için bir kurtuluş olarak görmektedir. Boşanmış kadınlar bu dönemde toplum algısıyla mücadele ederken diğer taraftan da kendileriyle bir iç hesaplaşmaya girmektedir. Kadının boşanmış olması onları cinsellik temelli bir değerlendirmeye maruz bırakabilmekte, sosyal ilişkilerini kısıtlamakta ve kadını içine kapanık bir hale getirebilmektedir. Toplumsal baskıdan dolayı kadın, namus kavramına ve göz önünde yeterince olmamaya dikkat etmektedir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen boşanma sonrası insanlar daha özgür bir yaşama sahip olabilmekte ve özgüvenli bir şekilde yeni hayatına da başlayabilmektedir (Demirci, 2015: 171-181).

3.5.3. Boşanmanın Ekonomik Sonuçları

Kadın meslek sahibi değilse, çocukların bakım masrafları, ekonomik şartların ağır olması nedeniyle mecburi olarak çalışmayı tercih edebilmektedir. Boşanma sonrası kadın ekonomik olarak zorlanabilmektedir. Çalışmayan kadınlar boşanma sonrasında büyük sorunlar yaşayabilmektedir. Böyle durumlarda boşanma sonrası kadının ayakta durması daha zor olabilmektedir. Kadın evliyken sorumluluğu ev hanımlığı ve annelikken, boşanma sonucunda çalışmak ve para kazanmak zorundadır. Boşanma öncesinde çalışan kadınlar,

boşanma sonrasında ekonomik sıkıntılarını daha rahat atlatabilmektedirler (Sarı, 2016: 241-243).

3.5.4. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

Evlilik sonrası eşler çocukların velayetini alabilmek için tekrardan evlenebilmektedir. Ekonomik ve sosyal refahlarını arttırmak isteyen kadın ve erkek yeniden evlenmek isteyebilir. Boşanan kadınları ekonomik yönden korumak için hem dünyada hem de ülkemizde nafaka ve tazminat gibi uygulamalar bulunmaktadır. Bu tür uygulamaların iyi yönetilmesi önemlidir. Erkekler boşanma sonrası nafaka ödemeyi külfet olarak gördüklerinden nafaka tazminatını ödemek istememektedirler. Çocuğun velayetinin çoğu durumlarda annede kalması ve çocuğun yararı düşünüldüğünde nafaka önemli bir husustur. Hukuki uygulamalar yeterince uygulanmadığında ve kadın çocuk üzerindeki ekonomik sorumluluğunu yeterince yerine getiremediğinde tekrar evlenmeyi düşünebilmektedir (Ermez, 2020: 78).

Boşanmanın gerçekleşmesi halinde ortak velâyetin mümkün olup olmadığı da günümüzde tartışılmaktadır. Türk Hukukunda üzerinde durulan hükümler TMK Madde 182/2 c.1 ve 336/3 hükümleridir. TMK Madde 182/2 c.1'e göre velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararı esas tutulur. Ancak öğretide haklı olarak, bu hükümde yer alan “velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eş” şeklindeki ifadeden, ortak velâyetin mümkün olmadığı sonucunun çıkarılamayacağı ileri sürülmektedir. Gerçekten de bu hüküm sadece velâyet ana veya babadan birine verildiği takdirde diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesine ilişkindir. Boşanma halinde ortak velâyetin mümkün olup olmadığı hususunda üzerinde durulan asıl hüküm ise TMK m.336/3dür. Buna göre boşanmada velâyet çocuk kendisine bırakılan tarafa ait olur (Ercoskun Şenol, 2021:754-765).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UYGULAMA

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı ailedeki kadının çalışmasının evliliğe olan etkilerini inceleyerek ve kadının çalışmasının beraberinde getirmiş olduğu etkileri tespit ederek, olumsuz etkiler varsa bunları izole edebilecek alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Literatür taramasında edinilen bilgiler temel alınarak elde edilen veriler üzerinden boşanmış kişilere uygulanan DOĞAN, Ş. (2016), SADİ, B. (2020) ve UZUN, Ö; G. (2020)' ye ait anket saha çalışması ile bu bilgiler değerlendirilmiş ve geliştirilmiştir. Son bölümde yapılan istatistiksel analiz ile elde edilen veriler detaylı şekilde incelenmiştir.

Literatür sürecinde evrenin iki paydaşı olan insanoğlunun tarihin tüm süreçlerinde merak konusu olması ve boşanmanın birçok nedeni olmasından dolayı kaynak yoğunluğu arasından seçim yapmak literatür kısmında zamansal olarak zorlayıcı olmuştur. Boşanma konusu özellikle cinsiyetçi toplumlarda daha hassas bir olgu olduğu için anket sürecinde kadın katılımcıların ankete güvenle katılımları konusunda da zorluklar yaşanmıştır. Erkek katılımcılar, ankete katılımda bir çekimserlik göstermezken, kadın katılımcılar kişisel bilgileri istenmediği ve gizliliğe riayet edileceği kendilerine bildirilmesine rağmen kişisel bilgiler ve boşanmış kadın olmasının anket neticesinde ifşa edilecek olması korkusu üzerinde durarak ankete katılımda daha çekimser davranmıştır.

2. Araştırmanın Yöntemi

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye genelinde çalışma hayatında bulunan boşanmış çiftler (bu çiftler üzerinden boşanmış kadınların durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır) oluşturmaktadır. Örneklemenin evreni en iyi şekilde temsil etmesi amacıyla farklı sosyal medya gruplarında, farklı meslek gruplarında çalışan kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anket soruları benzer çalışmalar üzerinden teze uygun sorular süzgeçten geçirilerek oluşturulmuştur. Ankette hedef olarak kadın ve erkek katılımcıların kadının çalışma şekillerinin boşanmalara etkisine yönelik bakışı izlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Google forms üzerinden düzenlenen anket çalışması, boşanmış kadın ve erkek katılımcılara online olarak uygulanmıştır. Ankete güvenle katılabilecek kadın katılımcı bulma konusunda zorluklar yaşanmıştır. Toplumun dul kadına bakışı ve rahatsız edilme korkusuyla boşanmış kadınlar dul kadın imajını gizli tutmak istediklerini ve bu bilgilerinin hiçbir yerde paylaşılmaması konusunda ısrarlı telkinlerde bulunmuşlardır. Ankette kişisel bilgilerin yer almadığı ve cinsiyete göre verilen cevapların ortak bir havuzda toplandığı, kim tarafından ne zaman hangi cevapların verildiğinin bilinmeyeceği hususunda verdiğimiz güven neticesinde ankete katılımları sağlanmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Bu nicel araştırmada, veri toplama tekniği olarak likert ölçekli (beşli) anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Anket soruları dört kısımdan oluşmaktadır: demografik sorular (6 soru), boşanma bilgileri (30 soru), boşanma nedenleri leği (14 soru) ve esnek çalışma leği (5 soru). Esnek alışma leği sadece kadın katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılara toplam 55 soru sorulmuştur. Likert lekli sorular; Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum seçeneklerinden biri seçilerek yanıtlanmıştır. Anket, online anket formatında (Google Forms) yapılmıştır.

Araştırmanın veri toplama sürecinde ulaşılan katılımcı sayısı 241'dir. Verilerin anonimliği ve verilerin gizli tutulması konusunda örneklem bilgisi verilmiş ve çalışma verilerin anonimliği sağlanmıştır. Bu kapsamda 241 anket üzerinden veri analizi yapılmıştır.

Veriler IBM SPSS Statistics 27 analiz programına aktarılmış ve analizler bu programda yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel bilgiler için frekans ve çapraz tablo analizleri kullanılmıştır. Hipotez testleri için ise Ki kare, T test ve ANOVA analizi ile korelasyon ve regresyon analizleri kullanılmıştır.

2.4. Anket Soruları, Cevaplar ve Kodlama

Alınan cevaplar Tablo 3.1'deki şekilde kodlanmıştır. Kodlama işlemi verileri değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Tablo 3.1. Sorular, Cevaplar ve Kodlama

Soru No.	Soru	Kod ve Cevap
1.	Demografik Özellikler	
1.1.	Cinsiyetiniz	(1) Kadın (2) Erkek
1.2.	Yaşınız	(1) 18 altı (2) 18-24 (3) 25-34 (4) 35-44 (5) 45-54 (6) 55 üstü
1.3.	Eğitim durumunuz	(1) Hiç okula gitmemiş (2) İlk/Ortaokul (3) Lise (4) Yüksel okul (5) Lisans (6) Yüksek lisans/Doktora
1.4.	Yaşadığınız yer	(0) Boş (1) Kırsal (2) Kentsel
1.5.	Hangi sektörde çalışıyorsunuz?	(1) İşsiz (2) Emekli (3) Özel (4) Esnaf (5) Kamu
1.6.	Son yıllardaki aylık gelir ortalamanız (Eve giren toplam miktar)	(0) Boş (1) 0-2500 (2) 2500-4253 (Asgari ücret) (3) 4254-10.000 (4) 10.000 üzeri
2.	Boşanma Bilgileri	

2.1.	Boşanmaya ilişkin durumunuz	(1) Boşanmış (2) Boşanıp evlenmiş
2.2.	Boşanma öncesinde aile yapınız nasıldı?	(0) Boş (1) Çekirdek aile (2) Geniş aile
2.3.	Boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz?	(0) Boş (1) Görücü usulü (2) Tanışarak
2.4.	Boşandığınız eşinizle evlenmeye ne kadar sürede karar verdiniz?	(0) Boş (1) 3 ay (2) 4-12 ay (3) 1-3 yıl (4) 3 yıldan çok
2.5.	Boşandığınız eşinizden kaç çocuğunuz var?	(0) Boş (1) Yok (2) 1 (3) 2 (4) 3 (5) 4 ve üzeri
2.6.	Eşinizin ve sizin ailelerinizin evlilik ilişkinize müdahalesi oldu mu?	(0) Boş (1) Olmadı (2) Ekonomik konularda (3) Çocuklar konusunda (4) Görüşülecek kişiler k. (5) Evin düzeni konusunda (6) Kılık-kıyafet konusunda (7) Diğer
2.7.	Evlilik birliğindeki kadın evlenmeden önce çalışıyor muydu? Çalışıyorsa ne şekilde çalışıyordu?	(0) Boş (1) Çalışmıyordu (2) Süreli iş (3) Esnek çalışma (4) Yarı zamanlı (5) Tam zamanlı
2.8.	Evlendikten sonra kadın çalışmaya devam etti mi?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.9.	Evlilik birliğindeki erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.10.	Evlilik birliğinde paranın idaresi kime aittir?	(0) Boş (1) Erkek (2) Kadın (3) Ortak
2.11.	Evlilik birliğindeki erkek kadının çalışmasını ahlaki-örfi bir zaaf olarak görüyor muydu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.12.	Evlilik birliğinde kadının çalışma isteği eşi tarafından baskılanıyor muydu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır

2.13.	Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi neydi?	(0) Boş (1) Aile ekonomisine katkı (2) Daha lüks yaşam (3) Yüksek statü (4) Boş zamanı değerlendirmek
2.14.	Kadının para kazanması kadının daha özgür davranacağı algısını oluşturuyor muydu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.15.	Kadına şiddet var mıydı? Kadın en çok hangisine maruz kalmıştır?	(0) Boş (1) Yoktu (2) Fiziksel şiddet (3) Duygusal şiddet (4) Cinsel şiddet (5) Ekonomik baskı (6) Sözel şiddet
2.16.	Yakın ailenizde boşanan kişiler var mı?	(1) Evet (2) Hayır
2.17.	Boşanmanızda kararı kim verdi?	(0) Boş (1) Ben (2) Eşim (3) Ortak
2.18.	Boşanmadan sonra kadın nafaka aldı mı/alıyor mu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.19.	Boşandıktan sonra evlilik birliğindeki kadın kendisini nasıl hissetmiştir?	(0) Boş (1) Rahatlamış (2) Üzüntülü (3) Geleceğe dair endişeli
2.20.	Herhangi bir tanılanmış ruhsal hastalığınız var mı?	(0) Boş (1) Yok (2) Boşanma öncesi vardı (Tedavi oldum) (3) Boşanma öncesi vardı (Hala var) (4) Boşanma sonrası oldu
2.21.	Boşandıktan sonra kadın geçimini nasıl temin ediyor?	(0) Boş (1) Çalışıyor (2) Nafaka ile (3) Aile/akraba yardımıyla (4) Emekli, yetim vb. maaşı
2.22.	Boşanmış bir kadını nasıl değerlendirirsiniz?	(0) Boş (1) Üzülürüm/acırım (2) Uygun görmem (3) Diğer kadınlardan farklı görmem

2.23.	Sizce boşanmanızdaki en önemli neden hangisidir?	(0) Boş (1) Ailelerin etkisi (2) Çocuk/çocuklar (3) Cinsel problemler (4) Maddi sorunlar (5) Sağlık sorunları (6) Psikolojik baskı (7) Aldatma (8) Alkol vb. kullanımı (9) Diğer
2.24.	Kadının çalışıyor olmasının ve sosyal statüsünün kadının boşanma kararını vermesinde etkisi oldu mu?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.25.	Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini düşünüyor musunuz?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.26.	Evliyken, ev işleri ve çocuk bakımı vb. kim yapmaktaydı?	(0) Boş (1) Birlikte (2) Yardım alıyorduk (Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde) (3) Anne-baba desteği (4) Tek başıma (5) Sadece eşim
2.27.	Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.28.	Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatındaki statü düzeyi nasıldı?	(0) Boş (1) Sıradan çalışan (2) Orta düzey çalışan (3) Üst düzey çalışan
2.29.	Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatında uzun saatler mesai yapmasının aile içi huzuru olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?	(0) Boş (1) Evet (2) Hayır
2.30.	Evlilik birliğiniz ne kadar sürede sona erdi?	(0) Boş (1) İlk yıl (2) 1-5 yıl (3) 6-10 yıl (4) 11-15 yıl (5) 16 yıl ve üzeri
3.	Boşanma Nedenleri Ölçeği	
3.1.	Çiftlerden birisinin evini ihmal etmesi, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi boşanmaya neden olmaktadır	(0) Boş (1) Kesinlikle Katılıyorum (2) Katılıyorum (3) Kararsızım (4) Katılmıyorum (5) Kesinlikle Katılmıyorum
3.2.	İçki, kumar gibi alışkanlıklar önemli boşanma nedenlerindendir	
3.3.	Evliliğin devamı için bütün imkanlar kullanıldıktan sonra boşanma son çare olarak düşünülmelidir	
3.4.	Erkeğin işsiz olması boşanmaya neden olmaktadır	
3.5.	Eşlerin birbirlerinin fikirlerine saygı göstermemesi boşanmaya neden olmaktadır	
3.6.	Boşanmada ekonomik yetersizlik önemli bir faktördür	

3.7.	Erkek/Kadın eşine sözlü şiddet (küfür, hakaret vb.) uygularsa çiftler boşanmalıdır	
3.8.	Erkek/Kadın eşine fiziksel şiddet uygularsa çiftler boşanmalıdır	
3.9.	Bir kadın tek başına yaşamakta zorlanabileceği için, nedeni ne olursa olsun boşanmamalıdır	
3.10.	Kadınların çalışma hayatında başarılı olabilmeleri için evdeki sorumluluklarından fedakârlık etmeleri gerekmektedir	
3.11.	Eğitim almaları ve çalışma hayatında bulunmaları ile ilgili olarak kadınlar üzerinde toplumsal bir baskı bulunmaktadır	
3.12.	Aile yaşamında ev ve çocuk ile ilgili sorumlulukların paylaşılmaması kadın çalışanların mesleki kariyerlerini etkilemektedir	
3.13.	Bir kadının öncelikli görevleri evine ve ailesine karşı olan sorumluluklarıdır	
3.14.	Kadınların çalışması, aile ve çocuklarıyla yeterince ilgilenmemelerine neden olmaktadır	
4.	Esnek Çalışma Ölçeği (Sadece Kadınlar)	
4.1.	İşyerimde esnek çalışma saatleri olması beni motive eder	(0) Boş (1) Kesinlikle Katılıyorum (2) Katılıyorum (3) Kararsızım (4) Katılmıyorum (5) Kesinlikle Katılmıyorum (6) Erkek
4.2.	Esnek çalışma saatleri uygulaması çocuk ve ev bakımı açısından olumludur	
4.3.	Çalışma saatlerinin esnek olması kendime vakit ayırabilmem için önemlidir.	
4.4.	Çalışma saatlerinin esnek olduğu bir işyerinde çalışmak isterim	
4.5.	Çalışma saatlerinde esneklik sağlanması kadınların çalışma hayatına katılmasını kolaylaştırır	

Boş bırakılan cevaplar “0” ile kodlanmıştır.

3. İstatistik ve Analizler

3.1. Hipotez ve Değişkenler

Yapılan ankette özellikle kadınların esnek çalışması ile boşanma nedenleri arasındaki ilişki ve bu ilişkiye dayalı alternatifler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda genel hipotezimiz ile bu hipotezi araştırmak için kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Hipotez ve Değişkenler

Hipotez	Bağımlı Değişken	Bağımsız değişken
Kadının çalışması ile yaşanan boşanmalar arasında ilişki vardır	Boşanma	Kadının çalışması

3.2. Frekans (Sıklık) Tablosu

Örneklemin sorulara verdikleri yanıtların sayısını, sıklığını/yüzdesini veren tabloya sıklık tablosu denir. Çalışmamıza ait frekans tabloları aşağıda sunulmuştur. Tablo 3.3’de ankete katılan kişilere ait demografik özelliklerin sıklıkları sunulmuştur.

Katılımcıların %36,5’i kadın (88 kişi), %63,5’i (153 kişi) ise erkektir. Yaş grubu incelendiğinde en çok 35-44 yaş arası katılımcının bulunduğu ve toplam sayılarının 104 (%43,15) olduğu görülmektedir. Benzer şekilde eğitim durumuna bakıldığında; en çok lisans mezunu katılımcının bulunduğu ve toplam sayılarının 92 (%38,17) olduğu, buna karşılık hiç okula gitmemiş bir katılımcı bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.3. Demografik Sorulara İlişkin Sıklık Tablosu

Soru	Cevap	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	88	36,5
	Erkek	153	63,5
Yaş	18 altı	2	0,83
	18-24	4	1,66
	25-34	61	25,31
	35-44	104	43,15
	45-54	43	17,84
	55 ve üstü	27	11,20
Eğitim Durumu	Hiç okula gitmemiş	1	0,41
	İlk/Ortaokul	27	11,20
	Lise	75	31,12
	Yüksek okul	37	15,35
	Lisans	92	38,17
	Yüksek lisans/Doktora	9	3,73
Yaşadığınız Yer	Boş	1	0,41
	Kırsal	27	11,20
	Kentsel	213	88,38
Hangi Sektörde Çalışıyorsunuz?	İşsiz	29	12,0
	Emekli	26	10,8

Son Yıllardaki Aylık Gelir Ortalamanız (eve giren toplam miktar)	Özel	67	27,8
	Esnaf	11	4,6
	Kamu	108	44,8
	Boş	2	0,83
	0-2500	29	12,03
	2500-4253 (asgari ücret)	47	19,50
	4254-10000	142	58,92
	10000 ve üzeri	21	8,71

Yaşanılan yerlere bakıldığında, 213 kişi kentlerde, 27 kişi ise kırsal alanda oturduğunu belirtmiş, sadece bir kişi bu soruyu yanıtlamamayı tercih etmiştir. 108 kişi kamuda, 67 kişi özelde çalıştığını, 11 kişi esnaf, 26 kişi emekli olduğunu ve 29 kişi de işsiz olduğunu belirtmiştir.

Eve giren toplam gelir sorulduğunda ise; iki kişi cevap vermemiş, 76 kişi (%31,53) asgari ücret ve altında maaş aldığını, çoğunluk olarak (142 kişi) asgari ücretten fazla ama 10 bin liradan az maaş aldığını ifade etmiştir. 10 bin üzerinde maaş alan 21 kişi bulunmaktadır.

Boşanma bilgileri kapsamındaki 30 soruya ilişkin sıklıklar Tablo 3.4’de sunulmuştur. Katılımcıların 190’ı boşanmış, 51’i ise boşanıp yeniden evlenmiş kişilerdir. Boşanma öncesinde aile yapısının çekirdek aile olduğunu ifade eden 199 kişi (%82,57), geniş aile olduğunu ifade eden 39 kişi mevcuttur. 160 kişi (%66,39) tanışarak, 78 kişi görücü usulü ile evlenmiştir. Katılımcıların 94’ü (%39) tanıştıktan sonra 4-12 ay içerisinde, 28 kişi (%11,62) ise üç yıldan daha uzun sürede evlenmeye karar verdiğini ifade etmiştir.

Boşandığında hiç çocuğu olmayan 89, bir çocuğu olan 84, iki çocuğu olan 70, üç çocuğu olan 20 ve 4 ya da daha çok çocuğu olan 6 kişi mevcuttur. Eşinin veya kendi ailesinin evliliklerine dahil olmadığını ifade eden 89 kişiye (%36,93) karşılık en çok müdahalenin ekonomik konularda olduğunu 32 kişi ifade etmiştir.

Kadın eşlerin evlenmeden önce çalışmadığı 120 kişi tarafından belirtilmiş, 89 kadının tam zamanlı, 31 kadının ise diğer şekillerde çalıştığı tespit edilmiştir. Evliliğin ardından 97 ailede kadın çalışmaya devam etmiş, 137 ailede ise çalışmamıştır. Evliliklerde erkeğin ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak gördüğü 78 kişi tarafından ileri sürülmüş, 158 kişi tarafından reddedilmiştir. Ankete katılanların çoğunun erkek olduğu göz önünde bulundurulursa bu sonuç normal karşılanabilir.

Evliliklerde paranın idaresi %44,81 erkekte, %8,3 kadında ve %45,64 ortak idarede olduğu belirlenmiştir. Evlilik birliğinde erkeğin kadının çalışmasını ahlaki-örfi bir zaaf olarak gördüğü 69 kişi (%28,63) tarafından ileri sürülmüştür. Kadının çalışma isteği eşi tarafından baskılanıyordu diyen 49 katılımcı bulunmaktadır.

Tablo 3.4. Boşanma Bilgileri Kapsamındaki Sorulara İlişkin Sıklık Tablosu

Soru	Cevap	Frekans	Yüzde
Boşanmaya ilişkin durumunuz	Boşanmış	190	78,84
	Boşanmış tekrar evlenmiş	51	21,16
Boşanma öncesinde aile yapınız nasıldı?	Boş	3	1,24
	Çekirdek aile	199	82,57
	Geniş aile	39	16,18
Boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz?	Boş	3	1,24
	Görücü usulü	78	32,37
	Tanışarak	160	66,39
Boşandığınız eşinizle evlenmeye ne kadar sürede karar verdiniz?	Boş	4	1,66
	3 ay	72	29,88
	4-12 ay	94	39,00
	1-3 yıl	43	17,84
	3 yıldan çok	28	11,62
Boşandığınız eşinizden kaç çocuğunuz var?	Boş	2	0,83
	Yok	59	24,48
	1	84	34,85
	2	70	29,05
	3	20	8,30
	4 ve üzeri	6	2,49
Eşinizin ve sizin ailelerinizin evlilik ilişkinize müdahalesi oldu mu?	Boş	31	12,86
	Olmadı	89	36,93
	Ekonomik konularda	32	13,28
	Çocuklar konusunda	10	4,15
	Görüşülecek kişiler konusunda	14	5,81
	Evin düzeni konusunda	24	9,96
	Kılık-kıyafet konusunda	8	3,32
	Diğer	33	13,69
Evlilik birliğindeki kadın evlenmeden önce çalışıyor muydu? Çalışıyorsa ne şekilde çalışıyordu?	Boş	1	0,41
	Çalışmıyordu	120	49,79
	Sürekli iş	11	4,56
	Esnek çalışma	5	2,07
	Yarı zamanlı	15	6,22
	Tam zamanlı	89	36,93
Evlendikten sonra kadın çalışmaya devam etti mi?	Boş	7	2,90
	Evet	97	40,25

	Hayır	137	56,85
Evlilik birliğindeki erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu?	Boş	5	2,07
	Evet	78	32,37
	Hayır	158	65,56
Evlilik birliğinde paranın idaresi kime aittir?	Boş	3	1,24
	Erkek	108	44,81
	Kadın	20	8,30
	Ortak	110	45,64
Evlilik birliğindeki erkek kadının çalışmasını ahlaki-örfi bir zaaf olarak görüyor muydu?	Boş	5	2,07
	Evet	69	28,63
	Hayır	167	69,29
Evlilik birliğinde kadının çalışma isteği eşi tarafından baskılanıyor muydu?	Boş	5	2,07
	Evet	49	20,33
	Hayır	187	77,59
Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi neydi?	Boş	40	16,60
	Aile ekonomisine katkı için	81	33,61
	Daha lüks yaşam için	36	14,94
	Yüksek statü için	51	21,16
	Boş zamanı değerlendirmek için	33	13,69
Kadının para kazanması kadının daha özgür davranacağı algısını oluşturuyor muydu?	Boş	14	5,81
	Evet	153	63,49
	Hayır	74	30,71
Kadına şiddet var mıydı? Kadın en çok hangisine maruz kalmıştır?	Boş	3	1,24
	Yoktu	145	60,17
	Fiziksel şiddet	22	9,13
	Duygusal şiddet	34	14,11
	Cinsel şiddet	4	1,66
	Ekonomik baskı	8	3,32
	Sözel şiddet	25	10,37
Yakın ailenizde boşanan kişiler var mı?	0	5	2,07
	Evet	119	49,38
	Hayır	117	48,55
Boşanmanızda kararı kim verdi?	Boş	3	1,24
	Ben	113	46,89
	Eşim	64	26,56
	Ortak	61	25,31
Boşanmadan sonra kadın nafaka aldı mı/alıyor mu?	Boş	2	0,83
	Evet	113	46,89
	Hayır	126	52,28
Boşandıktan sonra evlilik birliğindeki kadın kendisini nasıl hissetmiştir?	Boş	18	7,47
	Rahatlamış	99	41,08
	Üzüntülü	67	27,80
	Geleceğe dair endişeli	57	23,65
Herhangi bir tanılanmış ruhsal hastalığınız var mı?	Boş	2	0,83
	Yok	189	78,42
	Boşanma öncesi vardı, tedavi oldum	12	4,98
	Boşanma öncesi vardı, hala var	14	5,81

	Boşanma sonrası oldu	24	9,96
Boşandıktan sonra kadın geçimini nasıl temin ediyor?	Boş	5	2,07
	Çalışıyor	119	49,38
	Nafaka ile	65	26,97
	Aile/akraba yardımıyla	32	13,28
	Emekli, yetim vb. maaşıyla	20	8,30
Boşanmış bir kadını nasıl değerlendirirsiniz?	Boş	1	0,41
	Üzülürüm/acırım	54	22,41
	Uygun görmem	25	10,37
	Diğer kadınlardan farklı görmem	161	66,80
Sizce boşanmanızdaki en önemli neden hangisidir?	Boş	2	0,83
	Ailelerin etkisi	62	25,73
	Çocuk/çocuklar	2	0,83
	Cinsel problemler	5	2,07
	Maddi sorunlar	24	9,96
	Sağlık sorunları	4	1,66
	Psikolojik baskı	39	16,18
	Aldatma	46	19,09
	Alkol vb. kullanımı	7	2,90
	Diğer	50	20,75
Kadının çalışıyor olmasının ve sosyal statüsünün kadının boşanma kararını vermesinde etkisi oldu mu?	Boş	17	7,05
	Evet	114	47,30
	Hayır	110	45,64
Kadınların günümüz toplumunda çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini düşünüyor musunuz?	Boş	5	2,07
	Evet	198	82,16
	Hayır	38	15,77
Evliyken, ev işleri ve çocuk bakımı vb. kim yapmaktaydı?	Boş	4	1,66
	Birlikte	107	44,40
	Yardım alıyorduk (Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde)	11	4,56
	Anne-baba desteği	19	7,88
	Tek başıma	71	29,46
	Sadece eşim	29	12,03
Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?	Boş	3	1,24
	Evet	90	37,34
	Hayır	148	61,41
Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatındaki statü düzeyi nasıldı?	Boş	41	17,01
	Sıradan çalışan	104	43,15
	Orta düzey çalışan	84	34,85
	Üst düzey çalışan	12	4,98
Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatında uzun saatler mesai yapmasının aile içi huzuru olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?	Boş	19	7,9
	Evet	163	67,6
	Hayır	59	24,5
Evlilik birliğiniz ne kadar sürede sona erdi?	Boş	3	1,24
	İlk yıl	31	12,86
	1-5 yıl	76	31,54
	6-10 yıl	57	23,65
	11-15 yıl	35	14,52

	16 yıl ve üzeri	39	16,18
--	-----------------	----	-------

Kadının çalışma sebebi; aile ekonomisine katkı için diyen 81, daha lüks yaşam elde etmek için diyen 36, daha yüksek statü elde etmek için diyen 51 ve boş zamanını değerlendirmek için diyen 33 kişi tespit edilmiştir. 153 kişi (%63,49) kadının para kazanması kadının daha özgür davranacağı algısını oluşturuyor seçeneğini işaretlemiştir.

Evlilikte kadına şiddet olmadığı 145 kişi (%60,17) tarafından ifade edilirken, en çok duygusal şiddetle karşılaşıldığı 34 kişi tarafından, fiziksel şiddet olduğu ise 22 kişi tarafından ileri sürülmüştür. Yakın ailenizde boşanan kişiler var mı sorusuna neredeyse yarı yarıya evet ve hayır cevabı verilmiştir.

Boşanmada kararı ben verdim diyen 113 kişi (%46,89), eşim verdi diyen 64 kişi ve ortak karardı diyen 61 kişi tespit edilmiştir. Boşanma sonrasında nafaka almayan kadın oranı beklenilenin aksine %52,28 olarak ve alandan daha fazla almayan kadın varlığı ile belirlenmiştir. Boşandıktan sonra kadın kendisini nasıl hissetmiştir sorusuna 18 kişi cevap vermemeyi tercih ederken, 99 kişi rahatlamış, 67 kişi üzölmüş, 57 kişi ise gelecek endişesi yaşamıştır şeklinde cevap vermiştir.

189 kişi herhangi bir tanılanmış ruhsal hastalığının olmadığını, 24 kişi ise boşandıktan sonra rahatsızlandığını belirtmiştir. Boşanan kadınların %49,38'i çalışarak, diğerleri ise nafaka, yardım vb. desteklerle geçimini sağlamaktadır. Boşanmış bir kadın için üzüldüğünü söyleyen 54, bu durumu uygun görmediğini söyleyen 25 ve diğer kadınlardan ayırt etmem diyen 161 kişi olmuştur.

Boşanmalarındaki önemli nedenler sorulduğunda en yaygın alınan cevap 62 kişiden ailelerin etkisi ve 46 kişiden aldatma olduğu görölmektedir. Kadının çalışıyor olmasının ve sosyal statüsünün kadının boşanma kararını vermesinde etkisi oldu mu sorusuna yaklaşık aynı sayıda evet ve hayır cevabı verilmiştir. 198 kişi (%82,16) de kadınların günümüz toplumunda çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini ifade etmiştir.

Evlilik süresince çocukla/çocuklarla; ben ilgileniyordum diyen 71, eşim ilgileniyordu diyen 29, birlikte ilgileniyorduk diyen 107, anne/babalarımız ilgileniyordu diyen 19 ve profesyonel yardım alıyorduk (Kreş, bakıcı, temizlikçi gibi çeşitli şekillerde) diyen 11 kişi bulunmaktadır. Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünen 90 kişiye karşı tersini düşünen 90 kişi mevcuttur.

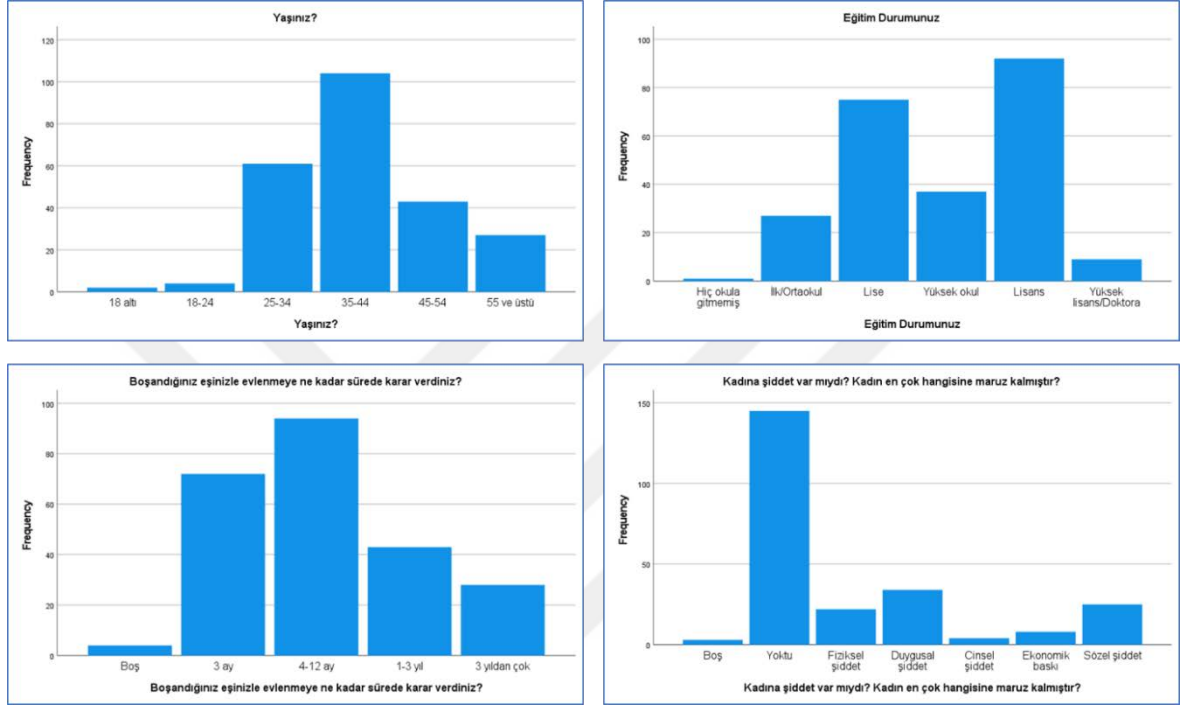
Çalışan kadınların 104'ü sıradan çalışan, 84'ü orta düzey ve 12'si üst düzey çalışan olarak sınıflandırılmış, 41 kişi ise bu soruyu cevaplamamayı tercih etmiştir. 163 kişi, kadının çalışma hayatında uzun saatler mesai yapmasının aile içi huzuru olumsuz etkilediğini düşünmekle birlikte 59 kişi karşı görüşte bulunmaktadır. En çok (76 kişi) 1-5 yıl evli insanların boşandığı, 16 yıl ve üzeri süredir evli olan kişilerde boşanmanın %16,18 olduğu ve ilk yıl boşanma oranının %12,86 olduğu tespit edilmiştir.

Boşanma nedenleri ölçeği ve esnek çalışma ölçeğine ilişkin sıklık tablosu (Tablo 3.5) aşağıda sunulmuştur. Bu tabloda kaç kişinin hangi sorularda hangi şıkları tercih ettiği görülmektedir. Her iki ölçekte de katılımcılar sorulan sorulara çoğunlukla (boşanma nedenleri ölçeği için 101/241 kişi ve esnek çalışma ölçeği için 63/88 kişi) katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3.5. Boşanma Nedenleri Ölçeği ve Esnek Çalışma Ölçeğine İlişkin Sıklık Tablosu

Soru No.	(1) Kesinlikle Katılıyorum		(2) Katılıyorum		(3) Kararsızım		(4) Katılmıyorum		(5) Kesinlikle Katılmıyorum	
	Frkns.	Yüzde	Frkns.	Yüzde	Frkns.	Yüzde	Frkns.	Yüzde	Frkns.	Yüzde
3.1.	81	33,6	75	31,1	2	,8	15	6,2	47	19,5
3.2.	105	43,57	48	19,92	5	2,07	16	6,64	42	17,43
3.3.	85	35,27	56	23,24	11	4,56	17	7,05	46	19,09
3.4.	42	17,4	57	23,7	25	10,4	42	17,4	42	17,4
3.5.	67	27,8	76	31,5	10	4,1	22	9,1	40	16,6
3.6.	39	16,2	61	25,3	35	14,5	29	12,0	40	16,6
3.7.	60	24,90	58	24,07	28	11,62	21	8,71	46	19,09
3.8.	77	32,0	56	23,2	15	6,2	21	8,7	42	17,4
3.9.	13	5,4	9	3,7	19	7,9	67	27,8	90	37,3
3.10.	16	6,6	32	13,3	39	16,2	55	22,8	60	24,9
3.11.	22	9,1	39	16,2	33	13,7	51	21,2	49	20,3
3.12.	33	13,7	45	18,7	37	15,4	41	17,0	40	16,6
3.13.	53	22,0	45	18,7	26	10,8	28	11,6	50	20,7
3.14.	39	16,2	35	14,5	24	10,0	40	16,6	61	25,3
Ortalama	52	34,58	49	22,41	22	6,09	33	7,47	50	18,53
4.1.	37	0,42	24	0,27	3	0,03	6	0,07	7	0,08
4.2.	38	0,43	23	0,26	2	0,02	7	0,08	9	0,10
4.3.	40	0,45	22	0,25	3	0,03	5	0,06	9	0,10
4.4.	38	0,43	24	0,27	3	0,03	7	0,08	6	0,07
4.5.	45	0,51	20	0,23	0	0,00	3	0,03	10	0,11
Ortalama	40	0,45	23	0,26	2	0,03	6	0,06	8	0,09

Yukarıdaki tablolarda gösterilen verileri grafik ile de ifade etmek mümkündür. Grafik 3.1, örnek olarak seçtiğimiz 4 soruya (yaş, eğitim durumu, evlenmeye karar verme süresi ve kadına şiddet varsa türü) ilişkin cevapların frekanslarını göstermektedir.

Grafik 3.1. Örnek Sıklık Histogram Grafikleri

3.3. Çapraz Tablo (Crosstabs) ve Ki Kare Testi

Çapraz tablo, sıklık tablosundan farklı olarak en az iki farklı değişkenin tüm kombinasyonlarını bize sunmaktadır. Yani her bir değişken için ayrı olarak oluşturulan frekans tablolarından farklı olarak iki ayrı değişkeni aynı tabloda tüm detayları ile göstermektedir. Tablo 3.6’da cinsiyet ile boşanma durumu karşılaştırmasına ait çapraz tablo sunulmuştur.

88 kadından 77’si boşanmış, 11’i (%12,5) ise yeniden evlenmiştir. 153 erkekten 113’ü boşanmış, 40’ı (%26,1) tekrar evlenmiştir. Erkeklerde tekrar evlenme oranı kadınların yaklaşık iki katı olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.6. Cinsiyet-Boşanma Durumu Çapraz Tablosu

			Medeni Durumunuz		Toplam
			Boşanmış	Tekrar Evlenmiş	
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	77	11	88
		% Cinsiyetiniz	87,5%	12,5%	100,0%
		% Boşanma Durumu	40,5%	21,6%	36,5%
		% Toplam	32,0%	4,6%	36,5%
	Erkek	Sayı	113	40	153
		% Cinsiyetiniz	73,9%	26,1%	100,0%
		% Boşanma Durumu	59,5%	78,4%	63,5%
		% Toplam	46,9%	16,6%	63,5%
Toplam		Sayı	190	51	241
		% Cinsiyetiniz	78,8%	21,2%	100,0%
		% Boşanma Durumu	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	78,8%	21,2%	100,0%

Ki-kare bağımsızlık testi, iki veya daha fazla değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadığının araştırılması için kullanılır. Bu test bağımsızlığı ölçmekle birlikte değişkenler arasında ilişki varsa bu ilişki hakkında yeterli bilgi sağlamaz. Korelasyon ve regresyon analizlerinde olduğu gibi bir şiddetten bahsetmek mümkün değildir. Diğer bir önemli unsur ki kare testinin örneklem büyüklüğüne karşı duyarlı olmasıdır. Gözlem sayısı arttıkça ki-kare değeri ve dolayısıyla anlamlı fark gözlemlene şansımız da artar. Bu testte hipotezlerimiz:

H_0 : ... ile ... arasında bir ilişki bulunmamaktadır,

H_1 : ... ile ... arasında bir ilişki bulunmaktadır şeklindedir.

Ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarının yer aldığı tabloda alt bilgi olarak bir bilgi yer almaktadır: “.. hücre (%...) 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Beklenen minimum sayı...'dir”. Bu, hücrelerden kaç tanesindeki frekans değerinin 5 ya da altında olduğunu ifade eder. Eğer bir tabloda 5'in altında bir frekans değeri bulunmuyorsa “Pearson Ki kare” değerine bakılır. Bu satırdaki p (anlamlılık) değeri 0.05'den küçük ise H_0 hipotezini (... arasında ilişki yoktur) reddederiz. Eğer 0.05'den büyük ise H_0 hipotezini kabul ederiz.

Frekans değerlerimizden biri 5'in altında olursa “Beklenen minimum sayı...” kısmını okumamız gerekir. Bu değer 5'in altında olması durumunda Fisher's Exact test kısmını, 5 ile 25 arasında ise Continuity Correction satırını ve eğer 25 üzerinde ise yine Pearson Chi-Square satırını okumamız gerekir.

Cinsiyet-boşanma durumuna ilişkin ki kare testi Tablo 3.7’dedir. Bu teste ilişkin hipotezlerimiz:

H₀: Cinsiyet ile boşanma durumu arasında bir ilişki bulunmamaktadır,

H₁: Cinsiyet ile boşanma durumu arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Cinsiyet-boşanma durumuna ilişkin ki kare testi frekans değerlerimizden hiçbirisi (0) 5’in altında olmadığından doğrudan Pearson Ki Kare satırını okumamız gerekir. Bu satırdaki p (anlamlılık) değeri $0,013 < 0,05$ olduğundan H₀ hipotezi reddedilmiştir. Yani cinsiyet ile boşanma durumu arasında ilişki vardır diyebiliriz. Diğer bir ifade ile cinsiyete göre boşanma durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bu sonucu Tablo 3.6 ile de kıyasladığımızda, boşandıktan sonra tekrar evlenmeye, kadınların erkeklere oranlara daha soğuk baktığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.7. Cinsiyet-Boşanma Durumuna İlişkin Ki Kare Testi

	Değer	df	Asimptotik Anlamlılık (2-tarafli)
Pearson Ki kare	6,234 ^a	1	0,013
Süreklilik Düzeltme ^b	5,443	1	0,020
Olasılık Oranı			
Fisher's Exact Test			
Doğrusal-Doğrusal İlişkilendirme	6,631	1	0,010
Geçerli Vaka Sayısı			
a. 0 hücre (%0,0), 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Minimum beklenen sayı 18,62'dir.			
b. Sadece 2x2 tablo için hesaplanmıştır			

Tablo 3.8’de cinsiyet ile boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumu karşılaştırmasına ait çapraz tablo sunulmuştur. Kadınların %70,5’i, erkeklerin %64,1’i, toplam sayının ise %66,4’ü tanışarak evlendiğini, yine toplam sayının %32,4’ü ise görücü usulü ile evlendiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, tanışarak evlenen insanlarda boşanma oranının, görücü usulü ile evlenenlere kıyasla iki kattan fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 3.8. Cinsiyet-Boşandığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz Durumu Çapraz Tablosu

			Nasıl Evlendiniz		Toplam
			Görücü Usulü	Tanışarak	
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	26	62	88
		% Cinsiyetiniz	29,5%	70,5%	100,0%
		% Nasıl Evlendiniz	33,3%	38,8%	36,5%
		% Toplam	10,8%	25,7%	36,5%
	Erkek	Sayı	52	98	153
		% Cinsiyetiniz	34,0%	64,1%	100,0%
		% Nasıl Evlendiniz	66,7%	61,3%	63,5%
		% Toplam	21,6%	40,7%	63,5%
Toplam		Sayı	78	160	241
		% Cinsiyetiniz	32,4%	66,4%	100,0%
		% Boşanma Durumu	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	32,4%	66,4%	100,0%

Cinsiyet- boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumuna ilişkin ki kare testi Tablo 3.9'dadır. Bu teste ilişkin hipotezlerimiz:

H₀: Cinsiyet ile boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumu arasında bir ilişki bulunmamaktadır,

H₁: Cinsiyet ile boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumu arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 3.9. Cinsiyet-Boşandığınız Eşinizle Nasıl Evlendiniz Durumuna İlişkin Ki Kare Testi

	Değer	df	Asimptotik Anlamlılık (2-taraflı)
Pearson Ki kare	2,411 ^a	2	0,300
Olasılık Oranı	3,413	2	0,181
Doğrusal-Doğrusal İlişkilendirme	1,544	1	0,214
Geçerli Vaka Sayısı	241		
a. 2 hücre (%33,3), 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Minimum beklenen sayı 1,10'dur.			

Cinsiyet-boşanma durumuna ilişkin ki kare testi p (anlamlılık) değeri 0,300<0,05 olduğundan H₀ hipotezi reddedilmiştir. Yani cinsiyet ile boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumu arasında ilişki vardır diyebiliriz. Diğer bir ifade ile cinsiyete göre

boşandığınız eşinizle nasıl evlendiniz durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bu sonucu Tablo 3.8 ile de kıyasladığımızda, tanışarak evlenen çiftlerde boşanmanın daha yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.10’da cinsiyet ile erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu durumu karşılaştırmasına ait çapraz tablo sunulmuştur. Kadınların %58’i bu soruya evet cevabını verirken erkeklerin %79,7’si hayır cevabını vermiştir.

Tablo 3.10. Cinsiyet-Erkek Ekonomik Gücü Bir Hükmetme Aracı Olarak Görüyor Muydu Durumu Çapraz Tablosu

			Erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	51	36	88
		% Cinsiyetiniz	58,0%	40,9%	100,0%
		% Görüyor muydu	65,4%	22,8%	36,5%
		% Toplam	21,2%	14,9%	36,5%
	Erkek	Sayı	27	122	153
		% Cinsiyetiniz	17,6%	79,7%	100,0%
		% Görüyor muydu	34,6%	77,2%	63,5%
		% Toplam	11,2%	50,6%	63,5%
Toplam		Sayı	78	158	241
		% Cinsiyetiniz	32,4%	65,6%	100,0%
		% Görüyor muydu	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	32,4%	65,6%	100,0%

Cinsiyet-erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu durumuna ilişkin ki kare testi Tablo 3.11’dedir. Cinsiyet-boşanma durumuna ilişkin ki kare testi p (anlamlılık) değeri $0,000 < 0,05$ olduğundan, cinsiyet ile erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu durumu arasında ilişki vardır diyebiliriz. Diğer bir ifade ile cinsiyete göre erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyor muydu durumu anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. “Erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyordu” fikrinin kadınlarda yaygın olarak kabul gördüğü ifade edilebilir.

**Tablo 3.11. Cinsiyet-Erkek Ekonomik Gücü Bir Hükmetme Aracı Olarak Görüyor
Muydu Durumuna İlişkin Ki Kare Testi**

	Değer	df	Asimptotik Anlamlılık (2-taraflı)
Pearson Ki kare	41,481 ^a	2	0,000
Olasılık Oranı	41,132	2	0,000
Doğrusal-Doğrusal İlişkilendirme	28,400	1	0,000
Geçerli Vaka Sayısı	241		
a. 2 hücre (%33,3), 5'ten az beklenen sayıya sahiptir. Minimum beklenen sayı 1,83'dür.			

Tablo 3.12’de cinsiyet ile boşanmada kararı kim verdi durumu karşılaştırmasına ait çapraz tablo sunulmuştur. Kadınların karar verdiği 120, erkeklerin karar verdiği 57, ortak karar verilen 61 evlilik olduğu tespit edilmiştir. Yani boşanma kararlarında kadınların bir baskınlığı söz konusudur.

Tablo 3.12. Cinsiyet-Boşanmada Kararı Kim Verdi Durumu Çapraz Tablosu

			Boşanmada Kararı Kim Verdi			Toplam
			Ben	Eşim	Orak	
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	60	4	24	88
		% Cinsiyetiniz	68,2%	4,5%	27,3%	100,0%
		% Kararı Kim Verdi	53,1%	6,3%	39,3%	36,5%
		% Toplam	24,9%	1,7%	10,0%	36,5%
	Erkek	Sayı	53	60	37	153
		% Cinsiyetiniz	34,6%	39,2%	24,2%	100,0%
		% Kararı Kim Verdi	46,9%	93,8%	60,7%	63,5%
		% Toplam	22,0%	24,9%	15,4%	63,5%
Toplam		Sayı	113	64	61	241
		% Cinsiyetiniz	46,9%	26,6%	25,3%	100,0%
		% Kararı Kim Verdi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	46,9%	26,6%	25,3%	100,0%

Tablo 3.13’de cinsiyet ile kadınların çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini düşünüyor musunuz durumu karşılaştırmasına ait çapraz tablo sunulmuştur. Kadınlar, erkekler ve ortalamada %80’den fazla oranda kadının çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiği fikri yaygındır.

Tablo 3.13. Cinsiyet-Kadınların Çalışmasının Hayatın Olağan Durumlarından Biri Haline Geldiğini Düşünüyor Musunuz Durumu Çapraz Tablosu

			Kadınların çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini düşünüyor		Toplam
			Evet	Hayır	
Cinsiyetiniz	Kadın	Sayı	74	13	88
		% Cinsiyetiniz	84,1%	14,8%	100,0%
		% Düşünüyor musunuz	37,4%	34,2%	36,5%
		% Toplam	30,7%	5,4%	36,5%
	Erkek	Sayı	124	25	153
		% Cinsiyetiniz	81,0%	16,3%	100,0%
		% Düşünüyor musunuz	62,6%	65,8%	63,5%
		% Toplam	51,5%	10,4%	63,5%
Toplam		Sayı	198	38	241
		% Cinsiyetiniz	82,2%	15,8%	100,0%
		% Düşünüyor musunuz	100,0%	100,0%	100,0%
		% Toplam	82,2%	15,8%	100,0%

Yapılan diğer çapraz tablo analizi ve ki kare testi neticesinde cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmayan sorular:

- ◆ Boşanma öncesinde aile yapınız nasıldı?
- ◆ Boşandığınız eşinizden kaç çocuğunuz var?
- ◆ Eşinizin ve sizin ailelerinizin evlilik ilişkinize müdahalesi oldu mu?
- ◆ Kadının para kazanması kadının daha özgür davranacağı algısını oluşturuyor muydu?
- ◆ Kadının çalışıyor olmasının ve sosyal statüsünün kadının boşanma kararını vermesinde etkisi oldu mu?
- ◆ Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatında uzun saatler mesai yapmasının aile içi huzuru olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?
- ◆ Erkeğin işsiz olması boşanmaya neden olmaktadır.

Yapılan diğer çapraz tablo analizi ve ki kare testi neticesinde cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşan sorular:

- ◆ Boşandığınız eşinizle evlenmeye ne kadar sürede karar verdiniz? arasında ilişki anlamlı bulunmuştur.

- ◆ Evlilik birliğindeki erkek kadının çalışmasını ahlaki-örfi bir zaaf olarak görüyor muydu?
- ◆ Evlilik birliğinde kadının çalışma isteği eşi tarafından baskılanıyor muydu?
- ◆ Boşanmış bir kadını nasıl değerlendirirsiniz?
- ◆ Sizce boşanmanızdaki en önemli neden hangisidir?
- ◆ Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
- ◆ Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
- ◆ Bir kadının öncelikli görevleri evine ve ailesine karşı olan sorumluluklarıdır.

3.4. Ölçek Skor Hesaplama

Karşılaştırmak üzere analizlerde kullanılmak için boşanma nedenleri ölçeği ile esnek çalışma ölçeği ortalamaları hesaplanmıştır. 1'in "Kesinlikle Katılıyorum", 5'in "Kesinlikle Katılmıyorum" seçimini ifade ettiği düşünüldüğünde; 2,5 değeri "kararsızlık", 2,5-5 arası değerler "katılmama", 1-2,5 arası değerler de "katılma" durumunu ağırlıklı olarak ifade etmektedir. Genel ortalamaya bakıldığında ise boşanma nedenleri ölçeği ortalamasının 3,05 olarak gerçekleştiği, bu değer ile kişilerin "kararsız" ile "katılmıyorum" arasında olduğu; sadece kadınlar tarafından cevaplanan esnek çalışma ölçeği ortalamasının 2,11 olarak gerçekleştiği, bu değer ile kişilerin "kararsız" ile "katılıyorum" arasında olduğu tespit edilmiştir.

3.5. Anketin Güvenilirlik Analizi

Güvenirlik (Reliability) tutarlılığın hesaplanmasıdır. Araştırmada veri toplamak için aynı araç, aynı örneklem kitlesine benzer koşullarda tekrar uygulandığında yine benzer sonuçların elde edilmesi ölçüm aracının güvenilir olduğunu gösterir. Güvenilirlik analizi, daha önceden belirlenmiş bir ölçek türüne göre hazırlanmış ankete verilen yanıtların

tutarlılığını ölçer. Burada tutarlılıktan kasıt, sadece ölçeğe uygun olarak sıralanabilir (ordinal scale) yanıtlar içeren sorulara verilen yanıtların tutarlılığıdır.

SPSS programı aracılığı ile yapılan güvenilirlik analizinde boşanma nedenleri ölçeği için Cronbach's Alpha değeri 0,913 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla, boşanma nedenleri ölçeğinin güvenilirliği %91,3 olarak belirlenmiştir. Esnek çalışma ölçeği için Cronbach's Alpha değeri 0,992 olarak hesaplanmış, ölçeğin güvenilirliği %99.2 olarak belirlenmiştir. 3. ve 4. bölümde sunulan ilgili toplam 19 soru için katılımcılar tarafından verilen cevaplar ile standart sapmaları Tablo 3.14'dedir.

Tablo 3.14. Ortalama ve Standart Sapmalar

Ölçek	Soru	Ortalama	Std. Sapma
Boşanma Nedenleri Ölçeği	Çiftlerden birisinin evini ihmal etmesi, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi boşanmaya neden olmaktadır	2,21	1,633
	İçki, kumar gibi alışkanlıklar önemli boşanma nedenlerindendir	2,03	1,648
	Evliliğin devamı için bütün imkanlar kullanıldıktan sonra boşanma son çare olarak düşünülmelidir	2,19	1,675
	Erkeğin işsiz olması boşanmaya neden olmaktadır	2,53	1,681
	Eşlerin birbirlerinin fikirlerine saygı göstermemesi boşanmaya neden olmaktadır	2,23	1,603
	Boşanmada ekonomik yetersizlik önemli bir faktördür	2,41	1,654
	Erkek/Kadın eşine sözlü şiddet (küfür, hakaret vb.) uygularsa çiftler boşanmalıdır	2,38	1,662
	Erkek/Kadın eşine fiziksel şiddet uygularsa çiftler boşanmalıdır	2,19	1,665
	Bir kadın tek başına yaşamakta zorlanabileceği için, nedeni ne olursa olsun boşanmamalıdır	3,34	1,878
	Kadınların çalışma hayatında başarılı olabilmeleri için evdeki sorumluluklarından fedakârlık etmeleri gerekmektedir	2,98	1,758
	Eğitim almaları ve çalışma hayatında bulunmaları ile ilgili olarak kadınlar üzerinde toplumsal bir baskı bulunmaktadır	2,69	1,795
	Aile yaşamında ev ve çocuk ile ilgili sorumlulukların paylaşılmaması kadın çalışanların mesleki kariyerlerini etkilemektedir	2,48	1,730
	Bir kadının öncelikli görevleri evine ve ailesine karşı olan sorumluluklarıdır	2,42	1,773
	Kadınların çalışması, aile ve çocuklarıyla yeterince ilgilenmemelerine neden olmaktadır	2,68	1,858

Esnek Çalışma Ölçeği	İşyerimde esnek çalışma saatleri olması beni motive eder	4,44	2,217
	Esnek çalışma saatleri uygulaması çocuk ve ev bakımı açısından olumludur	4,49	2,183
	Çalışma saatlerinin esnek olması kendime vakit ayıramam için önemlidir.	4,46	2,202
	Çalışma saatlerinin esnek olduğu bir işyerinde çalışmak isterim	4,44	2,209
	Çalışma saatlerinde esneklik sağlanması kadınların çalışma hayatına katılmasını kolaylaştırır	4,42	2,259

Önceden de belirtildiği şekilde bu tabloda da boşanma nedenleri ölçeği ortalamalarının “kararsız” ile “katılıyorum” arasında olduğu; sadece kadınlar tarafından cevaplanan esnek çalışma ölçeği ortalamalarının “kararsız” ile “katılıyorum” arasında olduğu tespit edilmiştir.

3.6. Veri Keşfi ve Görselleştirme (Betimleyici (Descriptive) Analiz ve Normallik Testleri)

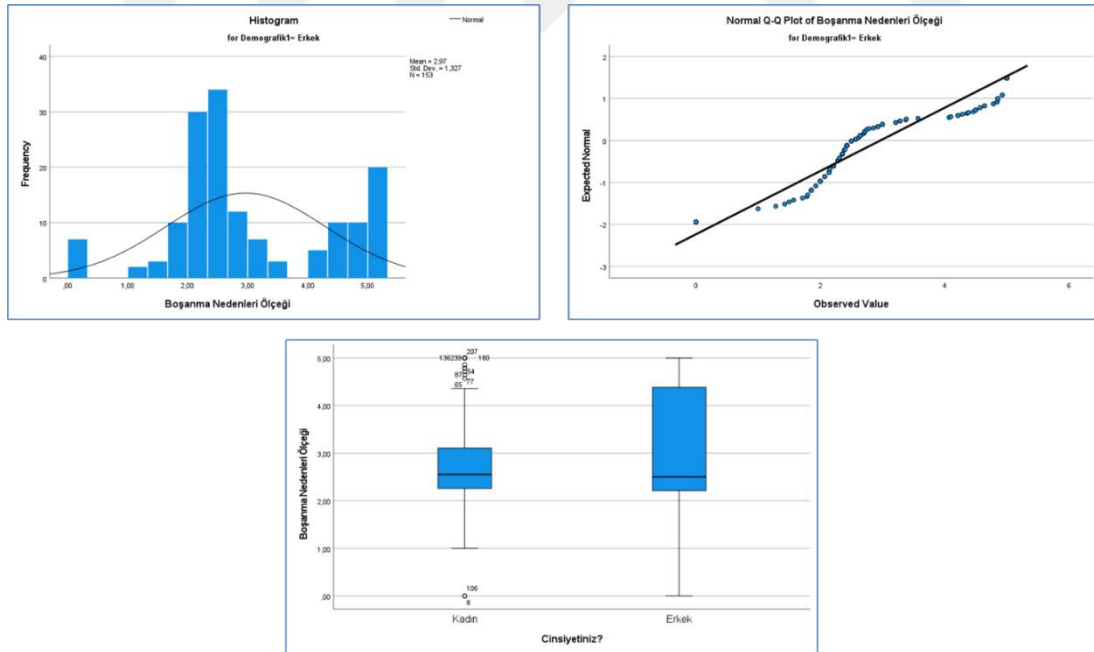
Cinsiyete göre boşanma nedenleri ölçeği durumunu belirlemek için yapılan betimleyici analizde hesaplanan skor ortalaması, medyan, varyans, standart sapma, minimum/maksimum değerler, aralık ile çarpıklık (skewness) değeri ve basıklık (kurtosis) değeri Tablo 3.15’dedir. Verilerimizin normal dağılıma uyduğunu söyleyebilmek için, çarpıklık ve basıklık değerlerinin Tabachnick and Fidell’e (Tabachnick ve Fidell, 2013) göre (-1,5) – (+1,5), George ve Mallery’e (George ve Mallery, 2010) göre ise (-2,0) – (+2,0) aralığında olması gerekmektedir. Fisher basıklık ve çarpıklık değeri (Terzi, 2019) ise (-3,0) – (+3,0) aralığını normal dağılım için yeterli saymaktadır. Yapılan analizde hem kadın hem erkek için boşanma nedenleri ölçeğinin normal dağılıma uyduğu görülmüştür.

Tablo 3.15. Betimleyici Analiz (Cinsiyete Göre Boşanma Nedenleri)

		İstatistik	Std. Hata
Boşanma Nedenleri (Kadın)	Ortalama	2,8775	0,12372
	Medyan	2,5549	
	Varyans	1,347	
	Std. Sapma	1,16055	

	Minimum	0,00	
	Maksimum	5,00	
	Aralık	5,00	
	Çarpıklık	0,521	0,257
	Basıklık	0,031	0,508
Boşanma Nedenleri (Erkek)	Ortalama	2,9674	0,10727
	Medyan	2,5000	
	Varyans	1,761	
	Std. Sapma	1,32687	
	Minimum	,00	
	Maksimum	5,00	
	Aralık	5,00	
	Çarpıklık	0,118	0,196
	Basıklık	-0,518	0,390

Boşanma nedenleri değerlendirme ölçeğinin dağılımını gösteren örnek histogram, Q-Q ve kutu (box) grafikleri aşağıda görülmektedir (Grafik 3.2). Histogramda görülen (siyah) çizgi normal dağılım çizgisidir.

Grafik 3.2. Histogram, Q-Q ve Box Grafikleri (Stres Skoru)

Q-Q grafiğinde, regresyon çizgisi etrafında gözlemlerimiz derli toplu şekilde dağıldığı görülmektedir. Kadınların boşanma nedenlerine ilişkin cevaplarında aykırı değer

(outlier) veya uç (extreme) değerler olduğu (54, 65, 77, 87, 136, 180, 207 ve 239. katılımcı), erkeklerin cevapların olmadığı da kutu grafiğinden tespit edilmiş, verilerin belirli bir alanda toplandığı görüşmüştür.

Benzer şekilde cinsiyete göre esnek çalışma ölçeği durumunu belirlemek için yapılan betimleyici analizde hesaplanan skor ortalaması, medyan, varyans, standart sapma, minimum/maksimum değerler, aralık ile çarpıklık değeri ve basıklık değeri Tablo 3.16'dadır.

Tablo 3.16. Betimleyici Analiz (Cinsiyete Göre Esnek Çalışma Ölçeği)

		İstatistik	Std. Hata
Esnek Çalışma (Kadın)	Ortalama	2,0818	0,16984
	Medyan	1,7000	
	Varyans	2,539	
	Std. Sapma	1,59327	
	Minimum	0,00	
	Maksimum	6,00	
	Aralık	6,00	
	Çarpıklık	1,039	0,257
	Basıklık	0,035	0,508

Yapılan analizde çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ile +1,5 aralığında olduğundan kadınlar (erkekler bu ölçeği cevaplamamıştır) için esnek çalışma ölçeğinin normal dağılıma uyduğu görülmüştür.

3.7. T Testi

T testi, istatistikte sıklıkla kullanılan parametrik bir testtir. Veri setinin normallik, varyans eşitliği gibi ön koşulları sağlaması gerekir. Parametrik bir test olduğu için de ortalamaları karşılaştırmaya yönelik bir testtir. Üç tür t testi bulunmaktadır: tek örneklem/tek grup t testi, bağımsız örneklem/bağımsız gruplar t testi ve bağımlı örneklem/bağımsız gruplar t testi. Çalışmamızda, sosyal bilimlerde en sık kullanılan tür olan bağımsız t testini (Tablo 3.17) kullanacağız. Bir değişkenin farklı gruplar arasında

değişip değişmediğini test ederiz. Örnek olarak kadın ve erkekler arasındaki farkı test edelim. Buradaki hipotezlerimiz:

H_0 : Kadın ve erkek arasında boşanma nedenleri bakımından fark yoktur.

H_1 : Kadın ve erkek arasında boşanma nedenleri bakımından fark vardır.

Test sonuçlarına göre 88 kadın ve 153 erkek olduğu, kadınlarda boşanma nedenleri ortalaması 2,8775 iken erkeklerde 2,9674 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.17. T Testi Sonuçları (Cinsiyet-Boşanma Nedenleri)

		Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Std. Sapma		Std. Hata Ortalama					
Boşanma Nedenleri Ölçeği		Erkek	88	2,8775	1,16055		0,12372					
		Kadın	153	2,9674	1,32687		0,10727					
				Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-testi						
				F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
											Alt sınır	Üst sınır
Boşanma Nedenleri	Varyansların homojen olması varsayımı			4,221	0,041	-0,529	239	0,597	-0,08988	0,16976	-0,42429	0,24454
	Varyansların homojen olmaması varsayımı					-0,549	201,730	0,584	-0,08988	0,16375	-0,41275	0,23300

Levene testi anlamlılık değerine baktığımızda değer 0.05'ten küçük olduğu için varyansların homojen olmaması varsayımı kabul edilir ve o satırdaki ikinci anlamlılık değerine bakılır. Bu değer (0,584) de 0.05'ten büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Diğer bir ifadeyle, kadın ve erkekler arasında boşanma nedenleri bakımından fark yoktur.

İkinci olarak boşanmaya ilişkin durum ile boşanma nedenlerini test edelim (Tablo 3.18). Buradaki hipotezlerimiz:

H_0 : Boşanmış ve tekrar evlenmiş kişiler arasında boşanma nedenleri bakımından fark yoktur.

H_1 : Boşanmış ve tekrar evlenmiş kişiler arasında boşanma nedenleri bakımından fark vardır.

Test sonuçlarına göre 190 boşanmış ve 51 tekrar evlenmiş kişi olduğu, boşanan kişilerde boşanma nedenleri ortalaması 2,9206 iken tekrar evlenmiş olanlarda 2,9866 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.18. T Testi Sonuçları (Boşanmaya İlişkin Durum-Boşanma Nedenleri)

		Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalama				
Boşanma Nedenleri Ölçeği		Boşanmış	190	2,9206	1,24011	0,08997				
		Tekrar evlenmiş	51	2,9866	1,37407	0,19241				
		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için t-testi						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Std. Hata Fark	Farkın %95 Güven Aralığı	
								Alt sınır	Üst sınır	
Boşanma Nedenleri	Varyansların homojen olması varsayımı	1.95	0.16	-0,33	239	0,742	-0,07	0,02	-0,46	0,328
	Varyansların homojen olmaması varsayımı			-0,31	73,33	0,757	-0,07	0,212	-0,49	0,357

Levene testi anlamlılık değerine baktığımızda değer 0.05'ten büyük olduğu için varyansların homojen olması varsayımı kabul edilir ve o satırdaki ikinci anlamlılık değerine bakılır. Bu değer (0,742) de 0.05'ten büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Diğer bir ifadeyle, boşanmış ve tekrar evlenmiş kişiler arasında boşanma nedenleri bakımından fark yoktur.

3.8. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Normal dağılımlı bir seride üç ve daha fazla bağımsız ortalama arasındaki farkın manidarlığının hesaplanmasında kullanılır. ANOVA tek başına üç veya daha fazla grubun aritmetik ortalamalarını kümülatif olarak karşılaştırır; bu karşılaştırmalardan en az birisi anlamlı olduğunda ANOVA sonucu da anlamlı bulunur. Bu durumda hipotezlerimiz;

H_0 : Ortalamalar arasında fark yoktur.

H_1 : En az iki ortalama arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 3.19'da boşanılan eşle nasıl evlenildiği ile esnek çalışma ölçeğini incelediğimiz ANOVA testinin sonuçları sunulmuştur. Üç kişi boşanılan eşle nasıl evlenildiği sorusuna cevap vermemiştir. Ortalamalar incelendiğinde, boşanmış kadınlarda esnek çalışma ölçek ortalamasının, tekrar evlenmiş kadınlara kıyasla göreceli daha fazla olduğu, varyansların homojenlik testinde ortalamaya dayalı anlamlılık değeri $0,000 < 0,05$ olduğu için varyansların homojenliğinin sağlanmadığı ifade edilebilir. Gruplar arası anlamlılık değeri ($0,200 > 0,05$) de bize sonucun anlamlı çıkmadığını gösterdiğinden H_0

hipotezimiz kabul edilmiş olmaktadır. Yani esnek çalışma ölçeğine göre oluşan gruplar arasında farklılık olmadığını ifade edebiliriz (Pektaş, 2013). Sonuç anlamlı çıkmadığından ikili karşılaştırma (Post Hoc) testleri yapılmasına ihtiyaç kalmamıştır.

Tablo 3.19. ANOVA Test Sonuçları (Boşanılan Eşle Nasıl Evlenildiği-Esnek Çalışma)

Betimleyici								
Esnek Çalışma								
	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Boş	3	6	0	0	6	6	6	6
Boşanm	78	4,82	1,962	0,222	4,376	5,26	0	6
Tekrar Evlenmiş	160	4,42	2,197	0,174	4,078	4,764	0	6
Toplam	241	4,57	2,12	0,137	4,3	4,838	0	6
Varyansların Homojenlik Testi								
					Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
Esnek Çalışma	Ortalamaya dayalı				10,43	2	238	0,00
	Medyana dayalı				1,62	2	238	0,20
	Medyan'a dayalı ve ayarlanmış df ile				1,62	2	233,582	0,20
	Düzenlenmiş ortalamaya göre				8,69	2	238	0,00
ANOVA								
Esnek Çalışma								
		Kareler Toplamı	df	Ortalamanın Karesi	F	Sig.		
Gruplar Arası		14,470	2	7,235	1,618	0,200		
Gruplar İçi		1064,063	238	4,471				
Toplam		1078,533	240					

Boşanılan eşle evlenmeye ne kadar sürede karar verildiği ile boşanma nedenleri ölçeğini karşılaştırdığımız ANOVA testinin sonuçları Tablo 3.20’de sunulmuştur. Dört kişi boşanılan eşle evlenmeye ne kadar sürede karar verildiği sorusuna cevap vermemiştir. Ortalamalar incelendiğinde, evlenmeden önce karar vermek için ne kadar çok zaman geçmişse ortalamaların da buna paralel olarak arttığı, varyansların homojenlik testinde ortalamaya dayalı anlamlılık değeri $0,821 > 0,05$ olduğu için varyansların homojenliğinin sağlandığı ifade edilebilir. Gruplar arası anlamlılık değeri ($0,654 > 0,05$) de bize sonucun anlamlı çıkmadığını gösterdiğinden H_0 hipotezimiz kabul edilmiş olmaktadır. Yani boşanma nedenleri ölçeğine göre oluşan gruplar arasında farklılık olmadığını ifade

edebiliriz. Sonuç anlamlı çıkmadığından ikili karşılaştırma testleri yapılmasına ihtiyaç kalmamıştır.

Tablo 3.20. ANOVA Test Sonuçları (Boşanılan Eşle Evlenmeye Ne Kadar Sürede Karar Verildiği-Boşanma Nedenleri)

Betimleyici								
Boşanma Nedenleri								
	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Boş	4	2,8462	1,45199	0,72600	,5357	5,1566	1,86	5,00
3 ay	72	2,8903	1,37689	0,16227	2,5668	3,2139	0,00	5,00
4-12 ay	94	2,8289	1,19316	0,12307	2,5845	3,0733	0,00	5,00
1-3 yıl	43	3,0842	1,27159	0,19392	2,6929	3,4755	0,00	5,00
3 yıldan çok	28	3,1860	1,21785	0,23015	2,7138	3,6582	1,50	5,00
Toplam	241	2,9346	1,26695	0,08161	2,7738	3,0953	0,00	5,00
Varyansların Homojenlik Testi								
					Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
Boşanma Nedenleri	Ortalamaya dayalı				0,382	4	236	0,821
	Medyana dayalı				0,396	4	236	0,812
	Medyan'a dayalı ve ayarlanmış df ile				0,396	4	231,012	0,812
	Düzenlenmiş ortalamaya göre				0,452	4	236	0,771
ANOVA								
Boşanma Nedenleri								
		Kareler Toplamı	df	Ortalamanın Karesi		F	Sig.	
Gruplar Arası		3,955	4	0,989		0,612	0,654	
Gruplar İçi		381,284	236	1,616				
Toplam		385,239	240					

Kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi ile boşanma nedenleri ölçeği karşılaştırması Tablo 3.21’de sunulmuştur. 40 kişi kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi sorusuna cevap vermemiştir. Ortalamalar incelendiğinde, küçükten büyüğe sırasıyla; yüksek statü elde etmek, aile ekonomisine katkı sağlamak, daha lüks yaşama ulaşmak ve boş zamanı değerlendirmek için kadınların çalıştığı tespit edilmiştir. Varyansların homojenlik testinde ortalamaya dayalı anlamlılık değeri $0,054 > 0,05$ olduğu

için varyansların homojenliğinin sağlandığı ifade edilebilir. Gruplar arası anlamlılık değeri (0,009<0,05) de bize sonucun anlamlı olduğunu gösterdiğinden H_0 hipotezimiz reddedilmiş olmaktadır. Yani boşanma nedenleri ölçeğine göre oluşan gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu ifade edebiliriz. Sonuç anlamlı çıktığından ikili karşılaştırma testlerine ihtiyaç vardır.

Tablo 3.21. ANOVA Test Sonuçları (Kadının Çalışma Hayatına Katılmasının Sebebi-Boşanma Nedenleri)

Betimleyici								
Boşanma Nedenleri								
	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Min.	Maks.
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Boş	40	2,8421	1,16932	0,18489	2,4681	3,2160	0,00	5,00
Aile ekonomisin	81	2,8581	1,28175	0,14242	2,5747	3,1415	0,00	5,00
Daha lüks yaşam için	36	2,9564	1,45936	0,24323	2,4627	3,4502	0,00	5,00
Yüksek statü elde etmek için	51	2,6550	1,14023	0,15966	2,3343	2,9757	0,00	5,00
Boş zamanı değerlendirmek için	33	3,6425	1,11214	0,19360	3,2482	4,0368	1,71	5,00
Toplam	241	2,9346	1,26695	0,08161	2,7738	3,0953	0,00	5,00
Varyansların Homojenlik Testi								
					Levene İstatistik	df1	df2	Sig.
Boşanma Nedenleri		Ortalamaya dayalı			2,362	4	236	0,054
		Medyana dayalı			1,693	4	236	0,152
		Medyan'a dayalı ve ayarlanmış df ile			1,693	4	215,364	0,153
		Düzenlenmiş ortalamaya göre			2,432	4	236	0,048
ANOVA								
Boşanma Nedenleri								
		Kareler Toplamı	df	Ortalamanın Karesi	F	Sig.		
Gruplar Arası		21,357	4	5,339	3,463	0,009		
Gruplar İçi		363,882	236	1,542				
Toplam		385,239	240					

Varyansların homojenliğinin sağlandığından ikili karşılaştırma testlerinden Bonferroni kullanılmıştır. Bu testin sonuçları Tablo 3.22’de sunulmuştur. Anova testinde grupların anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmişti; ikili karşılaştırma testinde ise hangi grupların farklılaştığı tespit edilmiştir.

Tablo 3.22. Post Hoc Test Sonuçları (Kadının Çalışma Hayatına Katılmasının Sebebi-Boşanma Nedenleri)

(I) Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi neydi?	(J) Evlilik birliğindeki kadının çalışma hayatına katılmasının sebebi neydi?	Ortalama Farkı (I-J)	Std. Hata	Anlamlılık
Boş	Aile ekonomisine katkı için	-0,01605	0,23996	1,000
	Daha lüks yaşam için	-0,11437	0,28527	1,000
	Yüksek statü elde etmek için	0,18708	0,26226	1,000
	Boş zamanı değerlendirmek için	-0,80042	0,29201	0,066
Aile ekonomisine katkı için	Boş	0,01605	0,23996	1,000
	Daha lüks yaşam için	-0,09832	0,24873	1,000
	Yüksek statü elde etmek için	0,20312	0,22196	1,000
	Boş zamanı değerlendirmek için	-0,78438	0,25643	0,025
Daha lüks yaşam için	Boş	0,11437	0,28527	1,000
	Aile ekonomisine katkı için	0,09832	0,24873	1,000
	Yüksek statü elde etmek için	0,30144	0,27030	1,000
	Boş zamanı değerlendirmek için	-0,68606	0,29925	0,228
Yüksek statü elde etmek için	Boş	-0,18708	0,26226	1,000
	Aile ekonomisine katkı için	-0,20312	0,22196	1,000
	Daha lüks yaşam için	-0,30144	0,27030	1,000
	Boş zamanı değerlendirmek için	-0,98750*	0,27741	0,004
Boş zamanı değerlendirmek için	Boş	0,80042	0,29201	0,066
	Aile ekonomisine katkı için	0,78438	0,25643	0,025
	Daha lüks yaşam için	0,68606	0,29925	0,228
	Yüksek statü elde etmek için	0,98750*	0,27741	0,004
Ortalama fark 0,005 düzeyinde anlamlıdır.				

Tablonun en altında bulunan 0,005 yeni anlamlılık değeridir. Bu nedenle $0,004 < 0,005$ olduğundan sadece iki grup arasında anlamlı bir farklılaşmadan söz edilebilir. Kadınların yüksek statü elde etmek için işe girdiğini belirten grupla, boş zamanını

değerlendirmek için işe girdiğini belirten grup arasında boşanma nedenleri açısından anlamlı bir farklılık oluşmuştur.

3.9. Korelasyon Analizi

İki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki ya da daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Amaç, bağımsız değişken değiştiğinde (x), bağımlı değişkenin ne yönde değişeceğini görmektir. Her iki değişkenin sürekli olması ve normal dağılması gerekmektedir. Analiz sonucunda, doğrusal ilişki olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesi, korelasyon katsayısı ile hesaplanır. Korelasyon katsayısı “r” ile gösterilir ve -1 ile +1 arasında değerler alır. Korelasyon değerine göre değişkenler arası ilişkinin durumu Tablo 3.23’de sunulmuştur.

Tablo 3.23. Korelasyon Değeri-İlişki Durumu

r	İlişki
0,00 – 0,25	Çok zayıf
0,26 – 0,49	Zayıf
0,50 – 0,69	Orta
0,69 – 0,89	Yüksek
0,90 – 1,00	Çok yüksek

H_0 : Değişkenler arasında ilişki yoktur.

H_a : Değişkenler arasında ilişki vardır.

$p < 0,05$ ise H_a kabul edilir, $p > 0,05$ ise H_0 kabul edilir.

Verilerimiz normal dağılıma uyduğundan Pearson korelasyon analizi tipini seçtik. Boşanma nedenleri ölçeği ile esnek çalışma ölçeği üzerine yaptığımız analiz sonucunda (Tablo 3.24) korelasyon katsayımız 0,161 olarak hesaplandı.

Bu değer pozitif olması bize, boşanma nedenleri ölçeği ile esnek çalışma ölçeği arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 3.23 ile kıyasladığımızda da

ilişkinin “Çok Zayıf” olduğu sonucuna varılmaktadır. $p= 0,013<0,05$ olduğundan. “Ha: Değişkenler arasında ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.24. Korelasyon Sonuçları (Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma)

		Boşanma Nedenleri	Esnek Çalışma
Boşanma Nedenleri	Pearson Korelasyon	1	0,161
	Sig. (2-tailed)		0,013
	N	241	241
Esnek Çalışma	Pearson Korelasyon	0,161	1
	Sig. (2-tailed)	0,013	
	N	241	241

Eğitim durumu ile evlenme öncesi karar süresi için yaptığımız analiz sonucunda (Tablo 3.25) korelasyon katsayımız 0,024 olarak hesaplandı. Bu değer pozitif olması bize, iki soru arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 3.23 ile kıyasladığımızda da ilişkinin “Çok Zayıf” olduğu sonucuna varılmaktadır. $p= 0,707>0,05$ olduğundan. “H₀: Değişkenler arasında ilişki yoktur” hipotezi kabul edilmiştir. Yani eğitim düzeyinin artması evlenme öncesi karar süresini artırmamakta ya da düşmesi karar süresini düşürmemektedir.

Tablo 3.25. Korelasyon Sonuçları (Eğitim Durumu-Evlenme Öncesi Karar Süresi)

		Eğitim Durumu	Evlenme Öncesi Karar Süresi
Eğitim Durumu	Pearson Korelasyon	1	0,024
	Sig. (2-tailed)		0,707
	N	241	241
Evlenme Öncesi Karar Süresi	Pearson Korelasyon	0,024	1
	Sig. (2-tailed)	0,707	
	N	241	241

Çocuk sayısı ile gelir ortalaması ilişkisi üzerine yaptığımız analiz sonucu Tablo 3.26’dadır. Korelasyon katsayısı -0,018 olarak hesaplanmıştır. Bu değerin negatif olması, çocuk sayısı ile gelir ortalaması arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Tablo 21 ile kıyasladığımızda da ilişkinin “Çok Zayıf” olduğu sonucuna varılmaktadır. $p=0,781>0,05$ olduğundan. “ H_0 : Değişkenler arasında ilişki yoktur” hipotezi kabul edilmiştir. Korelasyon katsayısı (-0,018) çok küçük olduğundan aralarındaki ilişki yok denecek kadar zayıftır.

Tablo 3.26. Korelasyon Sonuçları (Çocuk Sayısı-Gelir Ortalaması)

		Çocuk Sayısı	Gelir Ortalaması
Çocuk Sayısı	Pearson Korelasyon	1	-0,018
	Sig. (2-tailed)		0,781
	N	241	241
Gelir Ortalaması	Pearson Korelasyon	-0,018	1
	Sig. (2-tailed)	0,781	
	N	241	241

Yaş ile evlilik süresi üzerine yaptığımız analiz sonucunda (Tablo 3.27) korelasyon katsayımız 0,397’dir. Bu değerin pozitif olması bize, yaş ile evlilik süresi arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.27. Korelasyon Sonuçları (Yaş-Evlilik Süresi)

		Yaş	Evlilik Süresi
Yaş	Pearson Korelasyon	1	0,397
	Sig. (2-tailed)		0,000
	N	241	241
Evlilik Süresi	Pearson Korelasyon	0,397	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	N	241	241

Tablo 3.23 ile kıyasladığımızda da ilişkinin “Zayıf” olduğu sonucuna varılmıştır. $p=0,000<0,05$ olduğundan. “ H_a : Değişkenler arasında ilişki vardır” hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifade ile yaş arttıkça evlilik süresi de artmakta, azaldıkça evlilik süresi de azalmaktadır.

3.10. Regresyon Analizi

Bir bağımlı değişken ile bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkinin matematiksel eşitlik ile açıklanması sürecidir. Biz çalışmamızda basit doğrusal regresyon türünü kullanacağız. Regresyonda kullanılan eşitlik 4.1:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x + \epsilon \quad (3.1)$$

y = eğitim durumu (bağımsız değişken) ve x = boşanma nedenleri (bağımlı değişken) olarak analiz edilecektir (Alpar, 2017). Hipotezlerimiz:

H₀: Eğitim durumu ile boşanma nedenleri arasında doğrusal bir ilişki yoktur.

H_a: Eğitim durumu ile boşanma nedenleri arasında doğrusal bir ilişki vardır.

p < 0.05 ise H_a kabul edilir, p > 0.05 ise H₀ kabul edilir.

Yapılan regresyon neticesinde ve oluşturulan grafikte (Grafik 3.3) regresyon eşitliğimizin (4.2):

$$y = 3,62 - 0,18x \quad (3.2)$$

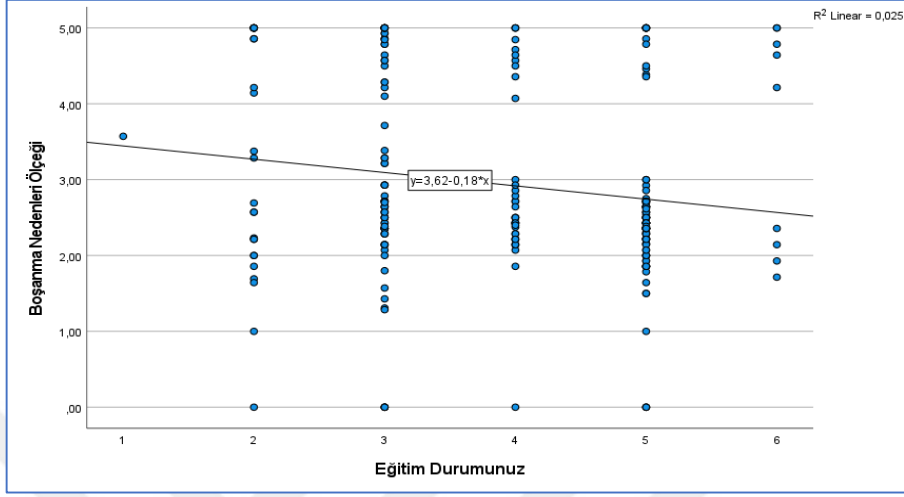
olduğu belirlenmiştir. Dolayısı ile $\beta_0 = 3,62$ $\beta_1 = -0,18$ değerlerini almaktadır.

Grafikteki regresyon eğrisinin negatif eğimli olması ve regresyon eşitliğinden yola çıkarak; örneklemdaki eğitim durumu arttıkça boşanma nedenleri ölçeği ortalama değerinin göreceli olarak düştüğü dolayısı ile aralarında negatif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Yapılan regresyon analizine ilişkin veriler Tablo 3.28'dedir. R² değerinin 0,025 olması bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni %2,5 oranında açıkladığını ifade etmektedir. ANOVA bölümündeki regresyon anlamlılık değerinin 0,013 (<0,05) olması ise modelimizin anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Benzer şekilde, katsayılar bölümünde de eğitim durumu anlamlılık değerinin 0,013 olması bize yine modelimizin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu tabloda da $\beta_0 = 3,620$ olarak, eğitim durumu beta katsayısı da -0,175 olarak görülmektedir. Eğitim durumundaki

bir birimlik artışın, boşanma nedenleri ölçeğini (- işaretli olduğundan) 0,175 oranında azalttığını söyleyebiliriz.

Grafik 3.3. Boşanma Nedenleri-Eğitim Durumu Serpilme Diyagramı

Bu bilgiler çerçevesinde $p = 0,013 < 0,05$ olduğundan. “ H_a : Eğitim durumu ile boşanma nedenleri arasında doğrusal bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 3.28. Regresyon Analizi Verileri (Boşanma Nedenleri-Eğitim Durumu)

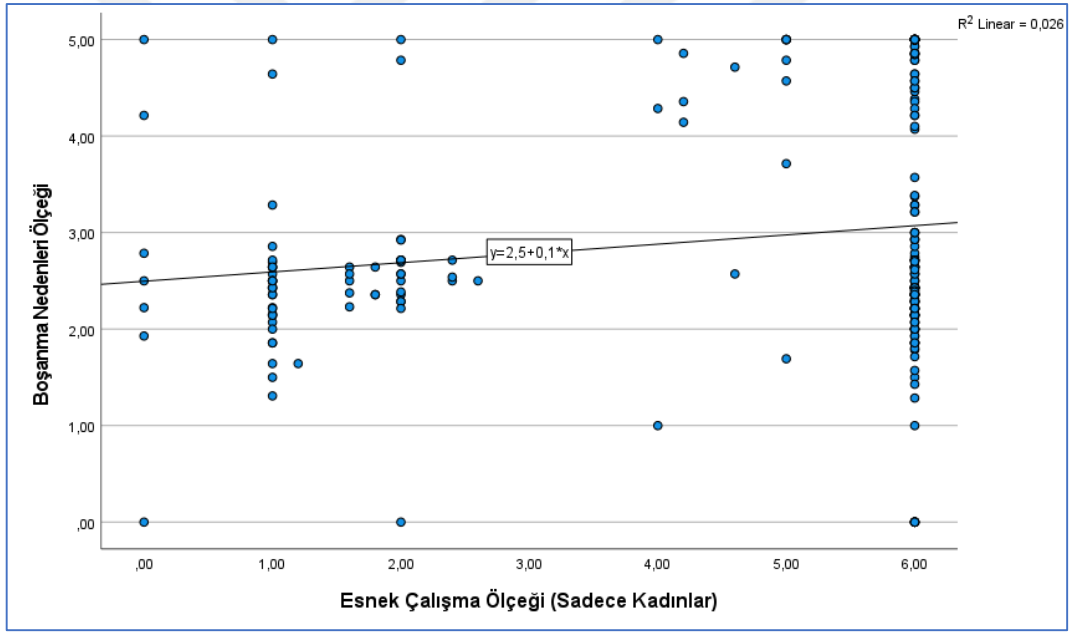
Model Özeti						
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hatası		
1	0,159	0,025	0,021	1,25337		
ANOVA						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
1	Regresyon	9,783	1	9,783	6,228	0,013
	Artık	375,456	239	1,571		
	Toplam	385,239	240			
Katsayılar						
Model		Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	t	Sig.
		B	Std. Hata	Beta		
1	(Sabit)	3,620	0,286		12,643	0,000
	Eğitim Durumu	-0,175	0,070	-0,159	-2,496	0,013

Boşanma nedenleri ölçeği ile esnek çalışma ölçeği ilişkisi üzerine yapılan regresyon neticesinde ve oluşturulan Grafikte 3.4'te regresyon eşitliğimizin (4.3):

$$y = 2,5 + 0,1x \quad (3.3)$$

olduğu belirlenmiştir. Dolayısı ile $\beta_0 = 2,5$ $\beta_1 = 0,1$ değerlerini almaktadır.

Grafikteki regresyon eğrisinin pozitif eğimli olması ve regresyon eşitliğinden yola çıkarak; örneklemdaki esnek çalışma ölçeği ortalama değeri arttıkça boşanma nedenleri ölçeği ortalama değerinin göreceli olarak arttığı dolayısı ile aralarında pozitif bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3.4. Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma Serpilme Diyagramı

Yapılan regresyon analizine ilişkin veriler Tablo 3.29'dadır. R^2 değerinin 0,026 olması bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni %2,6 oranında açıkladığını ifade etmektedir. ANOVA bölümündeki regresyon anlamlılık değerinin 0,013 ($<0,05$) olması ise modelimizin anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Katsayılar bölümünde de eğitim durumu anlamlılık değerinin 0,013 olması bize yine modelimizin anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu tabloda da $\beta_0=2,496$ olarak, esnek

çalışma ölçeği beta katsayısı da 0,096 olarak görülmektedir. Esnek çalışma ölçeği ortalama değerindeki bir birimlik artışın, boşanma nedenleri ölçek ortalamasını %9,6 oranında arttırdığını söyleyebiliriz.

Tablo 3.29. Regresyon Analizi Verileri (Boşanma Nedenleri-Esnek Çalışma)

Model Özeti						
Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hatası		
1	0,161	0,026	0,022	1,25313		
ANOVA						
Model		Kareler Toplamı	df	Ortalama Kare	F	Sig.
1	Regresyon	9,932	1	9,932	6,325	0,013
	Artık	375,307	239	1,570		
	Toplam	385,239	240			
Katsayılar						
Model		Standartlaşmamış Katsayılar		Standartlaşmış Katsayılar	t	Sig.
		B	Std. Hata	Beta		
1	(Sabit)	2,496	0,192		12,992	0,000
	Esnek Çalışma	0,096	0,038	0,161	2,515	0,013

Bu bilgiler çerçevesinde $p = 0,013 < 0,05$ olduğundan. “H_a: Esnek çalışma ile boşanma nedenleri arasında doğrusal bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak Tablo 2’de ortaya koyduğumuz “Kadının çalışması ile yaşanan boşanmalar arasında ilişki vardır” hipotezi yapılan çalışma analizler neticesinde kabul edilmiştir.

SONUÇ BÖLÜMÜ

Geçmişten günümüze hem ekonomik hem de toplumsal yaşamı kadınlar ve erkekler birlikte meydana getirmiştir. Ancak bu iki grubun ekonomik yaşamdaki faal olma durumları ile toplumsal ve ekonomik ilerlemeden faydalanma düzeyleri aynı doğrultuda değildir. Yine de kadınlar toplumsal gelişme için önemli bir konuma sahiptir. İstikrarlı bir ilerleme için kadınların çalışma hayatına katılması gereklidir. Kadınların çalışma hayatına katılması toplumsal hayatta da onların daha fazla yer almasını sağlamaktadır.

Kadınların çalışma hayatında yer almayı istemelerinin nedeni hem iş hem de sosyal hayatta konumlarını arttırmak ve söz sahibi olmaktır. Bu nedenle kadınlar çalışma hayatında daha aktif yer alarak, çalışma hayatında konumlarını yükseltmeyi istemektedirler. Bu da beraberinde bazı olumsuzluklar getirmektedir. Boşanma bu olumsuzlukların başında gelmektedir. Boşanma durumu evrensel bir sorundur. Dünya genelinde yapılan araştırmalarda, boşanma oranlarının ciddi bir şekilde arttığı görülmektedir. Boşanmaların tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de artış göstermesinin nedeni sosyal yapıdaki değişimdir.

Bu çalışmanın amacı ailedeki kadının çalışmasının evliliğe olan etkilerini inceleyerek, çalışmasının beraberinde getirmiş olduğu olumsuz etkileri en aza indirecek şekilde ve özellikle esnek çalışma üzerinde durularak alternatif çözüm önerileri sunmaktır. Literatür taramasında edinilen bilgiler ve istatistiksel veriler temel alınarak hazırlanan ve boşanmış kişilere uygulanan bir anket saha çalışması ile bu bilgiler değerlendirilmiş ve geliştirilmiştir.

Katılımcıların 1/3'ü kadın, 2/3'ü erkektir. Kadınlar ankete katılımında erkeklere kıyasla daha çekimser davranmışlardır. En çok 35-44 yaş arası ve lisans mezunu katılımcının bulunduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu kentlerde yaşamakta, kamuda veya özelde çalışmaktadır. Örneklemenin 1/3'ü asgari ücret ve altında maaş aldığını, 142 kişi de asgari ücretten fazla ama 10 bin liradan az maaş aldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların 190'ı boşanmış, 51'i ise boşanıp yeniden evlenmiş kişilerdir. Boşanma öncesinde ailelerin çoğunluğunun çekirdek aile yapısında olduğu, %66,39'unun

tanışarak, geri kalanının ise görücü usulü ile evlendiği tespit edilmiştir. Bu analiz, önceden ifade ettiğimiz; “Türkiye’de flört evresi sonrası evlenenlerin, görücü usulü ile evlenmiş çiftlere göre boşanma oranı daha yüksektir” tespitinin de teyidini oluşturmaktadır.

Boşandığında hiç çocuğu olmayan 89, bir çocuğu olan 84, iki çocuğu olan 70, üç çocuğu olan 20 ve 4 ya da daha çok çocuğu olan 6 kişi mevcuttur. Evlilik birliğinde çocuğun varlığı ve sayısı çiftlerin boşanma düşüncelerini etkilemektedir.

Eşinin veya kendi ailesinin evliliklerine müdahalesini olmadığını ifade eden 89 kişiye (%36,93) karşılık en çok müdahalenin ekonomik konularda olduğunu 32 kişi ifade etmiştir.

Kadın eşlerin evlenmeden önce çalışmadığı 120 kişi tarafından belirtilmiş, 89 kadının tam zamanlı, 31 kadının ise diğer şekillerde çalıştığı tespit edilmiştir. Evliliğin ardından 97 ailede kadın çalışmaya devam etmiştir. Evliliklerde erkeğin ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak gördüğü 78 kişi tarafından ileri sürülmüş, 158 kişi tarafından reddedilmiştir. Ankete katılanların çoğunun erkek olduğu göz önünde bulundurulursa bu sonuç normal karşılanabilir.

Evliliklerde paranın idaresi çoğunlukla erkekte veya ortak idarede olduğu, çok az ailede kadının kontrolde olduğu belirlenmiştir. Evlilik birliğinde erkeğin kadının çalışmasını ahlaki-örfi bir zaaf olarak gördüğü %28,63, kadının çalışma isteğinin eşi tarafından baskılandığı %20,3, kadının para kazanması neticesinde kadının daha özgür davranacağı algısı %63,49 oranında tespit edilmiştir.

Boşanmada kararını kimin verdiği araştırıldığında kadınların karar verdiği 120, erkeklerin karar verdiği 57, ortak karar verilen 61 evlilik olduğu tespit edilmiştir. Boşanma kararlarında kadınların daha baskın oldukları görülmektedir.

Boşanma sonrasında nafaka almayan kadın oranı beklenilenin aksine %52,28 olarak ve alandan daha fazla almayan kadın varlığı ile belirlenmiştir. 24 kişi boşandıktan sonra ruhsal olarak rahatsızlandığını belirtmiştir. Boşanan kadınların %49,38’i çalışarak, diğerleri ise nafaka, yardım vb. desteklerle geçimini sağlamaktadır.

Boşanmış bir kadın için üzüldüğünü söyleyen 54, bu durumu uygun görmediğini söyleyen 25 ve diğer kadınlardan ayırt etmem diyen 161 kişi olmuştur. Bu tespit bile başlı başına kadının erkeklerle bir görülmediğinin açık ifadesini teşkil etmektedir. Boşanmalardaki en önemli nedenin ailelerin etkisi ve ikinci sırada aldatma olduğu

görülmektedir. Kadının çalışıyor olması boşanmaları etkileyen faktörler arasında daha gerilerde yerini almaktadır. Kadının çalışıyor olmasının ve sosyal statüsünün kadının boşanma kararını vermesinde etkisi oldu mu sorusuna yaklaşık aynı sayıda evet ve hayır cevabı verilmiştir. Katılımcıların %82,16'ı kadınların günümüz toplumunda çalışmasının hayatın olağan durumlarından biri haline geldiğini ifade etmiştir.

Erkeklerin kadınlara nazaran daha güçlü ve statü olarak daha yukarda olması gerektiğini düşünen ve düşünmeyen kişi sayısı yaklaşık aynıdır. 163 kişi, kadının çalışma hayatında uzun saatler mesai yapmasının aile içi huzuru olumsuz etkilediğini düşünmekle birlikte 59 kişi karşı görüşte bulunmaktadır. En çok boşanma 1-5 yıl evli insanlar arasında gerçekleşmiş, ilk yıl boşanma oranı %12,86 olarak tespit edilmiştir.

Yapılan analizlerde, erkeklerde tekrar evlenme oranı kadınların yaklaşık iki katı olarak hesaplanmıştır. Cinsiyet-boşanma durumu (boşanmış, tekrar evlenmiş) arasında ilişki olduğu, diğer bir ifade ile cinsiyete göre boşanma durumunun anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Kadınların %70,5'i, erkeklerin %64,1'i, tanışarak evlenmiş, toplam sayının %32,4'ü ise görücü usulü ile evlenmiştir. Bu çerçevede, tanışarak evlenen insanlarda boşanma oranının, görücü usulü ile evlenenlere kıyasla iki kattan fazla olduğu söylenebilir. Dolayısı ile analizlerde cinsiyet ile boşanılan eşle nasıl evlenildiği arasında ilişki tespit edilmiştir.

Benzer şekilde erkeğin ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak kullandığına yönelik kadın ve erkekler arasında görüş ayrılığı olduğu belirlenmiştir. "Erkek ekonomik gücü bir hükmetme aracı olarak görüyordu" fikrinin kadınlarda yaygın olarak kabul gördüğü ifade edilebilir. Boşanmalara karar veren tarafın ise kadın ağırlıklı olması, yani boşanma kararlarında kadınların bir baskınlığı söz konusudur.

Yapılan T testleri neticesinde; kadın ve erkekler arasında boşanma nedenleri ölçeği bakımından fark olmadığı, boşanmış ve (boşanıp) tekrar evlenmiş kişiler arasında boşanma nedenleri bakımından fark olmadığı belirlenmiştir. Tek yönlü varyans analizi neticesinde de;

- Boşanılan eşle nasıl evlenildiği (görücü usulü veya tanışarak) hususunun esnek çalışma ölçeğine etkisi olmadığını,
- Boşanılan eşle evlenmeye ne kadar sürede karar verildiğinin de benzer şekilde boşanma nedenleri ölçeğine verilen cevapları anlamlı şekilde etkilemediği,

- Ancak kadının çalışma hayatına katılma sebebinin, boşanma nedenleri ölçeğine verilen cevapları etkilediği; kadınların yüksek statü elde etmek için işe girdiğini belirten grupla, boş zamanını değerlendirmek için işe girdiğini belirten grup arasında boşanma nedenleri açısından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

İki veri arasındaki ilişkiyi, yönünü ve şiddetini belirlemek üzere çeşitli korelasyon analizleri yapılmıştır. Bunlarda; eğitim durumu ile evlenme öncesi karar süresi arasında “Çok Zayıf” pozitif bir ilişki, eğitim düzeyinin artmasının evlenme öncesi karar süresini artırmamakta ya da düşmesinin karar süresini düşürmediği belirlenmiştir. Benzer şekilde, çocuk sayısı ile gelir ortalaması arasında negatif ama “Çok Zayıf” bir ilişki olduğu ve korelasyon katsayısı çok küçük olduğundan aralarındaki ilişkinin göz ardı edilebileceği; yaş ile evlilik süresi arasında da “Zayıf” pozitif bir ilişki olduğu, diğer bir ifade ile yaş arttıkça evlilik süresinin de arttığı, azaldıkça evlilik süresinin de azaldığı belirlenmiştir.

Son bölümde gerçekleştirilen regresyon analiziyle de boşanma nedenleri ölçeği ile eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Eğitim (düzeyi) durumu arttıkça boşanma nedenleri ölçeği ortalama değerinin göreceli olarak düştüğü, aralarında negatif bir ilişki olduğu, eğitim seviyesinin boşanma nedenleri ölçeğini %2,5 oranında açıkladığı, eğitim durumundaki bir birimlik artışın, boşanma nedenleri ölçek ortalamasını 0,175 oranında azalttığı söylenebilir.

Sonuç olarak; “Kadının çalışması ile yaşanan boşanmalar arasında ilişki vardır” hipotezi yapılan çalışma analizler neticesinde kabul edilmiştir. Ancak bu etkinin beklenilenden daha düşük bir seviyede gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu noktada da kadının hem işe devam edip hem de aile içindeki yükümlülüklerini yerine getirebileceği “esnek çalışma modeli”nin boşanma oranlarının düşmesine katkı sağladığı araştırmalar ile korelasyon ve regresyon analizleri neticesinde ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2010) **Aile Yapısı Araştırması**, “Çevrimiçi” <http://www.aile.gov.tr> Erişim Tarihi: 15/09/2021.

AKINTÜRK, T.; ATEŞ, D. (2017) **Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku**, 2. Cilt, 20. Bs., İstanbul, Beta Yayınevi.

AKKAŞ, İ.; UYANIK, Z. (2016) “Kadına Yönelik Şiddet” **NHBVÜ SBE Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, ss: 32- 42.

AKSU, L. (2018) “İşsizlik, Suç, Boşanma, İntihar Oranları ile İktisadi Büyüme İlişkisinin; Nedensellik Testleri ile Analizi: Türkiye Örneği”, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 2, ss: 58-100.

AKYİĞİT, E. (2008) **İş Hukuku**, 7. bs.

AYHAN, S. (2018) Sebep ve Sonuçlarıyla Türkiye’de Boşanma Sorunu, **SDAM (Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi)**.

ALICI, G. (2008) “Ortaöğretim Kurumlarında Yönetici Pozisyonun Kadın İstihdamı ve Yaşanılan Sorunları İçeren Bir Uygulama”. Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı**, Ankara.

ALPAR R. (2017) **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler**, Ankara, Detay Yayıncılık.

ALTAN, E. Ş. (1994) “Kadının Çiftçi Yükümlülüğü”, **Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni**.

APAYDIN, F. (2018) “Türkiye’de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi” **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 1, Sayı 30, ss: 159- 200.

ARIKAN, Ç. (1992) **Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma**, 1. bs., Şafak Matbaacılık, Ankara.

ARIKAN, Ç. (1996) **Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları**, Aile Araştırma Kurumu Matbaası, Ankara.

ASLAN, O. E. (2006) “Cumhuriyet ve Kadın Memurlar” **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 39, Sayı 4, ss: 117-149.

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ (2015) **Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu**.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU (AYK) (2006) **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Divan Yayıncılık, Ankara.

AYAN, S. (2004) Evlilik Birliğinin Korunması, **Türkiye Barolar Birliği Yayınları**, Ankara.

AYDIN, M. (2011) “Kurumlar Sosyolojisi”, 3. bs., **Kadim Yayınları**, Öncü Basımevi, Ankara.

AYDIN, O.; BARAN, G. (2010) “Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma” **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt 21, Sayı 2, ss: 117-126.

AYDIN, R.; NAZLI, S. (2014) “Yaşam Becerileri Eğitim Programı'nın Boşanmış Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Cilt 33, ss: 127-153.

AYTAÇ, S. ve diğerleri (2002) Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücü Konumu: Bursa Örneği, **Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu**.

BERBER, M.; YILMAZ, E. B. (2008) “Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz” **İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi** Cilt 10, Sayı 2, ss: 1-16.

BERKSUN, E. O. (2005) “Boşanma”, “Çevrimiçi” <http://www.psikiyatri.net/cat/index/> Erişim Tarihi: 10/10/2021.

BİROL, S. Ş.; TEMEL, V.; AYDIN, E. (2017) “Kadınların Boşanma Sonrası Yaşamlarının Psiko-Sosyal Açısından İncelenmesi” **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 19, Sayı 32, ss: 47-54.

BOLCAN, A. E. (2006) “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadının Yeri ve Kadın İşsizliği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı**, İstanbul.

BLUE, F. D.; FERBER, M. A. (1990) Women’s Work, Women Lives: A Comparative Economic Perspective, **National Bureau of Economic Research Working**, ss 24.

CAN, İ. (2013) IX. Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın, **Sistemik Aile Sosyolojisi içinde**, Çizgi Yayınları, Konya.

CAN, T. (2010) “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı ve Kadın İstihdamı Konusunda Yaşanan Sorunlar: Kahramanmaraş’ta Tekstil Sektöründe Bir Uygulama” Yüksek Lisans Tezi **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı**, Kahramanmaraş.

CAN, Y.; AKSU, N. B. (2016) “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın” **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 15, Sayı 58, ss. 888-902.

CANATAN, K.; YILDIRIM, E. (2016) Aile Sosyolojisi, **Açılım Kitap Yayınları**, İstanbul.

CANDAN, E.; ÖZALP GÜNAL, S. (2013) “Tarımda Kadın Emeği” **Tarım Ekonomisi Dergisi**, Cilt 19, ss: 93-101.

CENTEL, T. (1992) Kısmi Çalışma, İstanbul.

ÇAKIR, A. (2011) “Türkiye’de Esnek Çalışma ve Kadın İşgücü Üzerindeki Etkileri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

ÇAKIR, Ö. (2009) “Avrupa Birliğinden Güvenceli Esneklik ve Eğilimler”, **Sosyo Ekonomi**, Temmuz-Aralık, ss: 77-94.

ÇETİN, B. I. (2017) ‘‘Kadim Toplumlardan Günümüze Kadınlara Yönelik Ayrımcı Tutumların Kökenleri: Kadın ve Emeği’’. **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, Cilt: 8 Sayı 20, ss. 1-22.

ÇİÇEK, Z. (2014) “Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi**, Denizli.

ÇİMEN KABAKLI, L. (2008) **Türk Töresinde Kadın ve Aile**, 1. bs., IQ Sanat ve Yayıncılık, İstanbul.

ÇİTÇİ, O. (1982) Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar, **Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları**, Ankara.

ÇOBAN, H. (2013) “Kadınların İş Piyasasındaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Isparta.

ÇUBUKÇU, H. (2015) “Bâciyân-ı Rûm ve Anadolu Tasavvufundaki Yeri” **FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, ss: 217-231.

DEDEOĞLU, S. (2000) Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği, **Toplum ve Bilim**, Cilt 86, ss: 139-170.

DEMİRCİ, M. S. (2015) “Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme” Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

DEMİRHAN, A.; F. ELİF, M. EKONOMİ (2005) “Türkiye’de Kadın İşçilerle İlgili Korumacı Yasal Düzenlemeler ve 4857 Sayılı İş Kanunu İle Getirilen Yenilikler” **İTÜ Dergisi**, Cilt 4, Sayı 5, ss: 57.

DEMİRKAZIK N.; G. KÖBKE (2012) Türkiye’de Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Açılan Kapılar, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı**.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1989) Türk Aile Yapısı **Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

DOĞAN, B; KORKUSUZ, B.; ÇELİK M. R. (2011) “Diyarbakır İlinde Özel Sektör Bünyesindeki Kadın İstihdamının Analizi” **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt 13, Sayı 2, ss: 7.

DOĞAN, İ. (2009) Dünden Bugüne Türk Ailesi Sosyolojik Bir Değerlendirme, **Atatürk Kültür Merkezi Yayınları**.

DONUK, A. (1982) Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türker’de Aile, **Tarih Dergisi**, ss.147-166.

DUBLEN, Y. (2014) “Türkiye’deki Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi SBE**, İstanbul.

DÜRÜST, Ç. (2017) Bilişsel Çelişki Kuramına Göre Boşanmış Bireylerin Değerlendirilmesi, *Turkish International Journal of Special Education and Guidance&Counseling*, Cilt 6, Sayı 2, ss: 1-18.

EKİN, N. (1994) **Endüstri İlişkileri**, Beta Basım, İstanbul.

ERCOŞKUN ŞENOL, H.K. (2021). “Türk Hukukunda Boşanma Halinde Ortak Velâyete Hükmedilip Hükmedilemeyeceği Sorunu” **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, ss: 754-765.

ERHAT, A. (2003) **İşte İnsan (Ecce Homo)**, 276. bs., Can Yayınları, İstanbul.

ERKAN, E. (2017) “Türkiye’de Boşanma Olgusunun Belirleyicileri: Panel Veri Analizi” Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Trabzon.

ERMEZ, Ö. (2020) “Evlilik, Aile ve Boşanma, Aile Üzerine Kavramsal Bir Çalışma”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı**, Kırıkkale.

ERTAN, C. (2012) **Sınırları Genişleyen Aile: Aynı Cinsiyetten Birliktelikler ve Evlilikler, Değişen Toplumda Değişen Aile**, 1. bs., Siyasal Kitabevi.

ERTÜRK, Ş. (2008) “Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği”, 1. bs., Belediye-İş Yayınları, Ankara.

EŞSİZOĞLU, A. (2012) Aile Yapısı ve İlişkileri. Aile İle İlgili Temel Kavramlar. 1. bs., **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını**, Eskişehir.

EYCE, B. (2002) “Demografik Özelliklere Göre Türkiye’de Boşanma” **SÜ Fen Edebiyat Dergisi**, Cilt 14, ss: 81-98.

FINDIKOĞLU, Z. F. (1946) **Türk Aile Sosyolojisi – 1. Bölüm**, Kenan Matbaası.

FİLİZ, Y. (2011) “Esnek Çalışma Biçimlerinin Kadın İstihdamına Etkileri: Avrupa Birliği İstihdam Politikaları ve Türkiye Karşılaştırması” Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, **T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü**.

FUDGE, J.; R. OWENS (2006) “Precarious Work, Women, and The New Economy: The Challenge to Legal Norms, Precarious Work”, **Women, and The New Economy: The Challenge to Legal Norms**, Oxford, Hart Publishing, ss: 3-27.

GEORGE, D.; MALLERY, M. (2010) **SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference** (10a ed.), Pearson, Boston.

GLADDING, S. T. (2002) Family Therapy. History, Theory and Practice 3. Edition, **Merrill Prentice Hall**.

GÖKKAYA, V. B.; KOCACIK, F. (2005). "Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları" **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 6 Sayı 1, ss. 195-219.

GÖNÜLLÜ, M.; G. İÇLİ (2001) "Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri" **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, ss: 82-83.

GÖZENER, E. (2012) “Ülkemizdeki Kadın İşgücü İstihdamının Dünya ve Avrupa Ülkeleriyle Karşılaştırılması: İstihdam Edilmiş Kadın İşgücüne İlişkin Bir Araştırma” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi, İşletme İktisadi Enstitüsü**, İstanbul.

GÜLER, D.; ULUTAK, N. (1992) “Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile” **Kurgu Dergisi**, Cilt 11, ss: 51-76.

GÜNAY, İ. C. (2014) “Çalışma Sürelerinde Esneklik”, **Kamu – İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt 7, Sayı 3, ss: 175.

GÜNDOĞDU, A. (2018) “Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Uygulaması” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Tekirdağ.

GÜVENÇ, B. (1979) **İnsan ve Kültür**, 3. bs., Remzi Kitabevi.

HASANOĞLU, A. (2010) **Aşkın Halleri- İkili İlişkilere Farklı Bir Bakış**, 1. bs., Remzi Kitabevi.

İÇLİ, S. (2020) “Kadınların Çalışma Hayatı ve Ekonomik Özgürlük Algısı: Konya Örneği” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**.

İLGİN, A. (1999) “İslamlık Öncesi Türk Toplumlarında İktisadi ve İctimai Yapı” **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, ss: 97-110.

İLTER, B. (2008) “Girişimcilik Sürecinde Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunların Analizi: KAGİDER Örneği” Yayınlanmış Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyonkarahisar.

KARABIYIK, İ. (2012). “Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı”. **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 32, Sayı 1, ss. 231-260.

KARADENİZ, O. (2011) “Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik” **Çalışma ve Toplum**, ss: 83-127.

KARAGÖZ, E. (2020) “Türkiye’de 2002 Yılı Sonrası Yapılan Yasal Düzenlemelerin Kadın İstihdamına Etkisi: Hizmet Sektörüne Yönelik Ekonometrik Analiz” Yayınlanmış Doktor Tezi, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**.

KARAKOYUN, Y. (2007) “Esnek Çalışma Yoluyla Kadınların İşgücüne Katılım Oranının ve İstihdamın Artırılması; İŞKUR’un Rolü” Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü**, Ankara.

KARALI, R. (2016) “Kadınların Çalışması, Çorum’da İmalat Sektöründe Çalışan Kadınların Çalışma Hayatında Yaşadığı Sorunların Verimliliğe Etkisi”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çorum.

KARSLI, E. (2019) “Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası” **Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, ss: 1-14.

KAYA, C. (2009) “Çalışma Hayatında Kadın İşgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir.

KAYMAZ, İ. Ş. (2010) “Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu” **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 46, ss: 345.

KILIÇ, D.; S. ÖZTÜRK (2014) “Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama” **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 47, Sayı 1, ss: 120.

KIRKPINAR, L. (1999) **Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın**, Zeus Kitapevi, İzmir.

KODAMAN, B. (2014) “Tanzimat’tan Sonra Türk Kadını” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, ss: 135-182.

KORAY, M. (1992) “Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri” **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, ss: 95.

KORAY, M.; DEMİRBİLEK, T.; DEMİRBİLEK S. (1999) “Gıda İşkollarında Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği” **T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü**.

KSGM. (2008) **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

KSGM. (2009) **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

KSGM. (2015) **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

KURNAZ, Ş. (1991) **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1939-1923)**, BAAK Yayını, Ankara.

KÜÇÜK, M. (2015) “Çalışma Hayatında Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma”. **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, ss: 3.

LEWENHAK, S. (1980) **Women and Work**, London, Macmillian Press,

LEVINGER, G. (1976) “A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution” *Journal Of Social*, Vol 32, No 1, ss: 21-47.

MAKAL, A. (2010) “Türkiye’de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği; Çalışma ve Toplum”. Sayı 2, ss: 21.

MAKAL, A. (2012) **Türkiye’de Kadın Emeğinin Tarihsel Kökenleri: 1920- 1960; Geçmişten Günümüze Kadın Emeği**, Ankara Üniversitesi Yayınları.

MARSHALL, G. (1999) **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

MERTER, F. (1990) 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler; Malatya Örneği, 2. bs., **Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları**, Ankara.

MICHEAL, A. (1993) **Feminizm**, İstanbul Üniversitesi İletişim Yayınları, İstanbul.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011) **Aile ve Tüketici Hizmetleri Aile Yapısı**.

NAZLI, S. (2013) **Aile Danışmanlığı**, 10. bs., Anı Yayıncılık, Ankara.

OMAY, U. (2011) “Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadınlar” **12. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi**, ss: 137-165.

ORTAYLI, İ. (2006) **Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek**, 8. bs., Timaş Yayınları.

OZANKAYA, Ö. (1976) **Toplumbilim**, 8. bs., Cem/Kültür Yayınları.

OZANKAYA, Ö. (1986) **Toplum ve Bilim**, 6. bs., Tekin Yayınevi, İstanbul.

ÖNDER, N. (2013) “Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, **Çalışma Dünyası Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, ss: 35-61.

ÖZER, M.; K. BİÇERLİ (2003) “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, ss: 55-86.

ÖZGÜVEN, İ. E. (2001) **Ailede İletişim ve Yaşam**, PDREM Yayınları, Ankara.

ÖZKİRAZ, A.; BAŞ, G. (2016) “Osmanlı’dan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma” **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 18, Sayı 30, ss: 87-95.

ÖZTÜRK, N.S. (2017) “TÜİK 2016 Aile Yapısı Araştırması Raporu Çerçevesinde Türk Aile Yapısının Değişimi”, **Kocaeli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi**, Kocaeli.

ÖZTÜRK, Ö. (2010) **Genel Boşanma Sebepleri**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,

ÖZTÜRK, T. (2007) “Türkiye’de Kadın Çalışanların İş Yaşamındaki Yerinin Analizi: İzmir’de Bir Alan Çalışması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir.

PEKTAŞ A.O. (2013) **SPSS ile Veri Madenciliği**, Dikeyksen, İstanbul.

Resmi Gazete, 1971: 13943.

RIZA, A. (1991) **Aileye Yönelik Hukuki Düzenlemeler**, Türkiye Aile Yıllığı, Ankara.

SAĞ, V. (2001) "Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk" **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, ss: 11-12.

SALLAN GÜL, S. (2005) “Türkiye’de Yoksulluğun Kadınsılaşması”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 38, Sayı 1, ss.25-43.

SAMANCI, A. Y.; EKİCİ, G. (1998) **Aile Terapisi**, Düşünen Adam, Cilt 11, Sayı 3, ss: 45-51.

SANCAR, S. (2014) **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**, İletişim Yayınları, İstanbul.

SANCAR, S. (2017) **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**, 4. bs., İletişim Yayınları, İstanbul.

SARI, Ö. (2016) **I. Aile Kurumu ve Ailenin Tanımı**, Sistemik Aile Sosyolojisi, 3. bs., Çizgi Kitabevi.

SARPKAYA, O. (2013) “Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 26, ss: 29-50.

SAYGILIGİL, F. (2016) **Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.

SELMAN, A. (2018) "Aile-Din İlişkisi ve Aile İçi Roller" **Akademia Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, ss: 13-20.

STRONG, B.; COHEN, T. F. (2014) **The Meaning of Marriage and The Family**, 12. Ed., In The Marriage and Family Experience, Intimate Relationships in a Changing Society, Thomson, USA.

SUCU, İ. (2007) "Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri (Sakarya İli Örneği)" Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sakarya.

SÜLEYMANOV, A. (2009) "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri" **Aile ve Toplum Dergisi**, Cilt 11, Sayı 5, ss: 7-17.

ŞAHİN, T. (2014) "Esnek Çalışma Düzenlemelerinin Örgütsel Bağlılığı Sağlamaya Etkisi: Başbakanlık Örneği" **Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İnsan Kaynakları Yönetimi Bilim Dalı**, Yüksek lisans Tezi, Ankara. ss: 33.

ŞAHİNLİ, M. A.; N. ŞAHBAZ (2013) "Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu" **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 15, Sayı 25, ss: 85-103.

ŞEN, B. (2013) "Boşanma Süreci ve Arabuluculuğu" Yayımlanmış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

TABACHNICK, B.G.; FIDELL (2013) **Fidell Using Multivariate Statistics**, 6. bs., Pearson, Boston.

TABAKOĞLU, A. (2009) **Türkiye İktisat Tarihi**, Dergah, İstanbul

TAN, M. (1979) **Kadın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

TARHANACI, M. (2007) "Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon'da Aile ve Boşanma Olgusu" **İmgelem Dergisi**, Sayı 1, ss: 89-120.

TATLI, H.; B. KOÇ (2017) "Çalışan Kadın Bakış Açısıyla Kadınların İş ve Aile Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar Hakkında Bir Uygulama" **İktisadiyat Dergisi**, ss: 152.

TAYLAN, H. H. (2003) "Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler" Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Konya,

TAYLAN, H. H. (2009) "Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 22, ss: 117-138.

TAYLAN, H.; DANIŞ, Y. (2016) "Sosyal Değişme ve Türkiye'de Boşanma Olgusu" **Mehir Aile Dergisi**, Sayı 1, ss: 41-57.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2013) **Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması Tespitler ve Öneriler**, 1. bs., (TAYA) Araştırma ve Sosyal Politika Serisi, İstanbul.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (1999) **İşgücü Yetiştirme Kurslarının Kadın İstihdamına Katkısı**.

Tefsir (Kur'an Yolu), “Çevrimiçi” <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/237/230-ayet-tefsiri> Erişim Tarihi 17/82/2022.

TEKİN, S. (2010) “Modern Dünyanın Özgürlük Yanılsaması” Yüksek Lisans Tezi. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kütahya.

TERZİ Y. (2019) **SPSS ile İstatistiksel Veri Analizi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

TİSK (2002) **Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İş Gücünün Konumu, Bursa Örneği**, TİSK Yayınları. Ankara.

TUNCAY, A.C. (2001) **Hizmet Akdinin Türleri ve Sona Ermesi Açısından Arayışlar**, TÜHİS.

TÜRKKAHRAMAN, M.; K. ŞAHİN (2010) “Kadın ve Kariyer” **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, ss: 75-88.

UZUNOĞLU, N. (2016) “Türkiye’de Boşanma Nedenleri: Bolu İli Örneği” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bolu.

ÜNAL, S. (2014) “Türk Kadınının Seçme ve Seçilme Hakkını Kazanması ve Basın” **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Vol. 9, No 7, ss: 525-559.

YASSI, F. (2014) “Boşanmış Kadınlar ve Eski Eş Şiddeti. Afyon” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Afyon.

YAVUZ, A. (2000) **Çalışma Hayatında Esneklik ve Türkiye İçin Öneriler**, Türk Ağır Sanayii Ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, No: 38, ss: 619, Ankara.

YAVUZER, H. ; KÖKNEL, Ö.; KULAKSIZOĞLU, A.; AYHAN, H.; DODURGALI, A.; EKŞİ, H. (2013) **Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları**, Timaş Yayınları, İstanbul.

YILDIRIM, E. (2013) **Aile ve Evlilik Türleri**, Aile Sosyolojisi 3. bs., Açılım Kitap, İstanbul.

YILDIZ, K. (2014). “Türkiye’de İşsizliğin Türlerine Göre Analizi: İşsizlere Yönelik Bir Alan Araştırması” Yayınlanmış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**. İstanbul.

YILDIRIM, N. (2004) “Türkiye’de Boşanma Sebepleri”, Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, **Bilgi Dergisi**, Sayı: 28, ss: 59-81.

YORGUN, S. “Sömürü, Korunma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı”, **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 11, ss: 177-178.

YORGUN, S. (2010) **Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar**, 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma.

YURDAKUL, S. (1994) “Çalışan Kadının Korunması” Yayımlanmış Doktora tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.

YÜKSEL M.; K. ÖREN (2018) "Kadın Çalışanların Elektronik Ticarete İlişkin Algı Düzeylerini Ölçümlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması" **Social Sciences Studies Journal Dergisi**, Sayı 16, ss: 1254.

ZARE, B. (2011) “Review of Studies on Infidelity” **3rd International Conference on Advanced Management Science IPEDR**, Vol. 19, IACSIT Press, Singapore.